

ΣΥΜΒΟΥΛΗ

ΤΡΙΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ.

ΣΥΜΒΟΥΛΗ
ΤΡΙΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ,

ΕΠΙΣΤΑΛΘΕΙΣΑ, ΚΑΤΑ ΤΟ 1553 ΕΤΟΣ,

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΠΑΝ ΙΟΥΔΙΟΝ ΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ,

Μεταφρασθεῖσα ἀπὸ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, καὶ μὲ σημειώσεις
ἐξηγηθεῖσα.

« Ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε,
» ἐν τῷ φωτὶ ἀκουσθήσεται. »

Λουκ. εἶ, 3.



LONDON,
PRINTED FOR W. TRUTHLOVER.

MDCCCXX.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΝ.

Ἡ ἘΞΗΣ πολλά παράξενος Συμβουλὴ τριῶν Ἐπισκόπων Δυτικῶν πρὸς τὸν Πάπαν Ἰούλιον τὸν τρίτον, ἦτο σχεδὸν ἀφανισμένη ἀπὸ τῆς παρούσης γενεᾶς τὴν μνήμην, κ' ἤθελε λησμονηθῆν αἰωνίως, ἐὰν ἡ διαγωγὴ τινῶν ἱερέων δὲν ἔδιδεν ἀφορμὴν εἰς τὴν φανέρωσίν της. Αὐτοί, σερηθέντες διὰ τὰς πολιτικὰς μεταβολὰς τῆς Εὐρώπης, τὴν παλαιὰν αὐτῶν δυναστείαν καὶ τὸν πλοῦτον, δύο πράγματα ἐναντία τῆς εὐαγγελικῆς ταπεινοφροσύνης καὶ πενίας, ἀντὶ νὰ δοξάσωσι τὸν Θεόν, ὅτι τοὺς ἠλευθέρωσεν ἀπὸ δύο μεγάλους πειρασμοῦς, δὲν ἔπαυσαν νὰ ταράσσωσι καὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν πολιτείαν, καὶ νὰ πολεμῶσι τὴν φιλοσοφίαν, κατὰ μὲν αὐτοὺς, ὡς ἐχθρὰν τῆς θρησκείας, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν, ὡς ἀναγκάζουσαν τοὺς ἐπαγγελλομένους διδασκάλους τοῦ Εὐαγγελίου νὰ ζῶσι κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον.

Ἐξεναντίας ἄλλοι ἱερωμένοι, ζηλωταὶ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, ἀντετάχθησαν γενναίως εἰς αὐτοὺς, καὶ ἐσπούδασαν νὰ τοὺς ἀνακαλέσωσι εἰς τὴν εὐαγγελικὴν ἀρχαίαν αὐτάρκειαν, καὶ νὰ τοὺς ὑποτάξωσι εἰς τὸν ὁποῖον ἀπετίναξαν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ.

Τῆς ἀγαθῆς μερίδος ταύτης τῶν ἱερωμένων ἕνας ἐφάνη καὶ ὁ αἰδεσιμώτατος Φλωρέντιος, ὅστις ἀνέστησεν ἀπὸ τὸν τάφον τῆς λήθης, καὶ ἐξέδωκε πρὸ δύο ἐτῶν τὴν παροῦσαν συμβουλευτικὴν

ἐπιστολήν (1). Τὸ πλείτερον αὐτῆς μέρος μεταφράσας ἔπειτα εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν, ἐδημοσίευσεν διὰ τῶν τύπων καὶ ὁ Εὐρωπαϊὸς Κήνσωρ (2). Καὶ ὁ ἐκδότης τοῦ κειμένου καὶ ὁ μεταφραστὴς σκοπὸν εἶχαν νὰ φυλάξωσι τοὺς ὁμοθρήσκους τῶν ἀπὸ τὴν πλάνην, ἀποδείχνοντες, ὅτι τὰ σημερινὰ ἀνίσχυρα, καὶ διὰ τοῦτο γελοῖα κινήματα τινῶν ἱερέων κατὰ τῆς ἐξαπλουμένης καθημέραν φιλοσοφίας εἶναι λείψανα παλαιοῦ ἰσχυροῦ κατ' αὐτῆς διωγμοῦ, παλαιᾶς δεσποτείας καὶ πλεονεξίας τῆς Παπικῆς αὐλῆς.

Τῶν ὁμογενῶν καὶ ὁμοθρήσκων μου τὴν ἀφελείαν σκοπὸν ἐπρόβλεπα καὶ ἐγὼ, μεταφράσας τὴν Συμβουλὴν ὁλόκληρον ἀπὸ τὴν Λατινικὴν εἰς τῶν Γραικῶν τὴν γλῶσσαν καὶ διὰ νὰ τὸν ἐπιτύχω ἀσφαλές, τὴν ἤυξισα μὲ μακρὰς σημειώσεις. Αὐταὶ περιέχουν πράγματα ἀπίστευτα, καὶ ὅμως ἀληθῆστα, ἄγνωστα ἀκόμη εἰς τοὺς πλείοτους Γραικοὺς, καὶ ἀναγκαῖα εἰς ἐξήγησιν καὶ πληρεςέραν καταλήψιν τῆς Συμβουλῆς.

Οἱ ἱερωμένοι μας βίβαια δὲν ἐτόλμησαν ποτὲ, οὔτε τόσην πλεονεξίαν, οὔτε τόσην δυναστείαν νὰ δεῖξωσι κατὰ τῶν κοσμικῶν, ὅσην ἐδείξε τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ὁ κληρὸς. Καὶ εἰς τοῦτο

(1) Τὸ βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε τὴν ἐπιστολήν ὁ Φλωρέντιος, ἐπιγράφεται, *Monumens historiques concernant les deux pragmatiques-sanctions de France, etc.* par M. Llorente, Paris, 1818. Ἡ Ἐπιστολή, λατινιστὶ γραμμένη, περιέχεται εἰς τὰς σελ. 169-190.

(2) *Le Censeur Européen*, tom. xii, pag. 24-49· τοῦ ὁποῖου τὴν ἐπίκρισιν δεῖτε ἰδίῳν μετὰ τὸ τέλος τῆς Συμβουλῆς.

φαίνεται ὅτι συνήργησαν τὰ ἐξῆς αἷτια. Πρῶτον ὁ ἐπιβαλμένος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν ζυγὸς τῶν Γραικορωμαίων Ἀυτοκρατόρων, πάντοτε παρόντων, ἀγρυπνούτων πάντοτε καὶ φροντιζόντων, καὶ μὴν ἔχουσι συμμεριστάς τῆς ἰδίας των δεσποτείας· δεύτερον, ὁ διαδεχθεὶς τὸν ζυγὸν τοῦτον βαρύτερος ἄλλος ζυγὸς τῶν νῦν κρατούντων· καὶ τρίτον ἴσως, ἡ ὄχι τόσον παχέια τῶν Ἀνατολικῶν ὡς τῶν Δυτικῶν χριστιανῶν βαρβαρότης, εὐκόλος καὶ δέχεται παντός εἶδους δευσιδαιμονίας, καὶ καὶ πληρόνῃ ἀκριβῶς τῶν δευσιδαιμονιῶν τοὺς διδασκάλους. Οἱ Πάπαι, μεταχειριζόμενοι τὴν βαρβαρότητα τοῦ λαοῦ των καὶ ἄλλας πολλὰς καὶ πολυπλόκους μηχανὰς, βοηθούμενοι προσέτε καὶ ἀπὸ τὸ χωρίζον αὐτοὺς μακρὸν διάστημα ἀπὸ τὴν καθέδραν τῆς Βυζαντινῆς Ἀυτοκρατορίας, ἐξετίναξαν τὸν πρῶτον ζυγὸν· καὶ εἰς τὸν δεύτερον εὐτύχησαν καὶ μὴν ὑποταχθῶσι ποτέ. Μέχρι τούτου, ἄλλο τι καὶ καυχῶνται οἱ ἱερωμένοι μας ὅθεν ἔχουν, πλὴν ὅτι ὅθεν εὐρέθησαν εἰς περιστάσεις, οὐδ' ἔπεσαν εἰς πειρασμοὺς, ἱκανοὺς καὶ τοὺς φέρωσιν εἰς μίμησιν τῆς Παπικῆς φιλαρχίας.

Ἀλλὰ τῆς βαρβαρότητος τὸ σκότος, ὅταν ἤρχισε καὶ διαλύεται εἰς τοὺς Εὐρωπαίους, κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἐπαχύνετο ἐπιπλέον εἰς ἡμᾶς, ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ τὰ μικρὰ λείψανα τῶν προγονικῶν φώτων, καὶ οἱ σώζοντες αὐτὰ λόγιοι ἄνδρες, περᾶσαντες εἰς τὴν δυτικωτέραν Εὐρώπην, ἐγύμνωσαν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ παιδευτάς καὶ παιδευτήρια. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον, ἂν ἡ ἀπαιδευσία ἐγέννησε καὶ εἰς ἡμᾶς μέρος ἀπὸ τοὺς συνήθεις καρπούς τῆς. Τῆς ἀπαιδευσίας ὅμως τὰ ἀποτελέσματα δὲν εἶναι διόλου τὰ αὐτὰ εἰς τὸν ἱερέα καὶ εἰς τὸν κοσμικόν.

Εἰς τοῦτον αὐξάνει τὴν δεισιδαιμονίαν, τὴν τυφλὴν ὑποταγὴν καὶ πίσιν εἰς ὅσ' ἀκούει ἢ διδάσκεται· εἰς τοῦ ἱερέως τὴν ψυχὴν, σιμὰ τῆς δεισιδαιμονίας διεγείρει δύο σφοδρὰ πάθη, τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν φιλαρχίαν· καθὼς ἐξεναντίας, ὅσον ὁ λαὸς φωτίζεται, τόσον πλέον οἱ ἄρχοντες αὐτοῦ καὶ ζῶντες ἀπ' αὐτὸν ἐλαφρύνουν τὸν ζυγόν, τόσον γίνονται προσεκτικώτεροι εἰς τὴν νόμιμον κυβέρνησιν τοῦ λαοῦ (1).

Μάρτυρες τούτου ἀψευδέστατοι καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ ἱστορία· καὶ ὅσον ἀφανίζοντο ἐν ὀπίσω τῆς ἀπαιδευσίας, κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον ἤξαναν ἐξ ἑνὸς μέρους αἱ δεισιδαιμονίαι τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ καταδυναστεία, ἡ πλεονεξία, ἡ τρυφή, εἰς ἓνα λόγον, ἡ ἀντίχριστος διαγωγὴ τοῦ κλήρου τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας. Τὸ ἐναντίον τούτου συνέβη ἀπὸ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος καὶ καθεξῆς μέχρι τῆς σήμερον· ἡ ἀδιάκοπος τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν καὶ ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα προχώρησις καὶ ἐξάπλωσις, καὶ τοὺς κοσμικοὺς ἠλευθέρωσεν ἀπὸ πολλὰς δεισιδαιμονίας, καὶ τοὺς ἱερωμένους γυμνόουσα ἀπὸ τῆς τρυφῆς τὰ μέσα ἀναγκάζει κα-

(1) Ὁ Περικλῆς, ὅταν ἐσρατήγει, ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ εἰς ἑαυτὸν, « Πρὸς τε Περικλείης· ἠλευθέρων μίλλεις ἄρχειν, Ἑλλήνων, καὶ Ἀθηναίων. » Εἰς τῆς βαρβαρότητος τοὺς χρόνους συμβαίνει τὸ ἐναντίον· πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς ἱερωμένους ἀρχηγούς συλλογίζονται καὶ λέγουν· « Μὴ σε μέλει· ἀπαιδευτοὺς κυβερνᾷς, » τυφλοὺς κυβερνᾷς, κτήνη κυβερνᾷς· ἀμέλει τα ὅσον θῆλεις, κούριυέ τα ὅσον ἀγαπᾷς. »

Σημέραν νὰ ἐπιστρέψωσι εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἔπρεπε νὰ πλανηθῶσι ποτέ.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ φωτισμὸς πολλοῦ μέρους τῆς Εὐρώπης ἤρχισε νὰ διασπείρεται καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους τῶν πρώτων αὐτῆς φωτιστῶν, ἀκόλουθον ἦτο νὰ γεννήσῃ καὶ τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, τὴν εἰς τὸ καλῆτερον λέγω μεταβολὴν καὶ ἱερωμένων καὶ κοσμικῶν. Οὐτ' ἡμεῖς οἱ κοσμικοὶ ἔχομεν πλέον τὴν ὁποίαν εἶχαμεν πρὸ πενήκοντα ἐτῶν ἀπλότητα (διὰ νὰ μὴν εἶπω τί χειρότερον ἄλλο), καὶ οἱ ἱερωμένοι μας πληροφοροῦνται καθημέραν, ὅτι μεταφορικῶς, καὶ ὄχι κυρίως ὀνομάζονται ποιμένες, καθὼς ἡμεῖς, πρόβατα.

Μ' ὅλον τοῦτο, ἐπειδὴ τῶν μακρῶν ἀρρώσιων μακρὰ ἐξανάγκης εἶναι καὶ ἡ ἰατρεία, ἔμειναν ἀκόμη καὶ εἰς ἡμᾶς πολλὰ λείψανα τῆς προτέρας ζύμης, καὶ εἰς τοὺς Δυτικοὺς αὐτὴ ἡ ρίζα τῆς ἱερατικῆς ἀρρώσιος, ἡ κοσμικὴ τοῦ Πάπα ἐξουσία, τῆς ὁποίας ἡ κατασκαφὴ θέλει εἶσθαι ὁ τελευταῖος τῆς φιλοσοφίας ἄθλος, ὁ τελευταῖος τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας θρίαμβος. Πολλοὶ κοσμικοὶ ἡγεμόνες, ὀδηγούμενοι ἀπὸ τῆς θρησκείας καὶ τῆς φιλοσοφίας τὴν διπλὴν λαμπάδα, κατήργησαν πολλὰς ἀργῶν ἀνθρώπων συνοικίας, ὀνομαζομένας καταχρηστικῶς Μοναστήρια, ἐμετάφεραν τοὺς ἀπὸ τὴν δεισιδαιμονίαν σωρευθέντας πλούτους τῶν Μοναχῶν, εἰς πολιτικὰς δημοσίους χρείας, καὶ ἐμετρίασαν πολὺ τῶν Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων τὰ ἀντιχριστιανικὰ ὑπέρογκα εἰσοδήματα· ἀλλ' οἱ Πάπαι καὶ τινὲς τῶν ὑποταγμένων εἰς αὐτοὺς ἄλλοι ἐπίσκοποι κρατοῦν ἀκόμη (πρᾶγμα τερατώδες!) τὴν ὁποίαν εἰς τῆς βαρ-

βαρότητος τούσ χρόνους ἐσφτερίσθησαν κοσμικὴν ἐξουσίαν, καὶ τὴν ὅποιαν ἔχουν σήμερον ἀκόμη βαρβάρων τινῶν ἔθνων ἱερεῖς (1). Ἐνόσω μένει ἢ ἀλλόκοτος καὶ ἀντίχριστος ἔνωσις αὐτῆ τῆς πνευματικῆς καὶ κοσμικῆς ἐξουσίας, ἐνόσω οἱ ἐπαγγελλόμενοι στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἀρακοῦνται εἰς τὰ νόμιμα τοῦ ἐπαγγέλματος ὀφώνια, ἀλλ' ἐμπλέκονται εἰς βιωτικὰς πραγματείας, ἐναντίον τῆς ἀποστολικῆς παραγγελίας (2), διὰ τὰ τρυφῶσιν ὡς Σαρδανάπαλοι, οὔτε βασιλεῖς οὔτ' ὑπήκοοι ἔχουν τὰ ἐλπίζωσιν ἡσυχίαν καὶ εἰρήνην τελείαν.

Ὅταν ὁμως συλλογισθῶμεν, ὅτι τὸ πρὸς τὴν Παπικὴν ἐξουσίαν σέβας τῶν λαῶν δὲν εἶναι πλέον ὅ,τι ἦτο πρὸ διακοσίων ἐτῶν, ἀλλ' ἐκολοθῶθη πολὺ, διὰ τὴν ἐπικρατήσασαν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ἐλευθερίαν τῆς τυπογραφίας, διὰ τῆς ὁποίας ἐσαλπίζοντο τῆς φιλοσοφίας αἱ φωναί, ἀπὸ τὴν αὐτὴν φιλοσοφίαν πρέπει τὰ ἐλπίζωμεν καὶ τὴν τελείαν καταλυσιν τῆς ἐξουσίας των, τῶρα μάλιστα, ὅτε ἔλαβε συνεργοὺς τούσ κοσμικοὺς ἡγεμόνας. Αὐτοὶ ἐπειρόησαν μέσον δρασικώτατον τῆς καταλύσεως, μέσον ἐπιτήδειον τὰ διορθώσῃ καὶ τῶν ἱερέων καὶ τῶν κοσμικῶν τὰ ἦθη, τὴν λύσιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ δεσμὰ, μετὰ τὰ ὅποια τὸν ἐκράτει δεμένον, ἐναντίον τῆς ἀποστολικῆς διδα-

(1) Ὅποιος εἶναι, παραδείγματος χάριν, ὁ μέγας Λάμας τοῦ Θιβέτου, καὶ ἦτον ἄλλοτε ὁ Δαίρις τοῦ Ἰαπωνίου.

(2) « Σὺ οὖν κακοπάθησον, ὡς καλὸς στρατιώτης Ἰησοῦ Χριστοῦ. » Οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείας. » Πρὸς Τιμόθ. Β, β', 3.

σκαλίας (1) ἢ Παπικὴ τυραννία. Ἡ δέσμευσις αὐτοῦ ἐμετάβαλε τὴν ἀπὸ ὀλίγους ποιμένας (καὶ τούτους πένητας καὶ ταπεινοὺς) κυβερνώμενην πατρικῶς Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ εἰς ὄχλον ἀνόητον τυραννούμενον ἀπὸ πλῆθος πανούργων ἱερέων καὶ Μοναχῶν, ἀπὸ σωρῶν, ὡς ἐπροφίτευσεν ὁ Ἀπόστολος, διδασκάλων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐσύμπερε πλέον νὰ γαργαλίζωσι τὰς ἀκοὰς τοῦ λαοῦ μὲ μύθους, παρὰ νὰ τὸν κατηγῶσι μὲ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως καὶ διδασκαλίας τὴν ἀλήθειαν (2), πλέον νὰ τὸν φαρμακέυωσι μὲ παραμύθια, παρὰ νὰ τὸν ποτίζωσι τὸ Λογικὸν ἄδολον γάλα (3), πλέον νὰ τὸν μολύνωσι μὲ τὰς δεισιδαιμονίας, παρὰ νὰ τὸν διδάσκωσι τὴν μόνην ἀρεσὴν εἰς τὸν Θεὸν Λογικὴν λατρείαν (4).

Τῆς ἀποστολικῆς ταύτης προφητείας τὴν πλήρωσιν θέλει καταλάβειν ὁ προτεκτικὸς ἀναγνώστης, ὅταν παρατηρήσῃ πόσον φροντίζουν, πόσον φοβοῦνται οἱ πρὸς τὸν Πάπαν γράφοντες τρεῖς Ἐπίσκοποι, μὴ δημοσιευθῇ ἡ Συμβουλὴ των. Ἄν εἰδίσκαν τὴν ὑγιαίνουσαν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὄχι τὴν φαρισαϊκὴν

(1) « Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δεῖται. » Πρὸς Τιμόθ. Β, β', 9. Παράβαλε τὴν ῥῆσιν ταύτην τοῦ Ἀποστόλου μὲ ὅσα λέγουσιν εἰς τὴν εἰς Συμβουλὴν (σελ. 14) οἱ θεοφιλέστατοι τρεῖς Ἐπίσκοποι.

(2) « Ἔσται γὰρ καιρὸς ὅτε τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως καὶ διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται· ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδασκάλους, κηθόμενοι τὴν ἀκοήν· καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοήν ἀποσρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοῖς μύθοις ἐκτραπήσονται. » Πρὸς Τιμόθ. Β, δ', 3.

(3) Πέτρ. Α, β', 2.

(4) Πρὸς Ῥώμ. ιβ', 1.

διδασκαλίαν, δὲν εἶχάν τι νὰ φοβῶνται. Ἀλλὰ τί διδάσκουν; τὴν αὐξήσιν τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἱερέων, καὶ τὰ μέσα τῆς αὐξήσεως, τὴν δέσμευσιν τοῦ Θεοῦ λόγου, τὴν ἀπόκλεισιν τῶν κοσμικῶν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν διαφθορὰν αὐτῶν μὲ πάσης λογῆς ἡθουᾶς, τὸν πολυπλασιασμὸν τῶν Ἐπισκόπων, τῶν Καρδινάλιων, τῶν Μοναχικῶν ταγματῶν (1), τὸν σωρὸν, εἰς ἓνα λόγον, τοιούτων διδασκαλιῶν, ὅποιοι νὰ πλανῶσι τὸν λαὸν μὲ ἱεροτελεσίας δεισιδαιμονίας (2), μὲ ψευδῆ λείψανα (3), μὲ ψευδῆ θαύματα, μὲ ψευδεῖς ἱστορίας. Διὰ ταῦτα λοιπὸν τρέμουν, μὴ τοιαύτη σατανικὴ μηχανορραφία ἀνακαλυφθῆ εἰς τὸ φῶς· καὶ διὰ τὸν φόβον τοῦτον λυποῦνται, ὅτι δὲν ἔγιναν καὶ φονεῖς (4), ὁμοιάζοντες καὶ κατὰ τοῦτο οἱ νέοι οὗτοι Φαρισαῖοι τοὺς παλαιούς τῆς Ἰουδαϊκῆς Ἐκκλησίας Φαρισαίους. Ἐφρόντιζαν κ' ἐκεῖνοι πολὺ νὰ κρύπτωσι τὰ ὀφθαλμίων βουλευματα, ἕως καὶ νὰ φονεύωσι τοὺς σπουδάζοντας νὰ ἀνακαλύψωσι τὴν ὑπόκρισιν αὐτῶν, ὡς μανθάνομεν ἀπ' αὐτὸ τοῦ Χριστοῦ τὸ εῶμα « Προσέχετε ἑαυ- » τοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, ἧτις ἐστὶν ὑπόκρισις. » Οὐδὲν δὲ συγκεκαλυμμένον ἐστὶν ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται » καὶ κρυπτὸν ὃ οὐ γνωσθήσεται. Ἄντ' ὧν ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ » εἶπατε, ἐν τῷ φωτὶ ἀκουσθήσεται καὶ ὃ πρὸς τὸ οὖς εἰπα- » λήσατε ἐν τοῖς ταμίαις, κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν θυμάτων.

(1) Ἴδε σελίδ. 5, 6, 8.

(2) Ἴδε σελίδ. 10, 11.

(3) Ἴδε σημ. 38, σελίδ. 47-50.

(4) Ἴδε σελίδ. 7 καὶ 17.

» Λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς φίλοις μου· Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀπο-
 » κτεινόντων τὸ σῶμα, καὶ μετὰ ταῦτα μὴ ἔχόντων περισ-
 » σσότερόν τι ποιῆσαι (1). » Διὰ τί νὰ μὴν ἐνθυμηθῶσιν οἱ
 καλοὶ τρεῖς Ἐπίσκοποι τὸν λόγον τοῦτον τοῦ Χριστοῦ, « Ὅσα
 » ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε, ἐν τῷ φωτὶ ἀκουσθήσεται; » διὰ τί
 νὰ μὴ φοβηθῶσι τὴν τυπογραφίαν, ἕταν ἐξωμολογοῦντο εἰς τὸ
 κρυπτόν τοιαύτας καὶ τσσαύτας ἀνομίας, καὶ τὴν κορωνίδα
 τῶν ἀνομιῶν φονικὴν αὐτῶν διάθεσιν;

Εἶναι σημειώσεως ἀξίον εἰς τοῦ Χριστοῦ τοὺς λόγους
 καὶ τὸ χρέος τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλει καὶ εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ
 εἰς ὅλους τοὺς χριστιανούς, νὰ μὴ φοβῶνται τὴν Φαρισαϊκὴν
 μάχαιραν, « Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, »
 ἀλλὰ νὰ δημοσιεύωσι τὴν ὑπόκρισιν, ὅπου τὴν εὕρωσι, καὶ νὰ
 τὴν δείχνωσι εἰς τοὺς ἀδελφούς των ὡς παγίδα διαβόλου, φυ-
 λακῆς καὶ προσοχῆς πολλῆς ἀξίαν.

Φόβον πλέον σήμερον μαχαίρας δὲν ἔχουν νὰ φοβῶνται ἀπὸ
 τοὺς Φαρισαίους οἱ δημοσιεύοντες τὰς κρυπτάς των μηχαν-
 νὰς· διότι καὶ ὁ ἀριθμὸς των ἠλαττώθη πολὺ, χάρις εἰς τὴν
 φιλοσοφίαν! καὶ ἡ μάχαιρά των εἰς τὰ πλείοτερα μέρη τῆς
 Εὐρώπης, ἢ ἐσυντρίφη παντελῶς, ἢ ἔγινεν ἀδύνατος νὰ
 ἀκονηθῇ καὶ δεύτερον. Τὸ ἐκαταλαβαν καὶ αὐτοὶ, καὶ κατέ-
 φυγαν εἰς τελευταῖον ἄλλο ὄπλον, ὡς εἰς ἱερὰν ἀγκυραν, τὸ
 μιᾶρον ὄπλον τῆς συκοφαντίας. Ὅσας σήμερον σπουδάζει νὰ
 τῶν ἀποσπάσῃ τὸ προσωπεῖον, καὶ νὰ τοὺς παραστήσῃ, ὁποῖοι

(1) Λουκ. ιβ', 1-3.

ἀληθῶς εἶναι, κηρύττεται καὶ παραδίδεται εἰς τὰς φθαρμένας ἀπὸ τὴν θεισிடαιμονίαν ἀκοᾶς τοῦ μωροῦ ὄχλου, ὡς Ἄθεος· ἀπὸ ποίους; ἀπὸ τοὺς καταφρονητὰς τῶν Θεοπνεύτων γραφῶν· κατηγορεῖται ὡς ἐχθρὸς τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας· ἀπὸ ποίους; ἀπ' αὐτοὺς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἀντιτίθεν (1) εἰς τὴν νόμιμον ἐξουσίαν, ὅταν αὐτὴ τοὺς ἀναγκάζῃ νὰ ζῶσι κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ὀνομάζουσι ἸΕΡΑΝ (2) πᾶσαν ἐξουσίαν, ἧτις συν-

(1) Σήμερον (1820) εὐρίσκονται εἰς τὴν φυλκὴν πολλοὶ Ἰσπανοὶ ἰερωμένοι, διότι ἀντιτίθεν εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἰσπανίας, κυρωθεῖσαν ἀπ' αὐτὸν τὸν βασιλεῖα καὶ ὅλον τὸ ἔθνος, ἀσύμφορον ὅμως εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς Σουβείτας, ἐπειδὴ μεταφέρει τοὺς ἀντιχριστιανικούς των Θεσαυρούς εἰς τὰς χρεῖας τῆς πατρίδος.

(2) Ὅταν ὁ Παῦλος ἔλεγεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους (Πρὸς Ῥώμ. γ', 1), « Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτάσσεται, » ἐβασίλευε τότε εἰς τὴν Ῥώμην ὁ Ν^{***} ἀλλ' εἰς καμμίαν ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς του δὲν ὀνόμασεν ὁ Παῦλος ἸΕΡΑΝ τὸν Ν^{***}. Ὅταν ὁ Πλάτων, τετρακόσια σχεδὸν ἔτη πρὸ τοῦ Παύλου, ἐπαράγγελλε (Ἐπιστολ. ζ'), « Βίαν » δὲ πατρίδι πολιτείας μεταβολῆς μὴ προσφέρειν, ὅταν ἀνευ φυγῶν » καὶ σφαγῆς ἀνθρώπων μὴ δυνατὸν ἦ γίνεσθαι τὴν ἀρίστην, ἡσυχίαν » δὲ ἄγοντα, εὐχεσθαι τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν τε καὶ τῆ πόλει, » τότε ἡ πατρίς του ἐκαταφρόνει τοὺς νόμους· καὶ ὁ Πλάτων, ἀντὶ νὰ ὀνομάσῃ ἸΕΡΑΝ, εἰς πολλὰ μέρη τῶν συγγραμμάτων του σηλιτεύει τὴν ἀνομίαν τῆς. Καὶ ἐκ τούτου πάλιν φαίνεται πόσον συμφωνεῖ ἡ φιλοσοφία μὴ τὴν ἰεράν ἡμῶν θρησκείαν. Μόνος ὁ φιλόσοφος, μόνος ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς γνωρίζει τὴν χρεωσομένην ὑποταγὴν εἰς τὴν ὑπερέχουσαν ἐξουσίαν. Ἄν ἦναι νόμιμος, ὑποτάσσεται μετὰ χαρᾶς εἰς αὐτήν· ἂν ἀνομή, πάλιν ὑποτάσσεται καὶ ἡσυχάζει, διὰ τὸν

ευδοκῆ εἰς τὰς ἀνομίαις των, καὶ τῆς ὁποίας ἐμποροῦν νὰ δα-
νεισθῶσι τὴν μάχαιραν, ἂν τοὺς ἔλθῃ ὄρεξις, κατὰ μίμησιν τῶν
τριῶν τούτων Ἐπισκόπων, νὰ χύσωσιν αἷμα τῶν σῆλιτευόντων
τὰ πάθη των.

Κατὰ τῆς τόσης θρασυτήτος τῶν ἐξωλεσάτων τούτων συ-
κοφαντῶν τί ἔχει νὰ κάμῃ ὁ ἥσυχος φιλόσοφος; Ἄν ἦναι
χριστιανός, τὴν παραγγελίαν τοῦ Χριστοῦ χρεωσθεῖ ν' ἀκολου-
θήσῃ. Ὡς δὲν πρέπει νὰ φοβῆται τὴν μάχαιράν των, «Μὴ φο-
» βηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα,» οὕτως ἄς κατα-
φρονῇ καὶ τὰ βέλη τῆς συκοφαντίας των. Ἄς ὑποφέρῃ, διὰ τὸ
γένος του, νὰ ὀνομασθῇ καὶ Ἄθεος, μηδὲ παύσῃ, διὰ φόβον
αὐτῆς, νὰ ὠφελῇ τὴν πατρίδα του. Μὴν ἀποκάμῃ νὰ φωτίζῃ,
ὅσον δύναται, τὸν ἀπαίδευτον ὄχλον, εἰς τοῦ ὁποίου μόνου τὴν
τυφλότητα ἐποικοδομεῖται καὶ σῆρίζεται τὸ κράτος τῶν Φαρι-
σαίων. Μὴν ἀποσαθῇ νὰ τοὺς ἀνακαλύπτῃ εἰς αὐτὸν, παρα-
βάλλων τὴν διαγωγὴν των μὲ τὴν διαγωγὴν τῶν Ἀποστόλων, τὴν
καταδυναστείαν των μὲ τὴν ὑποταγὴν ἐκείνων εἰς τοὺς εὐαγγελι-
κοὺς καὶ τοὺς πολιτικοὺς νόμους, τὰ ὑπέρογκά των πλούτη καὶ
τὸν Σαρδαναπαδικὸν βίον μὲ τὰς ὀλίγας διατροφάς καὶ τὰ εὐτελεῆ
ἐκείνων σκεπάσματα (1), τὴν διδασκαλίαν των μὲ τὴν διδασκα-
λίαν τοῦ Εὐαγγελίου, τὰς ἐπιστολάς αὐτῶν, καὶ ἐξαιρέτως τὴν

φόβον μὴ δώσῃ εἰς αὐτὴν πλειοτέρων ἀνομιῶν ἀφορμὴν, ἀλλὰ δὲν
τὴν ὀνομάζει « Ἰσράν, καὶ ἀκριβῆ φύλακα δικαιοσύνης, ἐπιεικείας καὶ
» εὐνομίαις. »

(1) « Ἐχόντες δὲ διατροφάς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθη-
» σόμεθα. Οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν, ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν
» καὶ πηγάδα τοῦ διαβόλου, κ. τ. λ. » Πρὸς Τιμόθ. Α, ς', 8.

εὐτυχῶς ἀνακαλυφθεῖσαν τῶν τριῶν Ἐπισκόπων ἐπιστολὴν ταύτην μετὰ τὰς ἐπιστολάς τοῦ Παύλου καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ὅταν μάθῃ ὁ κοινὸς λαὸς, δὲν ἔχει χρεῖαν ἄλλου μέσου νὰ διακρίνῃ εἰς τίνας ἀρμύζει τὸ ἐπίθιτον Ἄθεος· εἰς ἐκείνους ὅσοι κατεξοθεύουν τοὺς ἰδρώτας τοῦ λαοῦ εἰς τὰς ἀντιθέους τρυφάς των, ἢ εἰς τοὺς φωνάζοντας εἰς αὐτὸν, ὅτι τοῦ κοπιῶντος οἱ ἰδρώτες πρέπει νὰ χύνωνται διὰ τὴν γυναῖκα, διὰ τὰ τέκνα, διὰ τὰς χρεῖας τῆς πατρίδος του· εἰς ἐκείνους, ὅσοι τὸν πλανοῦν μετὰ τὰς δεισιδαίμονας εὐλαθείας, καὶ τὰς μακρὰς φαρισαϊκὰς των προσευχάς, ἐνῶ καταπίνουσι οἴκους ὀλοκλήρους χηρῶν καὶ ὄρφανῶν (1), ἢ εἰς τοὺς λέγοντας, ὅτι δὲν ὠφελοῦν αἱ προσευχαὶ χωρὶς τὴν πλήρωσιν τοῦ Θεοῦ θελήματος (2)· εἰς τοὺς τρεφομένους ἀναισχύτως ἀργοὺς ἀπὸ τῶν ἐργαζομένων τοὺς κόπους, ἢ εἰς τοὺς διδάσκοντας μετὰ τὸν Ἀπόστολον, ὅτι θελημα Θεοῦ εἶναι νὰ ἐργαζώμεθα καθένας τὴν τροφήν του, ἀπέχοντες ἀπὸ τῶν ἄλλων τοὺς κόπους (3), καὶ ὅτι οἱ ἐργαζόμενοι τὰ ἱερά δίκαιον μὲν εἶναι νὰ τρέφωνται (4) ἀπὸ τὰ ἱερά, ἀλλ' ἔχει καὶ νὰ τρυφῶσιν ἀπ' αὐτὰ εἰς τοὺς πραγματευομένους τὸν λαὸν μετὰ μύθους (5), καὶ ἐμποδίζοντας αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, διὰ τὸν φόβον μὴ φανερωθῶσιν οἱ μῦθοί των, ἢ εἰς τοὺς παρακινουήσοντας αὐτὸν νὰ ἀναγινώσκῃ

(1) Ματθ. γ', 14.

(2) Ματθ. ζ', 21-23.

(3) Πρὸς Θεσσαλονικ. Β, γ', 8-10.

(4) Πρὸς Κορινθ. Α, β', 13.

(5) « Πλῆσσι λόγῳις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται. » Πέτρ. Β, β', 3.

τάς ἱερὰς Γραφάς, διὰ τὴν πληροφορηθῆ ἔξ αὐτῶν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἢ εἰς τὸν Χριστὸν πίσις ματαιοῦται, ὅταν δὲν συνοδεύεται μετὰ ἔργα ὑπαγορεύει ἢ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη (1).

Διὰ τὴν εἰς τῶν Γραικῶν τὴν γλῶσσαν μεταφράσιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, δὲν ἔχω βέβαια τὴν φόβουμαι μὴ συκοφαντηθῶ ἀπὸ Γραικοὺς ὁ Γραικὸς ἐγὼ ὡς Ἄθεος, ἢ ὡς Ἄνατροπεὺς τῶν καθεστώτων (2)· πρῶτον, διότι δημοσιεύω ἀνομίας

(1) Πρὸς Κορινθ. Α, γ', 2, καὶ Ἰακώβ. β', 17.

(2) Σημειώσεως ἄξιον εἶναι, ὅτι οἱ νεοὶ οὗτοι συκοφάνται, καὶ ἱερωμένοι καὶ λαϊκοί, ὅσαίς λάβουν ἀφορμὴν τὴν πολεμήσωσι τοὺς ἐναντίους των, τοὺς κατηγοροῦν ὡς Δημεγέρτας, ὡς Ὀχλαγωγούς, ὡς Ἄνατροπέας τῶν καθεστώτων, ὡς Ἐχθροὺς τῶν κοσμικῶν ἡγεμόνων. Ἄν εἶχαν ὀλίγην ἐντροπὴν, δὲν ἤθελαν ἀνανιώσειν μηχανὴν παμπάλαιον καὶ σαπημένην, τὴν ὅποιαν ἱμεταχειρίσθησαν αὐτοὶ οἱ σαυρωταὶ Ἰουδαῖοι. Ὅταν εὐλύσθησαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ, ὡς Ἄνατροπέα τῶν καθεστώτων τὸν ἐσυκοφάντησαν εἰς τὸν Πιλάτου οἱ ἐξωλιέτατοι «Τούτων εὐρομεν διασφύροντα τὸ ἔθνος, καὶ κωλύοντα Καίσαρι φόρους διδόναι» (Λουκ. κγ', 2). Ἀλλὰ τίνας τὴν ἐντροπῶσι; τοὺς νεὺν ἔχοντας; τούτων ὁ ἀριζμὸς εἶναι ἀλόγη κατὰ θυτυχίαν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ὁ μικρότερος. Ἀλλοὺν εἰς τὸν ὄχλον, κάμνον τὴν συκοφαντίαν Φωνὴν λαοῦ· ἤτις φθάνουσα καὶ εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν κοσμικῶν ἡγεμόνων, τοὺς μὲν τυράντους κινεῖ εἰς ἐξορίας, εἰς σφαγὰς, τὰς ὅποιās διεφθύν οἱ συκοφάνται· τοὺς δὲ νομίμους ἡγεμόνας βάλλουσι τοῦλάχιστον εἰς ὑποψίαν, ἀρεκτὴν καὶ ταύτην τὴν εὐχαριστήσιν πρὸς καιρὸν τοὺς συκοφάντας. Les accusations de crime d'État sont un artifice dont on s'est servi tant de fois depuis que les Juifs l'employèrent contre Notre-Seigneur, qu'il est étrange qu'on l'ose employer encore au-

ὁμολογουμένας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀνομήσαντας, καὶ δεύτερον, ὅτι οἱ ὁμολογοῦντες εἶναι τῆς Δυτικῆς, καὶ ὄχι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας Ἐπίσκοποι. Ἐπειδὴ ὅμως τῶν καλῶν τούτων Ἐπισκόπων ἡ ἐξομολόγησις ἔλαβε πρόφασιν τὸν ὑπὲρ τῆς Ἐρησκείας ζῆλον κατὰ τῆς ἐχθρευομένης τὸν Παπισμὸν Λουθηρικῆς αἰρέσεως, ἐπειδὴ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἔχει πολλὰ δόγματα ὀρθόκοιὰ μὲ τὴν Δυτικὴν, ὡς ἐξεναντίας, διὰ τὴν κοινὴν καὶ ἱερωμένων καὶ κοσμικῶν μακρὰν παρελθοῦσαν ἀπαιδευσίαν, εἰσεχώρησαν εἰς αὐτὴν ἐθειλοθησκείαι τινές καὶ καταχρήσεις ὁμοιαί τῶν δυτικῶν καταχρήσεων, εἰσεχώρησαν ἀκόμη καὶ ὀλίγοι τινές ἱερωμένοι, τῶν ὁποίων ἡ διαγωγὴ ὁμοιάζει τῶν Παπικῶν τούτων ἱερέων τὴν διαγωγὴν· διὰ ταῦτα ἴσως οἱ Ἐρασεῖς οὗτοι καταφρονηταὶ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ οἱ πῖσεύοντες πλέον αὐτοὺς παρὰ τὸ Εὐαγγέλιον μωροὶ κοσμικοὶ, τολμήσωσιν, ἂν ὄχι Ἄθεοι, ὡς ἐσυκοφάντησαν ἄλλους ἀθέως, νὰ μὲ κηρύξωσι Λουθηρόφρονα.

Λέγω πρῶτον εἰς ἀπολογία μου, ὅτι εἶμαι τέκνον τῆς Ἀνα-

jourd'hui. Ne devrait-on pas craindre qu'une lâcheté aussi usée de vieillesse que celle-là ne fût incapable de séduire ? Non, on ne le doit pas craindre; le monde est trop indisciplinable pour profiter des maladies des siècles passés. Chaque siècle se comporte, comme s'il était le premier venu; et comme l'esprit de persécution et de vengeance a tâché jusqu'à présent d'intéresser les souverains dans ces querelles particulières, il tâchera de les y mêler jusqu'à la fin du monde. BAYLE, Dictionnair. historiq. et critiq. au mot ABÉLARD.

τολικῆς Ἐκκλησίας, εἰς αὐτὴν γεννημένους, μὲ αὐτὴν ἐνωμένους, καὶ τὸ αὐτὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ὁμολογῶν. Δεύτερον, ὅτι ὁ λόγος ἐδῶ προηγουμένως δὲν εἶναι περὶ δογμάτων, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀγωγῆς, ἥτις μορφώνεται κατὰ μικρὸν ἀπὸ τὴν διαγωγὴν τῶν ποιμένων τῆς, καὶ γίνεται καλὴ, ἂν οἱ ποιμένες φυλάσσωσι μὲ τὰ δόγματα καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Εὐαγγελίου, κακὴ, ἂν ἡ ὀρθοδοξία τῶν περιορίζεται εἰς μόνον τὸ σῶμα (1), καὶ ἱκανὴ νὰ διασρέψῃ τελευταῖον (ἂν δὲν διορθωθῇ) καὶ αὐτὰ τὰ δόγματα, καθὼς συνέβη εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν ἔφθειρεν ἡ διαγωγή τῶν Φαρισαίων, καὶ καθὼς ἔλεγεν αὐτὸς ὁ Χριστὸς (2), ὅτι κινδυνεύει νὰ συμβῇ καὶ εἰς αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ἀκαταμάχητον Θρησκείαν.

Ἡ ὑπὲρ λόγον Θρησκεία δὲν ὁμοιάζει τὰς λογικὰς ἐπιστήμας ἢ τέχνας. Αἱ ἐπιστήμαι καὶ τέχναι, ἔργον τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς, τελειοποιῦνται μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου, καθόσον τελειοποιεῖται ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν ἢ λογικὴ του δύναμις. Ἡ Θρησκεία, ἔργον αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, φθείρεται ἐξεναντίας, ὅσον μακρύνεται χρονικῶς ἀπὸ τὴν πρώτην αὐτῆς κήρυξιν, ἂν δὲν προσέχωσιν οἱ Προε-

(1) « Ὑποκριταί, καλῶς προσηφύεσθε περὶ ὑμῶν ἡσαίας, λέγων
 » Ἐγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ σώματι αὐτῶν, καὶ τοῖς χεῖλεσί με
 » τιμᾷ· ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. Μάτην δὲ σέβου-
 » ταί με, διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων. » Ματθ.
 23, 7-9.

(2) « Πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἄρα εὕρησει τὴν πίσιν ἐπὶ
 » τῆς γῆς; » Λουκ. 11, 8.

σώτες αὐτῆς νὰ τὴν φυλάσσωσιν ἀκέραιον, ὡς παρακαταθήκην ἐμπιστευθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῆς (1), καὶ νὰ μαρτυρῶσιν ἀκαταπαύτως τὴν ἀλήθειαν αὐτῆς μετὰ τὴν διαγωγὴν των, ὡς ἄλλοτε τὴν ἐμαρτύρησαν ἄλλοι μετὰ τὸ αἷμά των. Εἰς τὰς ἐπισημας ἢ τέχνας τὰ νέα εἶναι ὡς ἐπιπλέον τὰ καλῆτερα· εἰς τὴν θρησκείαν τὰ παλαιὰ μόνον εἶναι τὰ καλὰ, (2) καὶ μόνον τὰ τελεία, ἐπειδὴ ὅστις τὴν ἤρχισεν, ὁ αὐτὸς καὶ τὴν ἐτελείωσε (3), καὶ τελειωμένην μᾶς τὴν ἐπαράδωκε.

Ἄλλ', ἐὰν ἡ φιλοσοφία δὲν ἔχη τι νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν ἀνακαλυφθεῖσαν καὶ τελειωθεῖσαν ἀπὸ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ θρησκείαν, δύναται ὅμως πολὺ, ὡς φίλη τῆς σοφίας, νὰ τὴν βοηθήσῃ, δείχνουσα τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ θρησκεία κρατεῖται εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς καθαρότητα. Ἡ φιλοσοφία, παρεκίνησε τοὺς νῦν κοσμικοὺς ἡγεμόνας νὰ καταστήσωσι κοινὴν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἱεράς Γραφῆς· ἡ φιλοσοφία, νὰ ἀποκλείσωσι πολλοὺς ἱερωμένους ἀπὸ πάσαν κοσμικὴν ἐξουσίαν, καὶ νὰ τοὺς περιορίσωσιν εἰς τὸ θυσιαστήριον· ἡ φιλοσοφία, νὰ καταργήσωσι πολλὰ

(1) « Ὁ Τιμόθεε, τὴν παρακαταθήκην φύλαξον, ἐκτρεπόμενος τὰς » βεβήλους κενουφωσίας, καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδονύμου γνώσεως. »
Πρὸς Τιμόθ. Α, ε', 20.

(2) « Δυσωπητικὰ γὰρ πως τὰ παλαιὰ τῶν δογμάτων, οἰοῦναι » πολιᾶ τιμὴ τῆ ἀρχαιότητι τὸ σιθίσαιμον ἔχοντα. » Βασιλ. Περὶ πνεύμ. ἀγ. κεφ. 29. Λέγει καὶ ὁ Τερτυλλιανός, *Id verius quod prius, id prius quod ab initio*, ἤγουν, « Τοῦτο ἀληθέστερον, » ὕπερ πρότερον, τοῦτο πρότερον, ὕπερ ἀπ' ἀρχῆς. »

(3) « Ἀφορώντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν. »
Πρὸς Ἐβρ. ε', 2.

τάγματα τῶν Μοναχῶν ἢ φιλοσοφία, νὰ διώξωσιν ἀπὸ τὰς βασιλείας τῶν τοῦς φθορέας τῆς Σρητικείας τοῦ Ἰησοῦ Ἰησοῦ-
 τας· ἢ φιλοσοφία, νὰ ὑπερασπίζωνται τὰς ἐπισημας καὶ τέχνας,
 αἱ ὁποῖαι φωτίζουσαι τὸν νοῦν τοῦ λαοῦ, τὸν ἐλευθεροῦν ἀπὸ
 τὰς δεισιδαιμονίας, καὶ ἀκολουθῶν ἀπὸ τὸν ζυγὸν ἐκείνων, εἰς
 ὅσους αἱ δεισιδαιμονίαι ἔργα ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ μεταλλεῖα
 ἀνεξάντητα. Αὐτῆς ταύτης τῆς ἀντιχριστιανικῆς Συμβουλῆς τῶν
 τριῶν Ἐπισκόπων ἢ δημοσίευσίς εἶναι βιβλίον προσφερόμενον
 ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν ἱεράν ἡμῶν Σρητικείαν. Ἀπὸ τὸν
 ὁποῖον δείχνουν φόβον τῆς κοινῆς τοῦ Εὐαγγελίου ἀναγνώσεως
 οἱ τρεῖς Ἐπίσκοποι πρέπει μάλιστα νὰ παρακληθῶσιν οἱ κοσμι-
 κοὶ εἰς τὴν γνώσιν καὶ μελέτην αὐτοῦ. Ἡ ἄγνοια τοῦ Εὐαγ-
 γελίου ἐφθερε π. ὡτους αὐτοῦ, ἔπειτα καὶ τοῦς ἱερεῖς, οἱ
 ὁποῖοι ἔκαμαν τροφήν καὶ τροφήν αὐτῶν καὶ αὐτὰς τὰς ἁμαρτίας
 τοῦ λαοῦ, ὡς ἔλεγεν ὁ προφήτης (1). Ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον
 ὀδηγούμενοι, καὶ τὰ ἔθη τῶν θείων διορθώσιν, καὶ πῶς νὰ
 διακρίνωσι τοῦς κλοῦς αὐτῶν ποιμένας ἀπὸ τοῦς λύκους (2)
 ἔχουν νὰ μάθωσιν. Ἀπ' αὐτὸ, τελευταῖον, θείων καταλαβεῖν
 τὴν ἀληθινὴν αἰτίαν, διὰ τί τινὲς ἐξ αὐτῶν εἰς μὲν τὸ φαινο-

(1) « Ἁμαρτίας λαοῦ μου φάγονται, καὶ ἐν ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν
 » λήφονται τὰς ψυχὰς αὐτῶν. Καὶ ἔστι κλέως ὁ λαός, οὕτως καὶ ὁ
 » ἱερεὺς. » Ὡσαύτ, δ, 8, 9.

(2) « Προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται
 » πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσὶ λύκοι ἄρπαγες.
 » Ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. Μὴτε συλλέγουσιν
 » ἀπὸ ἀκανθῶν σαρούλιον, ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα; » Ματθ. ζ', 15, 16.

μενον ἐπαινοῦν καὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τοὺς ἀγῶνας τῶν σπουδαζόντων νὰ τὴν φέρωσι πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς δὲ τὸ κρυπτόν, συγκοινωνοῦν καὶ συνευδοκοῦν μὲ τοὺς ἀποστρεφομένους τῆς φιλοσοφίας τὸ φῶς (1), φοβερίζουσι τοὺς φίλους αὐτῆς μὲ δεσμά, μὲ μάστιγας, μὲ μάχαιραν, καὶ κολακεύουσι τοὺς δυναμένους νὰ τὴν διώξωσι καὶ δευτέρον ἀπὸ τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα, μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς προσλάβωσι συνεργοὺς τοῦ διωγμοῦ, ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ.

Ταῦτα, φίλε ἀναγνώστα, εἶναι τὰ Προλεγόμενά μου εἰς τὴν παράδοξον Συμβουλίην τριῶν Ἐπισκόπων ἐπαγγελλομένων χριστιανῶν. Αἱ εἰς αὐτὴν μακραὶ μου σημειώσεις ἠρανίσθησαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἰσορίαν, ἀπὸ τοὺς βίους τῶν Παπῶν, ἀπὸ τὸ πρὸ ὀλίγου ἐκδόθειν σύγγραμμα τοῦ σοφωτάτου Δωνοῦ, ἐπιγραφόμενον, *Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας τῶν Παπῶν* (2), καὶ ἄλλα ἄλλων συγγράμματα, ὄλων τέκνων τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, καὶ διὰ τοῦτο ἀνυπόπτων τῆς ἀληθείας μαρτύρων. Ἀνάγνωσε μὲ προσοχὴν καὶ τὴν Συμβουλίην καὶ τὰς σημειώσεις, καὶ παρατήρησε τὸ μάλιστα παρατηρήσεις ἄξιον τοῦτο, ὅτι καθ' ὅσον ἠϋξάνετο τῆς ἀπαιδευσίας τὸ σκότος, συνῆζάνετο, ὡς εἶπα, καὶ ἡ φθορὰ τῆς Παπικῆς ἐκκλησίας,

(1) « Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται
 » πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ὁ δὲ ποιῶν τὴν
 » ἀλήθειαν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὅτι
 » ἐν Θεῷ ἐστὶν εἰργασμένον. » Ἰωάν. 7', 20, 21.

(2) *Essai historique sur la puissance temporelle des Papes*,
 2 vol. in-8, Paris, 1818.

καὶ ἐξεναντίας καθ' ὅσον ἐξαπλώνοντο τῶν ἐπισημῶν τὰ φῶτα, ἐμετριάζετο καὶ ἡ καταδυναστεία καὶ πλεονεξία τῶν ἱερέων τῆς· καὶ ἐκ τούτου ἔχεις νὰ πληροφορηθῆς, πόσον ὠφελεῖ τὴν θρησκείαν ἢ φιλοσοφία, πόσον τὴν βλάπτουν οἱ διῶνται τῆς φιλοσοφίας. Ἄν ἦσαι κοσμικὸς, πίστευσε, ὅτι ἡ ἀπαιδευσία σε καταστένει εὐτελὲς ἀνδράποδον, καταδικασμένον νὰ προσκυνῆς, καὶ νὰ τρέφῃς μὲ τοὺς ἰδρωτάς σου, ἀργοὺς καὶ ἀπαιδευτοὺς πάσης τάξεως δεσπότας (1)· νὰ τοὺς σολίζῃς λαμπρὰ μὲ τὴν γύμνωσιν τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων σου, καὶ νὰ χορηγῆς εἰς τὰς τρυφὰς αὐτῶν ὅσα σ' ἔδωκεν ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἰς ἀνατροφὴν τῶν υἱῶν καὶ θυγατέρων σου. Μάθε, ὅτι πλουτίζων ἱερέα, φθείρεις μὲ κίνδυνον τῆς σωτηρίας σου αὐτὸν τὸν διδάσκαλον καὶ διορθωτὴν τοῦ βίου σου· κάμνεις ὅ,τι ἤθελε κάμειν τυφλὸς, ἂν ἐμέθυσκεν αὐτὸν τοῦτον χειραγωγόν. Ἀφοῦ μίαν φορὰν τὸν ποτίσης τὸν μεθυστικὸν πλοῦτον, μὴν ἀμφιβάλῃς, ὅτι θελεῖ φροντίζειν πλέον πῶς νὰ χορηγῆς τὴν μέθην του, παρὰ πῶς νὰ πληρώνης τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὰ πρὸς τὸν πλησίον σου καθήκοντα. Σέβου τοὺς ἀξιόους σεβασμοῦ ἱερεῖς· καὶ τοιοῦτοί εἶναι ὅσοι συνεργοὺν μὲ λόγον καὶ ἔργον εἰς τὴν σήμερον ἐνεργουμένην ἀναγέννησιν τῆς ταλαιπώρου πατρίδος σου, ὅσοι φροντίζουν περὶ τῆς χριστιανικῆς διαγωγῆς σου, ὅσοι σοῦ ζητοῦν λόγον περὶ τῆς χρηστῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων σου, ὅσοι σε διδάσκουν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην καὶ τὴν μετὰ πάντων εἰρήνην, εἰς ἓνα λόγον, ὅσοι σε χειραγωγοῦν εἰς τὴν ἀρετὴν μὲ τὸ παράδειγμα τῆς ἀρετῆς των, καὶ σοῦ λύουν τὰς ἀμαρτίας, ὅχι ὅπόταν λύῃς τὸ πουργίον σου,

(1) Ἴδε τὴν ἀνωτέρ. σημείωσ. σελ. IV.

ἀλλ' ὅταν εἰλικρινῶς μετανοῆς καὶ λυπῆσαι δι' αὐτάς. Τοὺς δὲ ἐναντίους τούτων ἱερεῖς φεῦγε μακρὰν, πλὴν εἰς τὸν καιρὸν ὅταν ἱερουργῶσι τὰ μυστήρια. Τότε μόνον πληροῦσε τοὺς μετ' εὐλάβειαν, δέχου τὸν ἁγιασμὸν αὐτῶν, καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τοὺς ἀγάπη καὶ αὐτοὺς, καὶ νὰ τοὺς πληροφορήσῃ, ὅτι καὶ ἱερουργοῦντες δι' ἄλλους εἰς ὄνομα Χριστοῦ, κινδυνεύουν ν' ἀποδιωχθῶσιν ἀσυμπαθῆτως ἀπὸ τὸν Χριστόν (1). Ταῦτα κάμνε, ἂν ἦσαι κοσμικὸς, καὶ μὴν ἀμφοβάλλης, ὅτι ἀποσπρεσβόμενος τοιοῦτους ἱερεῖς, πληρύνεις τὴν παραγγελίαν τοῦ Χριστοῦ (2). Ἄν ᾖται ἱερωμένος, καὶ τῆς ἀγαθῆς τῶν ἱερωμένων μερίδος (ὅποιοι σώζονται ἀκόμη ὅχι ὀλίγοι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας), μένε ἀμετακίνητος εἰς τὴν ἀγαθὴν μερίδα, διὰ νὰ δοξάζεται ὁ Θεὸς ἐξ αἰτίας τῶν καλῶν σου ἔργων (3). Φρόντιζε μάλιστα νὰ διδάσκῃς τὰ πρόβατά σου τὴν λογικὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ τὰ μακρύνῃς ἀπὸ τὰς δαισιδιμονίας· φρόντιζε νὰ τὰ φυλάσῃς ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους τῆς Ῥώμης, οἱ ὅποιοι περιέρχονται γῆν καὶ θάλασσαν, ὡς οἱ παλαιοὶ Φαρισαῖοι, νὰ κάμνωσι προσηλύτους (4), ἀλλ' ἐξαιρέτως προορῶν νὰ σαγηνεύωσι

(1) « Πολλοὶ ἐρῶσίν μοι ἐν ἑκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Κύριε, οὐ τῷ σῶν ὀνόματι προσηγνεύσαμεν, καὶ τῷ σῶν ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, » καὶ τῷ σῶν ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; Καὶ τότε ἠμολογήσω αὐτοῖς, ὅτι οὐδέποτε ἔργων ὑμᾶς ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν. » Ματθ. ζ', 22, 23.

(2) « Προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, ἧτις ἐστὶν ὑπόκρισις. » Λουκ. ιβ', 1.

(3) Ματθ. ε', 16.

(4) Ματθ. κγ', 15. Τόση εἶναι ἡ μανία τοῦ προσηλυτισμοῦ εἰς

τὰ πρόβατά σου, τοὺς Γραικοὺς. Ἄν, διὰ δυσυχίαν σου, ὁμοιάξης τοὺς τρεῖς Ἐπισκόπους τούτους, μάθε, ὅτι διὰ σέ καί τοὺς ὁμοίους σου εἶπεν ὁ Ἀπόστολος τὸ « Δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς ἔθνεσι (1) » ὅτι σέ καί τοὺς ὁμοίους σου ἐπαράβαλεν ὁ Χριστὸς μὲ τὸ μωρὸν ἄλας, « Οὐδὲν ἰσχύει ἔτι, εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων (2) ». Πίστευσε, ὅτι ἡ προφητευσθεῖσα καταπάτησις αὕτη ἤρχισε, καὶ θελεῖ προχωρεῖν σφοδρότερα, ἀκολουθοῦσα τὴν προχώρησιν τῆς φιλοσοφίας, ἥτις ὅσον ἀρχαῖα καὶ σέβεται τοὺς εὐογγλικοὺς ποιμένας, τόσον καταφρονεῖ καὶ παραδίδει ἀδυσωπήτως εἰς τὴν καταφρόνησιν ὅλου τοῦ κόσμου τοὺς πραγματευομένους τὸ Εὐαγγέλιον. Μάθε ἀκόμη καὶ τοῦτο, ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν πρόσδον τῶν φώτων, οὐδ' ἡ ὑπόκρισις

τοὺς δυτικούς τούτους ἀπολόους, ὡς ἴσκανδάλισε καὶ αὐτοὺς τοὺς ὁμοιοθέσκους των. Ce fanatisme de convertisseur est si fort, que le moine le plus débauché quitterait sa maîtresse pour aller convertir une âme (*Dictionn. philosoph. au mot Fanatisme*), ἤγουν, « Ἡ θεοβλάβεια τοῦ προσηλυτισμοῦ εἶναι εἰς αὐτοὺς τόσον σφοδρὰ, ὥστε ὁ πλείον αἰσχρόβιος Μοναχὸς ἤθελ' ἀφήσειν τὴν ἐρωμένην του, διὰ νὰ κερθῆσῃ κομμίαν ψυχὴν. » Ὅτις συλλογισθῆ ἔξ ἐνὸς μέρους τὴν τότεν μακίον τῶν ἀποστόλων τούτων, καὶ ἀπὸ τᾶλλο τὴν προλαβοῦσαν τότεν ἀπαιδευσίν των ἱερέων μας, ἤθελε θεαίως ἀπορήσειν, πῶς σώζονται ἀκόμη ἀνατολικοὶ χριστιανοί· πῶς δὲν ἴσχυσαν οἱ Καπουαῖνοι νὰ μᾶς καταστήσωσιν ὅλους ἀξίους νὰ φιλῶμεν τὸν πόδα τοῦ Πάπα.

(1) Πρὸς Ρώμ. β', 24.

(2) Ματθ. ε', 13.

ὠφελεῖ πλέον τίποτε. « Ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε, ἐν τῷ φωτί ἀκουσθήσεται (1). » Καθὼς δὲν ἴσχυσαν οἱ καλοὶ τρεῖς Ἐπίσκοποι οὗτοι νὰ κρύψωσι τὰς ἀνομίας των, οὐδὲ σὺ θελεῖς ἰσχύσειν νὰ φανῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅ,τι δὲν εἶσαι. Ὁ σπειρόμενος σήμερον διὰ συνεργίας τῶν φωτισμένων ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν κοσμικῶν ἡγεμόνων λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐσαλευσε πολὺ, καὶ μετὰ μικρὸν θελεῖ καταδύρειν πάσης ὑποκρίσεως προσωπεῖον. Ἡ φιλοσοφία σήμερον κρατεῖ τὴν αὐτὴν Λυδίαν λίθον τὴν δοθειῖσαν ἀπὸ τὸν Χριστὸν, καὶ δι' αὐτῆς κρίνει τοὺς ἀνθρώπους· « Ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς » (2). Εἰς τὴν λίθον ταύτην σὲ προσεγγίζει, σὲ τριῖδει, σὲ δοκιμάζει καὶ σὲ κρίνει, ἂν ὠφέλησες ἢ ἔδραψες τοὺς συγχρόνους σου, ἂν ἐκαρποφόρησες τί εἰς τὴν γῆν τῆς φυτείας σου, ἢ ἂν ἐκατάργησες τὸν τόπον, ὅπου ἄλλος ἤθελε καρποφορήσειν ἀντί σου. Δὲν ἐξετάζει τόσον τί λαλεῖς ἢ τί ἐργάζεσαι, ἀλλὰ πολὺ πλέον πόσον καὶ ποῖον καρπὸν ἐγέννησαν οἱ λόγοι καὶ τὰ ἔργα σου. Καὶ ζῶντός σου ἐρωτοῦν οἱ συζῶντες, τί καλὸν προξενεῖς εἰς τὴν πατρίδα σου, καὶ μετὰ θάνατον πάλιν οἱ μείναντες, τί καλὸν ἐπροξένησες εἰς αὐτήν. « Ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε » αὐτούς. » Πρόσεχε μάλιστα μὴ νομίσης, ὅτι οἱ προσφερόμενοι κατ'ἡμέραν εὐλαβεῖς ἀσπασμοὶ καὶ τίτλοι ἀπὸ τὸν λαὸν πληροῦνται ὡς χρέος εἰς σὲ, ἂν ἐσὺ πρῶτον δὲν πληρώσῃς τὰ μεγάλα καὶ ἀπαραίτητα σου χρέη εἰς αὐτόν. Ἄν ἀληθῶς ἐπαγγέλλεσαι διάδοχος τῶν Ἀποστόλων (καὶ ἂν δὲν τὸ ἐπαγγέλλεσαι,

(1) Ἰδε ἀνωτέρ. σελ. IX.

(2) Ματθ. ζ', 20.

δὲν ἦσαι τί ποτε), ἀπὸ τὸν λαὸν ἄλλην δαπάνην δὲν ἔχεις νὰ ζητῆς παρὰ τῆς τροφῆς σου καὶ τῶν ἐνδυμάτων τὴν πολλὰ μετρίαν δαπάνην (1)· καὶ ταύτην, ἀφοῦ σὺ πρῶτον ἀγρυπνήσης, κακοπαθήσης καὶ δαπανηθῆς ὅλος (2) διὰ τοῦ λαοῦ τὴν σωτηρίαν. Ἀφοῦ δαπανήσης τὴν τόσον βαρεῖαν δαπάνην, ἀφοῦ προβάλης ὅλους τοὺς καρπούς, ὅσους ἀπαιτεῖ ἀπὸ σέ τὸ Εὐαγγέλιον, τότε πρόσμενε νὰ σὲ γνωρίσῃ καὶ ὁ λαὸς καὶ νὰ σὲ σεβασθῆ ὡς ἀληθινὸν ἀποστολικὸν ποιμένα του. « Ἀπὸ τῶν » καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. »

(1) Ἴδε ἀνωτέρ. σελ. XI.

(2) « Ἐγὼ δὲ ἤδικα δαπανήσω καὶ ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν » ψυχῶν ὑμῶν· εἰ καὶ περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶν, ἤττον ἀγαπῶμαι. » Ἐγὼ δὲ, ἐγὼ οὐ κατεβάρησα ὑμᾶς. » Πρὸς Κορινθ. Β, εἶ', 15.



ΣΥΜΒΟΥΛΗ

Δοθέντα εἰς τὸν Πάπαν Ἰούλιον τὸν τρίτον, ἐν ἔτει 1553, ἀπὸ τριῶν Ἐπισκόπων, περὶ τῆς ὁποίας ἐκινδύνευε νὰ σερηθῇ ἐξουσία εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ ὑπάρχοντα τῶν χριστιανῶν.

ΜΑΚΑΡΙΟΤΑΤΕ ΠΑΤΕΡ,

Οἱ διὰ προσαγῆς σου πρὸ μικροῦ συνελθόντες εἰς Βονωνίαν ὑπογραμμένοι τρεῖς ἡμεῖς Ἐπίσκοποι ἐμάθασμεν ἀπὸ τὸν ἐδῶ Τοποτηρητὴν σου, ὅτι ἐπιθυμοῦμεν νὰ συμβουλευθῶμεν κατιδίαν, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ σερειωθῇ καὶ ν' αὐξηθῇ ὁ σήμερον ἀπὸ τοὺς ἀπίστους Λουθηρανούς τόσον κλονούμενος καὶ πολεμούμενος ἀπὸςολικός θρόνος, καὶ νὰ ἐκθέσωμεν ἐγγράφως τὴν περὶ τούτου συμβουλήν, διὰ νὰ τὴν ἐξετάσης ἔπειτα, καὶ νὰ κρίνης αὐτὸς περὶ τοῦ προκειμένου. Ἄν καὶ μᾶς λείπη ἢ περὶ τούτου ἰκανὴ φρόνησις καὶ ἐμπειρία, διὰ νὰ ὑπακούσωμεν ὁμῶς εἰς τὴν προσαγὴν σου, ἰδοὺ φανερόνομεν τὴν γνώμην μας, ὑποβάλλοντες αὐτὴν εἰς τὴν κρίσιν τῆς Μακαριότητός σου.

Ἄλλὰ πρὸ πάντων παρακαλοῦμεν τὴν Μακαριότητά σου μὲ τὸ χρεώσομενον ὄλον σέβας νὰ φροντίσης μὴ συμβῇ εἰς τὴν παρούσαν ἡμῶν συμβουλήν, ὅτι συνέθη πρὸ ὀλίγου εἰς τὴν ζητηθεῖσαν καὶ ἐγγράφως ἐκτεθεῖσαν ἐννέα Καρδιναλίων καὶ τινῶν ἐπισκόπων περὶ τῆς αὐτῆς ταύτης ὑποθέσεως γνώμην.

Πράγματα ἀναγκαῖα νὰ κρυφθῶσι μὲ ἄκραν ἐπιμελίαν (ὡς ἐπεθύμει βίβλαια καὶ ἡ Μακαριότης σου) ἐδημοσιεύθησαν πάραυτα καὶ διεσπάρησαν εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν· καὶ οὕτως ἀνακαλυφθέντες οἱ σκοποὶ μας ἐχρησίμευσαν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν Λουθηρανούς· θαυμασίως, νὰ μᾶς πολεμῶσι σφοδρότερα. Δὲν ἐμπορεῖς νὰ πεισύσης, πόσον ἠῤῥησαν τὸ κατ' ἡμῶν μῖσος τὰ περὶ τούτου ἐκδοθέντα ἀπ' αὐτοὺς βιβλία, κηρύττοντας, ὅτι ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμῶν ὁμολογίαν, ἐξέπεσεν εἰς παντὸς εἶδους καταχρήσεις καὶ πλάνας· τὰς ὁποίας ὄχι μόνον δὲν φροντίζομεν νὰ διορθώσωμεν, ἀλλὰ καὶ μὲ βίαν ὑπερασπιζόμεθα, καὶ τὸν τολμῶντα νὰ προβάλη τὴν ἀναγκαίαν διόρθωσιν, ὡς ἐχθρὸν ἄσπονδον, πανταχοῦ καὶ μὲ παντοίους τρόπους κατατρέχομεν. Ὁ Θεὸς νὰ συγχωρήσῃ τὸν αἴτιον τῆς δημοσιεύσεως ταύτης! ἦτις, πίστευσε μας, Μακαριώτατε Πάτερ, ἔβλαψεν ὑπέρμετρα τὰς ὑποθέσεις μας. Ἀνάγκη λοιπὸν εἶναι, ἂν δὲν θέλωμεν νὰ ἐπισωρεύσωμεν συμφοράς ἐπάνω συμφορῶν, νὰ φροντίσης ἐπιμελῶς νὰ ἀφανισθῇ τὸ πεμπόμενον εἰς τὴν Μακαριότητά σου παρὸν ἡμῶν γράμμα. Εἰς αὐτὸ λαλοῦμεν περὶ πραγμάτων μεγίστων, καὶ ἐρευνῶντες ἐλευθέρως τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ, ἰσοροῦμεν πρῶτον τὸ πάθος, ἔπειτα δείχνομεν τὸν τρόπον τῆς ἰατρείας του. Ἀλλὰ πάλιν ἐπαναλαμβάνοντες λέγομεν, τὸ γράμμα μας· ἐξανάγκης πρέπει νὰ ἀφανισθῇ.

Μετὰ μακρὰν ἔρευναν καὶ σκέψιν, πόθεν ἐγεννήθη καὶ ὁποία εἶναι ἡ πρὸς τοὺς Λουθηρανούς διαφορὰ μας, ἰδοὺ τέλος πάντων τί ἐγνωρίσαμεν. Οἱ Λουθηρανοὶ δέχονται καὶ ὁμολογοῦν ὀλόκληρον τὸ Σύμβολον τῶν Ἀποστόλων, καθὼς ἔτι καὶ τὸ Σύμβολον τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου καὶ τοῦ Ἀθανασίου (I). Ταῦτο εἶναι ἀναμφίβολον· οὐδὲ πρέπει (μεταξὺ μας μάλισα) νὰ ἀρνούμεθα πράγματα τόσο ἀληθῆ καὶ φανερά. Αὐτοὶ κη-

ρύττου ἀκόμη, ὅτι δὲν δέχονται παρὰ μίαν μόνην διδασκαλίαν, τὴν διδασκαλίαν τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀρκοῦμεθα ὅλοι εἰς ἐκεῖνα τὰ ὀλίγα, ὅσα ἐφύλασεν ἡ Ἐκκλησία κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀποστόλων, ἢ μικρὸν μετὰ τοὺς Ἀποστόλους (2), καὶ, κατὰ μίμησιν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, νὰ ἀποσρεφώμεθα ὅλας τὰς παραδόσεις, ὅσας δὲν ἐδιάταξαν οὐδ' ἐδίδαξαν οὔτε ὁ Χριστός, οὔτε οἱ Ἀπόστολοι του. Τοιαύτη εἶναι ἡ δόξα, ἢ μᾶλλον πλάνη, τῶν ἐναντίων μας.

Ἡμεῖς ἐξεναντίας, ἀκολουθοῦντες τὴν Μακαριότητά σου, πιστεύομεν καὶ ὡς ἀναγκαίους εἰς σωτηρίαν κρίνομεν ὅλους τοὺς κανόνας, ὅλας τὰς διδασκαλίας, παραδόσεις, διαταγὰς καὶ τελετάς, ὅσας οἱ Πατέρες, αἱ Σύνοδοι, ἢ καὶ μερικοὶ ἄνθρωποι, κινούμενοι ἀπὸ ζῆλον ἀξιεπάινον, εἰσέβασαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Περί δὲ τῶν παραδόσεων ἰδίως, ὁμολογοῦμεν ἀδίστακτως, καὶ ὡς δόγμα πίστεως πιστεύομεν ὅτι ἀπεράσισεν ἡ ἐν ἀγίῳ πνεύματι συναθροισθεῖσα εἰς τὸ Τρίδεντον Σύνοδος (3), εἰς τὴν τρίτην αὐτῆς συνέλευσιν ἤγουν, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός καὶ οἱ Ἀπόστολοι του ἐδίδαξαν περὶ ἡθῶν καὶ δογμάτων πολὺ πλείοτερα (φθάσαντα εἰς ἡμᾶς κατὰ παράδοσιν) παρὰ ὅσα ἔγραψαν. Καὶ μ' ὅλον ὅτι δὲν ἔχομεν φανεράν ἀπόδειξιν τούτου καμμίαν, μ' ὅλον ὅτι ἀναγκαζόμεθα νὰ ὁμολογῶμεν καθ' ἑαυτοὺς, ὅτι ἡ τοιαύτη παράδοσις σφριζέται εἰς ἀπλᾶς τινὰς εἰκασίας, τὸ πιστεύομεν ὁμῶς βεβαίως διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι ὡς βίβαιον τὸ κρατεῖ καὶ τὸ πιστεύει ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία. Τοιαύτη εἶναι, εἰς ὀλίγα λόγια, ἡ πρὸς τοὺς Λουθηρανούς διαφορά μας, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθη τόσος θόρυβος καὶ τόση φιλονεικία.

Ἀλλὰ χρεωσούμεν νὰ φροντίσωμεν προθύμως, συσιάζοντες καὶ αὐτὴν μας τὴν ζωὴν, ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, νὰ ἐμποδίσωμεν

τὴν ἐπιπλέον προχώρησιν τῆς δόξης τῶν ἐναντίων μας, ἥτις ἐξαπλώθη κατὰ δυσυχίαν παραπολύ. Ὁ λόγος εἶναι, Μακαριώτατε Πάτερ, ὄχι περὶ πράγματος οὐτιδανοῦ, ἀλλὰ περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς καταστάσεώς σου, καὶ ὄλων ἡμῶν, ὅσοι εἴμεθα μέλη καὶ τέκνα σου. Εἶναι βέβαιον (καὶ τοῦτο πλὴν τῆς Μακαριότητός σου εἰς κανέν' ἄλλον δὲν τολμῶμεν νὰ ἐκφωνήσωμεν), ὅτι εἰς τοὺς χρόνους τῶν Ἀποστόλων, ἢ μικρὸν μετὰ τοὺς Ἀποστόλους, δὲν ἦσαν οὔτε Πάπαι (4), οὔτε Καρδινάλιοι (5), οὐδ' εἶχαν ὅσα σήμερον ἀπολάουσι ἐπὶ ἑσθλα εἰσοδήματα (6) οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ ἐπίσκοποι. Δὲν ἐκτίζοντο τότε ναοὶ τόσον πολυτελεῖς (7), δὲν ἦσαν μοναστήρια, οὐδ' ἡγούμενοι μοναστηρίων (8). Δὲν ἐγνωρίζοντο οἱ σημερινοὶ ἐκκλησιαστικοὶ νόμοι, αἱ παρῶσαι διδασκαλίαι καὶ συνήθειαι (9). Οἱ ἱερωμένοι δὲν ἐξουσίαζαν (10) τοὺς λαοὺς, καθὼς σήμερον τοὺς ἐξουσιάζομεν· ἐξεναντίας, ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν οἱ ὑπηρεταί, χωρὶς ἐξαιρέσειν, ὑπετάσσοντο εἰς τοὺς κοσμικοὺς ἡγεμόνας καὶ ἄρχοντας (11). Ἐκ τούτων συμπεράνε, Μακαριώτατε Πάτερ, πόσον ἠθέλ' εἶσθαι βαρεῖα ἢ συμφορὰ μας, εἰάν τις ἀδυσώπητος τύχη μας ἠνάγκαζε νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκεῖνὴν πενίαν, ταπεινώσειν καὶ ὑποταγὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ἀνάγκη λοιπὸν, ὡς εἶπαμεν, νὰ φροντίσωμεν, ὡς περὶ δεινοῦ πράγματος, τοῦ παρόντος κακοῦ.

Τὸ μόνον μέσον, κατὰ τὴν κρίσιν μας, ν' ἀποφύγωμεν τὸν παρόντα μέγαν κίνδυνον εἶναι τὸ ἐξῆς. Ἀκριβῶς ἐξετάσαντες, πόθεν ἀπέκτησεν ἡ Ἐκκλησία τὴν ὁποίαν ἔχει σήμερον δόξαν, δύναμιν καὶ αὐθεντίαν, ἐγνωρίσαμεν, ὅτι ἡ ὑψωσις αὐτῆς ἔλαβεν ἀρχὴν, ὅταν ἤρχισε νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ ἐπισκόπους οὐνόμας καὶ ἐπιδηξίους, οἱ ὅποιοι ἔπεισαν τοὺς Αὐτοκράτορας νὰ δώσωσι τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης. Τὸ προνόμιον τοῦτο ἐχαρίσθη, λέγουν, εἰς τὸν Πάπαν Βονιφάτιον τὸν τρίτον ἀπὸ

τὸν Αὐτοκράτορα Φωκᾶν (12). Ἡ δεσποτεία τῆς Ρώμης κινήθη προσετι ἐπιπλέον, ὅτε ἤρχισε νὰ χειροτονῇ Καρδινάλιους, νὰ πολυπλασιάσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπισκόπων, καὶ νὰ συγκροτῇ τόσα καὶ τόσον χαίσιμα καλογήρων καὶ καλογραυῶν νεοφανῆ τάγματα (13). Ἀναμφίβολον ὅτι οἱ Πάπαι, οἱ Καρδινάλιοι, οἱ ἐπίσκοποι καὶ τὰ μοναστικά ταῦτα τάγματα, μὲ τὴν πανούργου αὐτῶν διαγωγὴν, καὶ τὰς διαφόρους ἱεροπραξίας καὶ προσθήκας εἰς τὴν θρησκείαν, ἀπεμαίκρυναν τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν διδασκαλίαν, πενίαν καὶ ταπεινώσιν αὐτῆς, καὶ τὴν ἔφεραν εἰς τὴν ὁποίαν ἀπολαύει σήμερον μεγαλοπρέπειαν καὶ δεσποτείαν. Τῶν ἀληθινῶν τούτων αἰτιῶν τῆς τόσης ὑψώσεως ἢ ἀνακαλυψὲς μᾶς διδάσκει, ὅτι πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ πρό ἡμῶν τὴν ὑψωσαν ἤγουν πρέπει νὰ φανῶμεν ὀξυνούσατοι καὶ ἐπιδειξιώτατοι, αὐξάνοντες ἐπιπλέον τῶν Καρδινάλιων, τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν μοναστικῶν ταγμάτων τὸν ἀριθμὸν. Καὶ διὰ νὰ λαλήσωμεν μερικώτερον, ἴδου ποίαν μέθοδον χρεωστὶ μάλις νὰ μεταχειρισθῇ ἡ Μακαριότης σου.

Ἄν καὶ ὁ Λουθηρανισμὸς ἐκυρίευσεν ἤδη μέγα μέρος τῆς Εὐρώπης, ἡ Ἰταλία ὅμως, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰσπανία σὲ γνωρίζουν ἀκόμη δεσπότην καὶ ἀρχιερέα των. Ἡ Ἰσπανία μάλις φυλάσσει τοὺς νόμους καὶ τὰς διαταγὰς σου μὲ ἐξαιρετον εὐλάβειαν, οὐδὲ φροντίζει ὅλως νὰ νεωτερίσῃ, ἢ ἢ ἀλλάξῃ τίποτε ὥστε δὲν ἔχεις τί νὰ φοβῆσαι ἀπὸ μέρους τῆς (14). Ολίγοι εὐρίσκονται ἐκεῖ οἱ μὴ φρίττοντες εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λουθήρου· οἱ δὲ εὐρισκόμενοι ἄλλοι αἰρετικοὶ ἀρνοῦνται πολὺ πλέον τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίου, ἢ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, παρὰ τὴν δεσποτείαν τῆς Μακαριότητός σου καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας· καὶ ἡ αἵρεσίς των εἶναι ἀδιστάκτως πλειοτέρα ἀνυπατάκτως ἀξία παρὰ τὴν αἵρεσιν τοῦ Λουθή-

ρου. Διότι, ἂν οἱ Μαυραῖοι (15) δὲν πιστεύουν εἰς Χριστὸν, ἢ ἀρνούνται τὴν μέλλουσαν ζωὴν, σιωποῦν ὁμῶς περὶ τούτων τῶν δογμάτων, ἢ τὰ περιγελοῦν κρυφίως, καὶ ὑποτάσσονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης κατὰ τὸ φαινόμενον (16)· ἐνῶ οἱ Λουθηρανοὶ ἐξεναντίας ἐχωρίσθησαν ἀπὸ ἡμᾶς φανερά, καὶ σπουδάζουν νὰ μᾶς ἀφανίσωσι.

Ἡ δὲ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία φαίνεται ὅτι κλίνουν εἰς τὸν νεωτερισμὸν, καὶ μέγα μέρος τῶν κατοικούντων αὐτάς, συρόμενοι ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῶν Γερμανῶν, ζητοῦν ἀφορμὴν νὰ μᾶς ἀφήσωσιν. Ἄλλ' εἰς τὰ δύο ταῦτα βραχίλεια, πολλὰί μεγάλαι πόλεις, μὴν ἔχουσαι ἴδιον ἐπίσκοπον, κυβερνοῦνται ἀπὸ μεγαλητέρων ἄλλων πόλεων ἐπισκόπους. Ὅθεν συμφέρει, Μακαριώτατε Πάτερ, νὰ ψηφίσῃς εἰς ἑκάτον σχεθὸν τοιαύτας πόλεις ἰδιάζοντας ἐπισκόπους. Συμφέρει προσέτι νὰ προσθέσῃς καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν Καρδινάλιων πενήντηκα νέους Καρδινάλιους (17)· ἔπειτα ἀπὸ τῶν Καρδινάλιων ὅλων τὸ σύστημα καὶ τῶν ἐπισκόπων νὰ ἐκλέξῃς τριάκοντα, ἢ τεσσαράκοντα, τοὺς πλέον νοήμονας καὶ ἐμπείρους τῆς διοικήσεως καὶ τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἰδίων τῆς Παπικῆς αὐλῆς πραγμάτων, τοὺς πλέον εἰδήμονας τῶν Καισαρικῶν πολιτικῶν νόμων, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, καὶ νὰ τοὺς ἔχῃς πάντοτε γύρω σου ὁδηγοὺς καὶ συμβούλους εἰς τὴν κατάρτισιν τῶν φρονίμων σου βουλῶν, καὶ κυβέρνησιν τῶν μυστικῶν οἰκιακῶν σου ὑποθέσεων.

Τοὺς δὲ λοιποὺς ἐπισκόπους, καὶ ἐκ τῶν Καρδινάλιων ὅσοι ἔχουν ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, προέπει νὰ στείλῃς καθένα εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, καὶ νὰ τοὺς παραγγείλῃς νὰ εὐφραίνωσι καθεὶς τὸν λαὸν τῆς μητροπόλειώς του μετ' ἁγάπης, παίγνια καὶ πάσης λογῆς ἡδονᾶς (18). Παράγγιλέ τους ἀκόμη νὰ φαίνωνται συχνά εἰς τοὺς κατοίκους, ἢ διαβαίνοντες τὴν πόλιν καθ' ἑαυτῶν.

ριοι, ἡ παρρησιαζόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὲ τοιαύτην πομπὴν καὶ λαμπρότητα, ὅποια συνειθίζεται εἰς αὐτὴν τὴν Ῥώμην. Ἀπὸ τοιαῦτα ἐκπληκτικὰ τῆς φαντασίας θεάματα δελεαζόμενος ὁ κοινὸς λαὸς, βλέπων ἀκόμη ὅτι καὶ ἀποκτᾷ κέρδη μεγάλα, καθὼς συμβαίνει εἰς τὰς κατοικημένας ἀπὸ πολλοὺς πλουσίους πόλεις, δὲν θέλουν ἀργήσῃν νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν ζυγὸν τῶν ἀρχιερέων, καὶ τέλος νὰ προσκολληθῶσιν ὅλοι βεβαίως εἰς τὴν Μακαριότητά σου, ἄλλοι δὲ ἀγάπην, καὶ ἄλλοι διὰ τὸ ἴδιον συμφέρον, ὥστε νὰ μὴ δύναται πλέον νὰ σοῦ τοὺς ἀποσπάσῃ μὴτ' ὁ Λούθηρος (19), μὴτ' ὁ Βρέντιος (20), μὴτ' ὁ Μελάγχθων (21), μὴτ' ὁ νέος αἰρετικὸς Βεργέριος (22).

Αἱ! πόσον ἐσύμφερε νὰ μὴ μας φύγῃ τὰς χεῖρας ὁ Βεργέριος! τόσον πλέον ἐπικίνδυνος, ὅσον εἶναι ἔμπειρος τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἰδίων ὑποθέσεων τῆς Μακαριότητός σου, καὶ γνωρίζει ὅλας ἡμῶν τὰς μουσικὰς βουλὰς. Διὰ τί νὰ μὴ τὸν φυλακίσωμεν! Διὰ τί νὰ μὴ τὸν ρήξωμεν εἰς τὸν Τίβεριν (23)! Ἐχεις ὁμῶς, Μακαριώτατε Πάτερ, χεῖρας μακρὰς, καὶ ἡ φρόνησίς σου ἐνκόλως ἐμπορεῖ νὰ εὖρῃ Θεραπείαν τούτου τοῦ κακοῦ. Ἦτο καὶ θέλει πάντοτ' εἶσθαι συγχωρημένον νὰ μεταχειριζόμεθα πάσης λογῆς μέσα (24), διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὰς ἐνέδρας τῶν ἐχθρῶν μας. Ὁ Βεργέριος δὲν εἶναι ἄνθρωπος καταφρονήσεως ἄξιος· καὶ διὰ τοῦτο τὸν ὠνομάσαμεν ῥητῶς καὶ αὐτὸν, καὶ τοὺς ἄλλους τρεῖς αἰρετικὰς. Εἰς τοὺς φρονίμους ὀλίγα.

Ὡς φροντίσῃ ἔπειτα ἡ Μακαριότης σου νὰ παραγγεῖλῃ τοὺς Καρδινάλιους καὶ ἐπισκόπους, τοὺς διατρέποντας εἰς τὰς ἐπαρχίας των, νὰ προβιβάξωσιν εἰς ἱερατικὰ ἐπαγγέλματα τῶν πολιτῶν τὰ τέκνα. Τοῦτο εἶναι τὸ θαυμασιώτερον καὶ συντομώτερον μέσον νὰ κρατῶνται οἱ λαοὶ εἰς τοὺς δεσμοὺς τῆς πίστεως· καὶ βλέπομεν σήμερον πολὺ πλῆθος τῶν πιστῶν σου,

οι ὅποιοι πρὸ πολλοῦ ἤθελαν ἐναγκαλισθῆναι τοῦ Λουθέρου τὴν διδασκαλίαν, ἂν δὲν ἐμποδίζοντο ἀπὸ μόνου τούτου τὸν ἀναλογισμὸν, ὅτι αὐτοί, ἢ τὰ τέκνα, ἢ οἱ ἀδελφοί, ἢ ἄλλοι τῶν συγγενεῖς ἀπολαμβάνουν ἐκκλησιαστικὰ εἰσοδήματα.

Οὐδὲ τούτο θέλει εἰσθαι ἐξω τοῦ σκοποῦ, νὰ στείλῃς εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν πολὺ πλῆθος ἐξ ἐκείνων τῶν ἱερέων, τοὺς ὁποίους πρὸ ὀλίγου ἀνεμόρφωσεν ἡ Μακαριότης σου, τοὺς ὀνομαζομένους Χιετινοὺς, ἢ Παυλίνοὺς (25). Διότι (νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν ἀλήθειαν) οἱ κοινοὶ ἄλλοι ἱερομόναχοι, κακομεταχειρίζονται πολὺ τὴν ἱεράν μυσταγωγίαν, λειτουργοῦντες μὲ μεγάλην ταχύτητα καὶ ἀνευλάβειαν, καὶ δείχνοντες φανερά· ὅτι πραγματεύονται τὰ θεῖα· ἔπειτα καὶ ὁ βίος τῶν εἶναι βίος ἀσελγῶν καὶ μιαρῶν ἀνθρώπων (26), ὥςτε δικαίως καὶ οἱ κόσμικοὶ δὲν τοὺς σέβονται πλέον, οὐδὲ πιστεύουσι (μ' ὅλον ὅτι οἱ σοφισταὶ μας σπουδάζουσι μὲ πολὺν κόπον νὰ τοὺς πιστώσωσιν), ὅτι καὶ ὁ πλέον ἀσεθῆς καὶ μιαρὸς ἱερεὺς ἔχει δύναμιν νὰ καταφέρει τὸν Χριστὸν ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς εἰς τὴν ἱεράν τράπεζαν, νὰ ἐλευθερώσῃ ψυχὰς ἀπὸ τὸ Καθαρτήριο πῦρ, καὶ νὰ συγχωρήσῃ τὰς ἀμαρτίας τοῦ λαοῦ. Οἱ νέοι ὅμως οὗτοι Χιετινοὶ, λειτουργοῦντες καὶ βραδύτερον καὶ μὲ πλείοτερον σέβας, μὴδὲ λαμβάνοντες μισθὸν κανένα, ἀλλ' ἀρκαύμενοι εἰς τὴν τροφήν καὶ τὰ χρεῖωδῆ φορέματα, καὶ δείχνοντες εἰς τὴν λοιπὴν αὐτῶν διαγωγήν κάποιαν σεμνότητα, εὐκόλα θέλουσι ἀποκαταστήσειν εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῶν τιμὴν καὶ δύναμιν τὰς ἱεράς λειτουργίας.

Φροντίδος ἄξιον ἀκόμη εἶναι νὰ πολυπλασιάσῃς τὰ μοναστικά τάγματα· τὰ ὅποια μὴν ἀμφισβῆσθαι ὅτι θέλουσι ἰσχυρῶς συνεργήσειν εἰς στερήσασιν τῆς ἐξουσίας σου. Ἀρκεῖ εἰς ἀπόδειξιν τούτου νὰ συλλογισθῇς πόσον ἕως τῶρα ἐσυνέργησαν νὰ τὴν ἐξαπλώσωσι μὲ τὰς ἐξαγορεύσεις, ἱεροκηρύξεις καὶ ὅσας ἄλλας

εφευρήκασι καὶ ἐσύστησαν διαφόρους νέας Θρησκευτικὰς τελετάς. Μὰς ἐπληροφόρησεν ἔπειτα καὶ ἡ μακρὰ πείρα, ὅτι ὅπου εὐρέθη πλῆθος μέγα μοναχῶν, καὶ ἐξαιρέτως Δομινικανῶν (27) καὶ Φραγκισκανῶν (28), ἐκεῖ καὶ ἡ αἵρεσις τοῦ Λουθήρου ἀπέκτησεν ἀλγυιτέρους ἀπαθούς· διότι οἱ μοναχοί, πολεμήσαντες ἀνδρείως ὑπὲρ τῶν δογμάτων σου, ἐκατατρόπωσαν τὴν αἵρεσιν τῶν ἐναντίων σου.

Παράγγειλε προσέτι τοὺς Καρδιναλίους, τοὺς διατρίβοντας εἰς τὰς ἐπαρχίας των ἐπισκόπους, τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς μοναχοὺς, νὰ συγκροτῶσι κάποτε νέας Ἀδελφοσύνας εἰς τιμὴν τοῦ θεῖου ἢ διῶνος ἀγίου. Οὗ συναδελφός καὶ σωτηρὸς ἡμῶν, Θωμᾶς Στέλλας, ἡ Τοδεσχῖνος, μὰς ἐβεβαίωσεν, ὅτι τὸν ἐβοήθησαν παραπολὺ ν' αὐξήσῃ καὶ νὰ σφειώσῃ τὸ κράτος σου αἱ τοιαῦται Ἀδελφοσύναι, τὰς ὁποίας εἰς πολλὰς πόλεις ἐπαίνεσε καὶ ἐκήρυξεν ἐπ' αὐθωνος, καὶ ἐξαιρέτως ἡ ὀνομαζομένη Ἀδελφοσύνη τοῦ Κυριακοῦ σώματος. Παράγγειλέ τους νὰ κάμνωσι τὰς παρακλήσεις μὲ ὄλην τὴν δυνατὴν πομπὴν καὶ μεγαλοπρέπειαν, νὰ φορῶσι τοὺς ναοὺς μὲ εἰκόνας καὶ ἀγάλματα, νὰ ἀνάπτωσι λαμπάδας καὶ κανδήλας, νὰ μεταχειρίζωνται μουσικῆς ὄργανα διάφορα· διότι ταῦτα μάλιστα εὐφραίνουσι τὸν κοινὸν λαόν, καὶ τὸν ἀναγκάζουσι νὰ λησμονῇ τὴν μὲ τόσην μὰς ζημίαν σπειρομένην τῶν αἰρετικῶν διδασκαλίαν.

Δὲν ἀρκοῦν ὅμως αὐτά. Χρεωσοῦν ἀκόμη οἱ αἰδεσιμώτατοι Καρδιναλίοι καὶ οἱ ἐπίσκοποι νὰ ἱεουργῶσιν αὐτοὶ τὴν λειτουργίαν, καὶ νὰ τὴν ἱεουργῶσι μὲ πομπὴν πολλήν καὶ φαντασίαν, νὰ ἐγκαινιάζωσι τὰ βαπτιστήρια, παρόντος καὶ βλέποντος τοῦ κοινοῦ λαοῦ, νὰ χειροτονῶσιν ἱερεῖς, νὰ ψάλλωσιν ἐξιλασμοὺς καὶ παρακλήσεις εἰς τὰς ἐκκλησίας, εἰς αὐτὰς τὰς ἱεράς τραπέζας, εἰς τὰ κοιμητήρια, νὰ βαπτίζωσι τοὺς κώ-

δυνας (29), νά φοραίνωσι τὰς καλογραίας τὸ μοναστικὸν ἔνδυμα. Ὅλα ταῦτα φέρουν τὸν λαὸν εἰς ἐκπληξιν καὶ θαυμασμὸν, καὶ τὸν σαγηνεύουν ὡς εἰς βρόχια, ὥστε νά μὴν αἰσθάνεται πλέον ἄλλης τροφῆς πνευματικῆς ἔρεξιν (30). Ἐπειδὴ (ἂν θέλωμεν νά ὁμολογήσωμεν τὴν ἀλήθειαν) τούτου χάριν ἐφευρέθησαν τὰ τοιαῦτα, διὰ τοῦτο μάλισα πρέπει, κατὰ τὴν κρίσιν μας, νά αὐξηθῶσι καὶ νά πολυπλασιασθῶσιν. Ἐὰν τὰ ὀλίγα, ὅσα ἀνωτέρω ὠνομάσαμεν; ἐχρησίμευσαν τόσον εἰς σερέωσιν τοῦ κράτους σου, πόσον δὲν θέλουν κατορθώσῃ, νομίζεις, ἂν προσεθῶσιν ἄλλα νέα εἰς αὐτά!

Παραδείγματος χάριν, ἀγιάζωμεν συνήθως κατ' ἔτος, τὴν μεγάλην πέμπτην, τὸ τριπλοῦν ἔλαιον (31), διὰ τοὺς κατηγουμένους, διὰ τοὺς βαπτιζομένους, καὶ διὰ τοὺς ἀρρώστους. Ἡ καθιέρωσις του γίνεται ἀπὸ ἓνα ἐπίσκοπον βοηθούμενον ἀπὸ δώδεκα ἱερεῖς· οἱ ὁποῖοι σμίγοντες τὸ βάλσαμον μὲ τὸ ἔλαιον, κάμνουν τρεῖς προσκυνήσεις καὶ ἀσπασμούς, τὸ φυσοῦν καὶ τὸ ἐξορκίζου. Πρόσαξε τοῦ λοιποῦ, οἱ μὲν ἱερεῖς νά μὴν ἦναι ὀλιγώτεροι τῶν δεκαοκτώ, μηδ' οἱ ἀσπατμοὶ ὀλιγώτεροι τῶν πέντε· παρὰ δὲ τὸ βάλσαμον νά σμίγῃσι καὶ ἄλλο τι βαρῦτιμον εἶδος, ὡς τὸ Μάννα· τὸ ὁποῖον ἔθρεξ' ὁ Θεὸς ἄλλοτε εἰς τὴν ἔρημον, καθὼς εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους, καὶ ἐμπορεῖ διὰ τοῦτο μάλισα νά εἰσχυθῇ εὐλόγως εἰς τὰς ἱεροτελεσίας.

Ὡσαύτως, ὅταν ἀγιάζωσι τὸ νερόν τοῦ βαπτίσματος, βάλλουν εἰς αὐτὸ ἄλας καὶ ἔλαιον, βυθίζουσι λαμπάδα τοῦ Πάσχα (32) τρεῖς φορές, καὶ διαιροῦν εἰς τέσσαρα τὸ νερόν. Πρόσαξε νά χύνωσιν εἰς αὐτὸ καὶ ὀλίγον ὀξειδίου (33). Ἐπειδὴ ὀξειδίου ἐπότισαν ἐπὶ τοῦ σαυροῦ τὸν Χριστὸν, εὐλογον εἶναι νά τὸ μεταχειρίζομεθα καὶ ἡμεῖς εἰς τὰς ἱεροπραξίας.

Ὁμοίως καὶ εἰς τὰ ἐγκαίνια τῶν ναῶν συνευθίζουσι οἱ ἐπίσκοποι νά χαράσσωσι μὲ τὸ δικανίκιον εἰς τὴν ἄμμον τὰ

Ρωμαϊκὸν ἀλφάβητον καὶ τὸ Ἑλληνικόν. Πρόσαξε νὰ χαράσσωσι καὶ τὸ Ἑβραϊκόν διότι ἡ ἐπιγραφή τοῦ σαυροῦ ἔγινεν εἰς τὰς τρεῖς ταύτας γλώσσας. Οὐδὲ βλάπτει, ὅτι δὲν γνωρίζουν τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν οἱ ἐπίσκοποι, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν οὐδὲ τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ μόλις καταλαμβάνουσι τὴν Λατινικὴν (34) καὶ ὁμοίως χαράσσουν τῶν δύο τούτων γλωσσῶν τὰ ἀλφάβητα, τὸ ὅποσον ἐνεργεῖ τόσον, ὅσον καὶ ἂν τὰς ἐγνώριζαν (35).

Εἰς τῶν ἱερέων τὴν χειροτονίαν, τῶν χρίουσι οἱ ἐπίσκοποι μόνον τῆς χειρὸς τὴν παλάμην. Πρόσαξε νὰ τῶν χρίωσι τὰς χεῖρας ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, νὰ τῶν ἀλείψωσι ἀκόμη καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπον ὅλον. Ἐὰν τόσον ὀλίγοι σαλαγκοὶ ἱεροῦ χρίσματος δύναται νὰ τοὺς ἀγιάσωσι, φανερόν ὅτι ἡ αὐξήσις τῆς χρίσεως θελεῖ ἐντυπώσασθαι εἰς αὐτοὺς χαρακτηρὰ πλειοτέρας ἀγιότητος (36).

Βαπτίζοντες τοὺς κώδωνας, τοὺς καπνίζουσι συνήθως μὲ λίθανον καὶ σμύρναν (37). Εἰς αὐξήσιν τῆς προξενουμένης ἀπὸ τὴν ἱεροπραξίαν ταύτην ἐκπλήξεως καὶ εὐλαθείας, πρόσαξε νὰ προσθέτωσι τὸν μόσχον καὶ τὸ ἤλεκτρον.

Συμβουλευόμενοι ἀκόμη ὡς ἀναγκαῖον καὶ τοῦτο· ὅταν οἱ ἀρχιερεῖς ἐτοιμάζωνται εἰς λειτουργίαν, πρέπει νὰ διακρίνωσθαι ἀπὸ τοὺς ἀπλῶς ἱερεῖς μὲ πολλά ἐξαιρέτα σολίδια. Συνειθίζουσι νὰ σολίζωσι τὸ σῆθος μὲ ἀγίων λείψανα εἰς χρυσοῦν σαυρόν. Πρόσαξέ τους νὰ κρεμῶσιν εἰς τὸν τράχηλον ὀλόκληρον τὸν βραχίονα, τὴν κνήμην ἢ τὴν κάραν (38) τινὸς ἀγίου γυμνῆν. Ἡ θεωρία τούτων κινεῖ τὸν λαόν εἰς εὐλάβειαν καὶ ἐκπλήξιν μεγάλην (39). Ὅλοι τῆς ἐκκλησίας μας αἱ τελευταῖαι ἐφευρέθησαν ἀπὸ τοὺς προκατόχους σου ἀρχιερεῖς. Ὡς Ἄκρος ἀρχιερεὺς, δύναται καὶ ἡ Μακαριότης σου καὶ χρεωστῆ ἄναμ-

φιλόλως νά τὰς αὐξήσῃ, ἀν ἐπιθυμῇ νά ἐπιτύχῃ τὸν ὁποῖον ἐπρόβλαμεν σκοπὸν.

Συμφέρει ἀκόμη νά προσάξῃς τοὺς Καρδιναλίους καὶ ἐπισκόπους, νά φροντίζωσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας των νά διδάσκηται δημοσίᾳ ἡ Λογικὴ, ἡ Σοφιστικὴ, ἡ Σχολαστικὴ καὶ ἡ Μεταφυσικὴ, καθὼς ἔτι καὶ αἱ Παπικαὶ διαταγαὶ, τὸ Ἐκτον, αἱ Κλημεντιναί, αἱ Ἐκτακτοὶ (40), καὶ οἱ Καγκελλαρικοὶ κανόνες. Εἶδε ἦτο κοινοτέρα ἡ ἀνάγνωσις τοιούτων βιβλίων! τῶν ὁποίων ἡ ἀμελεία ἐκατάφερε τὰς ὑποθέσεις μας εἰς τοιαύτην ἀξιοθρήνητον κατάστασιν. Παραβλέψαντες κατὰ δυσυχίαν τὴν καλὴν ταύτην διδασκαλίαν, καταγίνονται εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης (41)· ἀκολούθως ἐτόλμησαν νά ἐρευνήσωσι τὴν Λατινικὴν μετάφρασιν τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, καὶ νά τὴν διορθώσωσι, διὰ νά τὴν συμφωνήσωσι μὲ τὸ Ἑβραϊκὸν καὶ μὲ τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον· ἤρχισαν νά σπουδάζωσι τὴν Θεολογίαν εἰς αὐτὰ τῶν παλαιῶν Πατέρων τὰ συγγράμματα· καὶ ἐκ τούτου ἐγεννήθησαν ὅσα σήμερον ὑποφέρομεν κακά. Διὰ ταῦτα πρέπει νά φροντίσωμεν νά ἐξορισθῶσι τοιαῦτα μαθήματα, καὶ νά παραδίδεται ἀντ' αὐτῶν ἡ Σχολαστικὴ καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες· τὰ ὁποῖα, ὡς εἶναι γνωστὸν, ἐπνίξαν τὴν Θεολογίαν (42).

Ἐάν ὀλίγον ἀνωτέρω, ὀνομάσαντες τὰς Παπικὰς διαταγὰς, τὸ Ἐκτον, τὰς Κλημεντινάς, καὶ τὰς Ἐκτάκτους (43), ἐσιωπήσαμεν τὸ Ψήφισμα (44), μὴ ἀπορήσης περὶ τούτου, Μακαριώτατε Πάτερ. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ὀλίθριον, ἐπεὶδὴ εἰς μὲν τὸ φαινόμενον ὑψώνει τὴν ἐξουσίαν τῆς Μακαριότητός σου, ἐπαληθείας δὲ συνεργεῖ πολὺ εἰς τὴν ταπεινώσει αὐτῆς. Εἰς πολλὰ μέρη, παραδείγματος χάριν, ἀφαιρεῖ τοῦ Πάπα τὴν ἐξουσίαν νά προσδέσῃ τὸ παραμικρὸν,

εἰς τὴν οὐδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. Ἰδοὺ τί ῥητῶς ὀρίζει εἰς ἀπὸ τοὺς εὐρισκομένους εἰς αὐτὸ κανόνας·
 « Βαλλοὺν τὸ ψεῦδος εἰς τόπον τῆς ἀληθείας ὅσοι διδάσκουν
 » ἄλλο τι παρεκτός ὄσων ἐδίδαξαν οἱ Ἀπόστολοι » (45). Τοῦτο
 φανερά εἶναι καὶ τῶν Λουθηρανῶν τὸ ἀξίωμα· τί ἄλλο φωνά-
 ζουν καθημέραν οἱ ἐναντίοι μας, πλὴν ὅτι δὲν εἶναι συγχω-
 ρημένον νὰ παραβαίνωμεν οὐδὲ τὸ μικρότατον, ἀπ' ὅσα ἐγί-
 νοντο συνήθως εἰς τοὺς χρόνους τῶν Ἀποστόλων; Καὶ τίς
 ἐξ ἡμῶν δὲν παραβαίνει καθημέραν σχεδὸν τὴν οὐδασκαλίαν
 τῶν Ἀποστόλων; Τῆς οὐδασκαλίας ἐκείνης οὐδὲ σικὰ βέβαια
 δὲν ἔμεινεν εἰς τὰς ἐκκλησίας μας, ὡς καὶ καταρχὰς εἶπαμεν,
 ἀλλὰ τὴν ἠλλοιώσαμεν παντάπασιν, οὐδασκόμενοι, ἢ μᾶλλον
 προσασσόμενοι ἀναγκαστικῶς ἀπὸ τοὺς Πάπας· ὅθεν καὶ ψεύ-
 ζας ῥητῶς μᾶς ὀνομάζει τὸ Ψήφισμα τοῦτο. Εἶδε μὴ εὐρί-
 σκοντο εἰς αὐτὸ πολλοὶ τοιοῦτοι κανόνες ὀλότελα διάφοροι ἀπὸ
 τὰς Θρησκευτικὰς ἡμῶν δόξας! Ἄκουσε, Μακαριώτατε Πάτερ,
 τί λέγουν οἱ κανόνες τοῦ βιβλίου· « Οὐδ' ὁ ἀποστολικὸς τῆς
 » Ῥώμης θρόνος ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ μεταβάλῃ τίποτε ἐναν-
 » τίον τῶν κανόνων τῶν Θεῶν Πατέρων ». Καὶ πάλιν· « Διὰ
 » τοῦτο ἐψηφίσθημεν ἀπὸ τὸν Θεὸν ποιμένες τοῦ λαοῦ, διὰ
 » νὰ φυλάσσωμεν ὅ,τι ἀπεφάσισαν οἱ Θεῖοι Πατέρες· ἐναν-
 » τίον τῆς οὐδασκαλίας ἐκείνων ἐνεργοῦμεν, ὅσῳ δὲν κρα-
 » τοῦμεν ἀνέριον ὅ,τι ἐκεῖνοι ἐκ Θεοῦ κινούμενοι ἐνομοθέτησαν ».
 Δὲν λέγουν ἐδῶ φανερά οἱ Πάπαι, Ζώσιμος καὶ Λέων (46) ὁ
 τρίτος, ἢ μᾶλλον δὲν φωνάζει ὅλη ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, ὅτι
 ὁ θρόνος τῆς Ῥώμης δὲν ἔχει τὴν ἀδειαν νὰ πράξῃ τίποτ'
 ἐναντίον τῶν κανόνων, τῶν νόμων καὶ τῶν δογμάτων τῶν Θεῶν
 Πατέρων; Τί ἔχομεν λοιπὸν ν' ἀποκριθῶμεν εἰς τοὺς ἐναντίους,
 οἱ ὅποιοι μᾶς ἐνοχλοῦν ἀκαταπαύτως, καὶ λέγουν περὶ ἡμῶν
 μὲ τὸν Δαυὶδ, « Οὐκ ἔστι ἐν τῷ σωματι αὐτῶν ἀλήθεια; »

Αὐτοὶ μᾶς ὀνειδίζουν ὡς ἀσάτους καὶ κούφους, διότι ἔχοντες τόσον σαρφεῖς κανόνας, οἱ ὅποιοι ἐμποδίζουν τοὺς Πάπας νὰ παραβαίνωσι τὰς διαταγὰς τῶν Πατέρων, δὲν βλέπομεν ὅμως ἄλλο τι συχνότερον παρά τὴν παράβασιν τῶν πατρικῶν καὶ συνοδικῶν ἀποφάσεων. Τί νὰ τοὺς ἀποκριθῶμεν, ὅποτε μάλιστα τὸ ὀνομασθὲν ἀνωτέρω Ψήφισμα εἶναι τόσον περίφημον, καὶ τιμᾶται τόσον εἰς ὅλα τὰ γυμνάσια, εἰς ὅλα τὰ κριτήρια καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας; Καὶ δὲν εἶναι μόνον τὰ ὀλίγα ὅσα ἐξ αὐτοῦ ἀνεφέραμεν εἰς μαρτυρίαν· αὐτὸ περιέχει ἄλλα πάμπολλα, τόσον χρήσιμα εἰς τοὺς ἐναντίους μας, ὡς καὶ ἂν εἶχε τὸ συγγράψειν τις ἐξ αὐτῶν. Ὅθεν εἶναι χρεῖα νὰ συμβουλευθῶμεν καὶ περὶ τοῦ Ψηφίσματος τούτου, ἐπειδὴ φαίνεται παντάπασιν ἀλλόκοτον νὰ περιέχη τοιαύτην διδασκαλίαν, τῆς ὁποίας τὰ ἐναντία πράσσει καὶ παραγγέλλει νὰ πράσσωμεν ἡ Μακαριότης σου.

Τέλος (καὶ αὕτη εἶναι ἡ πλειότερας προσοχῆς ἀξία συμβουλή μας εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις), πρέπει νὰ ἐμποδίσῃς ἀσχηρότατα εἰς τὰς πόλεις καὶ χώρας τῆς ἐπικρατείας σου τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου (47), καὶ μάλιστα εἰς κοινὴν γλῶσσαν. Ἄρκοῦν εἰς τὸν λαὸν αἱ συνήθως εἰς τὴν λειτουργίαν ἀναγνωσκόμεναι εὐαγγελικαὶ περικοπαὶ (48)· κανεὶς δὲν πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἄδειαν νὰ ἀναγνώσκη τί πλέον παρ' αὐτάς (49). Ἐνόσω ἤρκοῦντο οἱ χριστιανοὶ εἰς τὸ ὄλιγον τοῦτο, ἡ δεσποτεία σου δὲν ἔπαυσε νὰ εὐτυχῇ, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σου. Ἐξεναντίας, ἀφοῦ ἤρχισαν νὰ ἀναγνώσκωσι πλειότερα, ἤρχισε καὶ ἡ ἐξουσία σου νὰ παρακμάζη. Εἰς ὀλίγα λόγια, τὸ Εὐαγγέλιον, πλέον παρά κανέν ἄλλο Βιβλίον, ἐσῆκωσεν ἐναντίον μας τὴν τόσῃ ἀνεμοζάλην (50), ἥτις ἐκινδύνευσε νὰ μᾶς ἀφανίσῃ. Ὅσως μὲ προσοχὴν ἐρευνήσῃ τὸ Εὐαγγέλιον, ἔπειτα τὸ παραβάλλῃ μὲ ὅσα ἡ συνήθεια ἔρδασεν εἰς τὰς ἐκ-

κλησίας μας, θέλει πληροφορηθῆν, ὅτι αἱ διδασκαλίαι μας μακρύνονται πολὺ ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, πολλάκις δὲ καὶ τῆς εἶναι παντάπασιν ἐναντία (51). Ὅσοι, παρακινούμενοι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μας, ἐκατάλαβαν ταύτην τὴν ἀλήθειαν, δὲν παύουν νὰ φωνάζωσιν, ἕως νὰ τὸ κάμωσιν εἰς ὅλους γνωστοῦν, καὶ νὰ μᾶς καταστήσωσι μισητοὺς εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ κρύπτονται τὰ τοιαῦτα ζηλιτευτικὰ βιβλία, μὲ προσοχὴν ὁμῶς πολλήν, μὴ ἢ κρύψις των μᾶς κινήσῃ ταραχὰς σφοδρότερας. Ὁ ἐν Βενετία Τοποτηρητὴς τοῦ Ἀποστολικοῦ Θρόνου, Ἰωάννης Δελλακάσας (52), Ἀρχιεπίσκοπος Βενεβέντου, ἐνήργησε θαυμάσια περὶ τούτου· διότι, ἂν καὶ δὲν ἐκαταδίκασε φανερά τοῦ Εὐαγγελίου τὴν ἀνάγνωσιν, ἔπραξεν ὁμῶς τὸ αὐτὸ μὲ κρύφιον τρόπον εἰς τὸν ἐκδοθέντα μακρὸν καταλογὸν τῶν αἰρετικῶν, ὅπου κατηγορεῖ μέρη τινὰ τῆς διδασκαλίας τῆς περιεχομένης εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ἐξαιρέτως ὅσα μᾶς ἐναντιοῦνται μάλιστα ἔργον ἀληθινὰ λαμπρόν! ἔργον θεῖον! (53) ὅ,τι καὶ ἂν φλυαροῦσιν ἄλλοι περὶ αὐτοῦ. Ἐὰν εἰς πολλοὺς ἐφάνη γελοῖος ὁ Δελλακάσας, διότι ἐκαταδίκασε τόσους συγγραφεῖς γράψαντας Περί Θρησκείας, ὅποταν οὐδὲ συλλαβὴν θεολογικοῦ βιβλίου κανενὸς ἀνέγνωσεν αὐτὸς ποτέ, καὶ διότι ἐξέδωκε δὲν ἐξέυρω τι συγγραμμάτιον, ἐπιγραφόμενον, Περί Θείας τέχνης· ὅσοι τὸν περιγελοῦν περὶ τούτου, φαίνεται ὅτι δὲν ἔχουν εἶδησιν οὐδὲ πείραν οὐδεμίαν τῶν πραγμάτων τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτῆς. Ἐξεναντίας ὁ Δελλακάσας, ὡς ἀληθῆς καὶ ἐξαιρετὸς αὐλικὸς, εἶπεν ἐλευθέρως ὅ,τι ἐσυλλογίζετο τὸ ὅποῖον τὸν προξενεῖ μέγαυ ἔπαινον, κατὰ τὴν κρίσιν μας.

Λοιπὸν εἶναι, Μακαριώτατε Πάτερ, ν' ἀποκριθῶμεν καὶ εἰς ὅσα ἐνδέχεται νὰ σὲ κατηγορήσωσί τινες, διὰ νὰ τελειώσωμεν τὴν παρούσαν ἐπιστολήν. Ἴσως εἴπῃς, «Ἐὰν ἦναι τόσο

» επικίνδυνον εἰς τούτους τοὺς καιροὺς νὰ συναθροισθῇ
 » Σύνοδος (54), διὰ τὸν φόβον, μὴ τις ἀπὸ τοὺς συναθροί-
 » σμένους τοιμήσῃ νὰ ὑψώσῃ τὴν φωνήν, καὶ νὰ ἀκονήσῃ τὴν
 » γλῶσσάν σου, ὥστε νὰ μᾶς βλάβῃ μεγαλῶς· πόσον μεγα-
 » λήτερον κίνδυνον δὲν τρέχω, ἂν αὐξήσω τὸν ἀριθμὸν τῶν
 » Ἐπισκόπων, μὲ νέους ἄλλους ἑκατὸν Ἐπισκόπους;» Εἰς
 τοῦτο ἀποκρινόμεθα τρία ταῦτα.

Φρόντισε πρῶτον, καθὼς συνειθίζεις, νὰ ἦναι οἱ νεοχειρο-
 τόνηται Ἐπίσκοποι ὡς ἐπιπλέον ἀγράμματοι· ἀρκεῖ νὰ γνω-
 ρίζωσι τὰ πράγματα τῆς Παπικῆς αὐλῆς, καὶ νὰ ἀγαπῶσιν
 ἐξαιρέτως τὴν Μακαριότητά σου. Ἐπειτα, ἀπόφυγε, ὅσον δύ-
 νασαι, συναθροίσαι Σύνοδον, ἀφίνων τὸν Αὐτοκράτορα τῆς
 Γερμανίας νὰ φωνάξῃ καὶ νὰ τὴν ζητή. Τρίτον, εἰάν, διὰ νὰ
 φυλάξῃς τὴν ὑπόληψίν σου, ἐπιθυμήσῃς ἀληθῶς, ἢ καθ' ὑπό-
 κρισιν, Σύνοδον, κήρυξέ τὴν ἀλλὰ σπούδασε νὰ ἐμβάσῃς
 μόνους εἰς αὐτὴν (καθὼς ἐπράχθη ἕως τώρα), ὅσους φανερά
 γνωρίζῃς ὁμογνώμονάς σου· ἀπόκλεισε δὲ τοὺς λοιποὺς, ὅσοι
 καὶ μικρὰν ἐναντιότητα ὑποψίαν σέ διδοῦν. Ἐπειδὴ μεταξὺ
 τῶν ἄλλων ὁ Καροδιάλιος Σαυταρόκης σ' ἐβοήθησεν εἰς τὰ
 τοιαῦτα πολὺ, καὶ θελεῖ σε βοηθήσειν εἰς τὸ ἐξῆς, αὐτὸν
 ἐξαιρέτως συμφέρει νὰ ἐναγκαλισθῇς.

Πρὸ πάντων ὁμῶς πρόσεχε, μὴ συγχωρήσῃς νὰ ἐμβῶσιν
 εἰς τὴν Σύνοδον Τοποτηρηταὶ κανενὸς Γερμανοῦ Ἡγεμόνος
 προσκολλημένου εἰς τὴν Αὐγουστανὴν ὁμολογίαν (55). Δὲν σε
 λανθάνει πόσον (ὦ θεέ!) κακόν, καὶ πόσον ζημίαν μᾶς ἐπρο-
 ξένησαν, εἰς τὴν Τριδεντινὴν σύνοδον (56) οἱ Τοποτηρηταὶ
 τοῦ Δουκὸς τῆς Βιττεμβέργης. Εἶθε ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Ἀπο-
 στολικοῦ θρόνου Κρησκέντιος ἤθελε τότε φροντίσειν νὰ ρίξῃ
 εἰς τὸν ποταμὸν Ἄδριαν (57) συνδεμένους εἰς δεσμὸν ἕνα
 τοὺς Τοποτηρητὰς τῆς Βιττεμβέργης, Θεοδοσίον τὸν Πλιενίγγην,
 τοὺς

τούς δύο διδασκάλους, Βερνέρον τὸν Μύγγιγγον, καὶ Ἰερώνυμον τὸν Γεράρδον, καὶ τοὺς δύο κακοὺς Θεολόγους ἐκείνους, τὸν Βρέντιον καὶ τὸν Βυρλίνον. Ἄξιος Θανάτου ἦτο καὶ ὁ Σλειδάνος, ὁ τοποτηρητὴς τῆς Ἀργεντανῆς (58) πολιτείας. Διότι, μὴ λαβόντες ἀκρόασιν ἀπὸ τὴν Σύνοδον, ἐπειδὴ εἰς τοὺς αἰρετικούς δὲν συγγωρεῖται ἀκρόασις (59), ἔσπεσαν εἰς τὴν πατρίδα των ἀσπονδότεροι παρὰ πρότερον ἐχθροὶ τῆς Μακαριότητός σου καὶ γράφουν τώρα, καὶ ταράσσουν ἐναντίον μας τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο ἦτο πολὺ φρονιμώτερον νὰ μὴ φυλάζωμεν τότε τὴν πρὸς αὐτοὺς δοθεῖσαν νόμιμον πίσιν (60), ἀλλὰ νὰ τοὺς καταποντίσωμεν εἰς τὸν ποταμὸν Ἄδηςιν, εἰς παράδειγμα ἄλλων αἰρετικῶν, νὰ μὴ τολμῶσι πλέον μηδὲ νὰ ἔρχωνται εἰς τὰς ἱεράς ἡμῶν Συνόδους.

Ταῦτα, Μακαριώτατε Πάτερ, ὑπακούοντες τὴν προσαγῆν σου, ἐκρίναμεν κατὰ τὸ παρὸν νὰ γράψωμεν πρὸς τὴν Μακαριότητά σου. Ὀφελιμώτερα τούτων ἂν εἶχαμεν, ὠφελιμώτερα ἠθέλαμεν σὲ συμβουλεύσειν· ἐφανερῶσαμεν κἀν ἀδόλως τὴν περὶ τοῦ προκειμένου γνώμην μας, τὴν ὁποίαν πάλιν καὶ πάλιν σὲ παρακαλοῦμεν νὰ μὴ διαδοθῇ εἰς τὸ κοινόν. Ἐάν πράξης ὅσα σὲ συμβουλεύομεν, τρέφομεν ἐλπίδας μεγάλας νὰ κρατήσης εἰς τὴν πίσιν τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν (διότι περὶ τῆς Ἰσπανίας, καθὼς εἶπαμεν, δὲν ἔχεις τί νὰ φοβῆσαι), καὶ οὕτω νὰ σφριξῆς καὶ νὰ σερειώσης τὸ κράτος σου (61).

Περὶ δὲ τῆς Γερμανίας (νὰ σ' ὁμολογήσωμεν τὴν ἀλήθειαν), ἐχάσαμεν πλέον τὴν ἐλπίδα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πίσιν καὶ ὑποταγῆν σου· ὅθεν συμβουλεύομεν καὶ τὴν Μακαριότητά σου νὰ μὴν ἐλπίζης πλέον περὶ αὐτῆς. Ἄν ὁ Αὐτοκράτωρ (62), μ' ὅλον ὅτι νικητῆς, μ' ὅλον ὅτι καὶ συγκατέβη πρὸς τὰ ζητήματα τῶν αἰρετικῶν περὶ τινῶν ἄρθρων, παντάπασιν ἐναντίως εἰς τὴν Καθολικὴν ἐκκλησίαν, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸ συμφωνηθῆν

ΜΕΤΑΞΥ (63), δὲν ἐδυνήθη ὁμως νὰ τοὺς ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν μεθ' ἡμῶν ὁμόνοιαν· ἐκ τούτου μάθε, ὅτι δὲν ἔμεινε πλέον μέσον ἢ ἐλπίς διαλλαγῆς καμμία. Πρόσθεσ, ὅτι ἐπέρασαν ἤδη καὶ τριακονταεξέ χρόνοι (64) ἀποῦ ὁ λαὸς τῆς Γερμανίας ἐξέπεσεν εἰς ἄλλας δόξας καὶ ἄλλα φρονήματα. Ὅσοι, γεννημένοι καὶ ἀναθραμμένοι εἰς τὴν ὑποταγὴν σου, ἔσωξαν ἀκόμη κάποιαν ἀγάπην καὶ σίδωας πρὸς τὴν Μακαριότητά σου, ἀπέθαναν· ἐξεναντίας ἢ γεννηθεῖσα ἔκτοτε νεότης, ἐπειδὴ δὲν ἐδιδάχθη τὴν Θρησκείαν σου, οὐδὲ τὴν δέχεται, καὶ τὴν Μακαριότητά σου, ἀντὶ ν' ἀγαπᾷ, τολμᾷ (ὦ φορικτὸν ἄκουσμα!) νὰ ὀνομάζῃ Ἀντίχριστον (65).

Δὲν μᾶς λαμβάνει, ὅτι εὐρίσκονται μεταξύ των τινὲς μετρίως λόγιοι, οἱ ὅποιοι ἐκ ψυχῆς μᾶς ἀγαποῦν, ἐπιθυμοῦν τὴν ἀνάκτησιν τῆς προγονικῆς Θρησκείας, καὶ σπουδαζοῦν Θερμιῶς ν' ἀποκαταστήσωσιν εἰς τὸ ἀρχαῖον τὴν πισοῦσαν Παπικὴν ἐξουσίαν, ποτὲ μὲν σπεύροντες διὰ ζωῆς φωνῆς εἰς τὰς συναναστροφὰς καὶ τὰ συμπόσια τὴν διδασκαλίαν σου, ποτὲ δὲ ἐκδίδοντες περὶ αὐτῆς συγγραμμάτια. Ἀλλ' αὐτοὶ εἶναι πολλὰ ὀλίγοι, καὶ ὀλίγης κρίσεως καὶ ὑπολήψεως ἄνθρωποι, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ κατορθοῦν τίποτε. Θαύματος ἐξεναντίας ἄξιον, μὲ πόσον πλειοτέραν ὁρμὴν φέρονται κοινῶς οἱ Γερμανοὶ εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν Λουθηρανῶν Ἱεροκηρύκων, παρὰ εἰς τὰς διδασκὰς ἢ λειτουργίας τῶν ἡμετέρων. Εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Ἰταλίαν ἔγιναν πρὸ μικροῦ γνωσταὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Καρδινάλιου Πόλου (66), τὸν ὁποῖον ἔσειλες νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ τὴν αἵρεσιν. « Ἐδιάτριψα (λέγει) εἰς τὴν Τιλίγγαν καὶ τὴν » Ἀυγούσαν ὀλίγας ἡμέρας, καὶ ἠρεύνησα ἐπιμελῶς τὴν » κατάστασιν τῆς Θρησκείας· δὲν εὗρηκα ὁμως εἰς τί νὰ » εὐχαριστηθῶ. Δι' ἐκκλησίαι τῶν ἐναντίων μας αὐξάνουν » καθημέραν, καὶ ὁ λαὸς ἀκροάζεται μὲ μεγάλην εὐφρο- » σύνην τοὺς ἱεροκήρυκὰς του. Δι' ἰδικαὶ μᾶς τάνεπαλιν ἐξ-

» ασθενούν και σχεδόν καταντούν εις ἐρημίαν· πλὴν ὀλίγων
 » γεροντίων και γραιδίων ἄλλους δὲν βλέπεις συχναζούτας
 » τὴν λειτουργίαν μας.» Ταῦτα γράφει ὁ Καρδινάλιος, και
 πολλὰ τοιαῦτα ἔγραψαν τινὲς ἀπὸ τοὺς οἰκιακοὺς του, ἐξαιρέ-
 τως Ἀλοίσιος ὁ Πριούλος. Εἰς ὀλίγα λόγια, περὶ τῶν Γερ-
 μανῶν δὲν ἔμεινε πλέον ἐλπίς καμμία.

Ἀλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἐλιθῆ περισσῶς τὴν Μακαριότητά
 σου· διότι, ἂν ἡ ἀποσασία τόσον μεγάλου ἔθνους σ' ἔβλαψε
 παραπολὺ, διὰ τὴν ἐλάττωσιν τῶν εἰσοδημάτων σου, ἡ Θερα-
 πεία ὁμῶς εἶναι πρόχειρος. Ἐμπορεῖς μὲ κάθε δίκαιον (67) νὰ
 ζητήσης ἀπὸ τοὺς ἐτι εὐρισκόμενους ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν σου
 πλειοτέραν τῆς συνειθισμένης χρηματικῆν συνεισφοράν, και νὰ
 ἀναπληρώσης οὕτως ὅ,τι σ' ἐξημίωσεν ἡ ἀσεθῆς ἀποσασία
 τῶν ἄλλων.

Περὶ τούτου ὁμῶς πρέπει νὰ φανερώσωμεν εἰς τὴν Μακα-
 ριότητά σου, ὅτι ἡ συλλογὴ παντὸς εἶδους φόρων και εἰσοδη-
 μάτων χρειάζεται προφυλακὴν και δεξιότητα, ἥγουν νὰ γίνεται
 μὲ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ἀναγκάζῃ τοὺς φορολογουμένους νὰ
 φωνάζωσιν ὡς ἀδικούμενοι. Ὅλης τῆς Οἰκουμένης τὰ πλούτη
 εἶναι ἀναμφιβόλως ἰδικά σου (68), ἐπειδὴ εἶσαι ἐπίτροπος τοῦ
 κυριεύοντος τὰ πάντα Χριστοῦ (69)· και ἀκολούθως ἔχεις
 δικαίαν ἐξουσίαν νὰ τὰ συνάγῃς πονταχῶδες. Μ' ὅλον τοῦτο
 συμφέρει νὰ τὰ συνάγῃς μὲ ἐπιδεξιότητα και χάριν (70)· διότι
 (συγχώρησέ μας τὴν ἀλήθειαν), δὲν ἔμπορεῖς νὰ πιεύσης
 πόσον μισῆσαι περὶ τούτου, και πόσον εἶναι φορικτὰ τὰ περὶ
 σοῦ διασπειρόμενα εἰς τὸ κοινόν (71). Δὲν ἐράνη ποτὲ Πάπας,
 κατὰ τοῦ ὁποίου ἔδειξαν, και διὰ ζώσης φωνῆς και διὰ γραμ-
 μάτων, τόσον μῖσος, ὅσον μισοῦν τὴν Μακαριότητά σου.

Περὶ δὲ τῆς πολλῆς σου χαρᾶς διὰ τὴν Ἀγγλίαν, τῆς ὁποίας
 τὴν μεταβολὴν κρίνεις εὐτύχημά σου μέγχα, διὰ τοῦτο, ὅτι ἡ Βα^σ

σιλισσα (72) σπουδάζει νὰ ἐκριζώσῃ τὰς αἱρέσεις ἐκεῖθεν, δὲν ἔχεις τί νὰ καυχᾶσαι εἰς τοῦτο· ἔπειτα καὶ φοβούμεθα μὴ δὲν κρατήσῃ πολὺν καιρὸν ἢ τόσον ἀπροσδόκητος εὐτυχία. Πρόσθετες ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ Βασίλισσα διίσχυρίζεται, ὅτι μετὰ Χριστὸν αὐτὴ εἶναι κεφαλὴ (73) τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας· ὡσεὶ καὶ ἂν ἀποκαταστήσῃ τὴν ἀρχαίαν πίσιν, δὲν θέλει ὁμως πλέον σὲ γνωρίζειν κεφαλὴν. Εἰς βραχυλογίαν, μεγάλη προσοχὴ καὶ ἀγρυπνία χρειάζεται νὰ φύγῃς τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ἂν δὲν θέλῃς νὰ κινδυνεύσῃς ἀπομιᾶς ὄλην σου τὴν ἐξουσίαν.

Ἐβρώσω σου ἡ Ἄγιωσύνη διαπαντός! τῆς ὁποίας τὸν ἀγώτατον πόδα πρηνεῖς εἰς ἔδαφος καταφιλοῦμεν (74).

Ἐν Βουωνίᾳ, 20 Ὀκτωβρίου, 1553.

Τῆς ὑμετέρας Ἄγιωσύνης δούλοι καὶ τέκνα εὐλαβήσασα,

Βικέντιος ὁ Δουράντιος, Ἐπίσκοπος Θεσμῶν Βοιξίας,
 Ἐγίδιος ὁ Φαλιέτας, Ἐπίσκοπος Καπριῶν,
 Γεράρδος ὁ Βυσθράγος, Ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΟΥ ΚΗΝΣΩΡΟΣ,

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΚΗΝ ΓΛΩΣΣΑΝ (*).

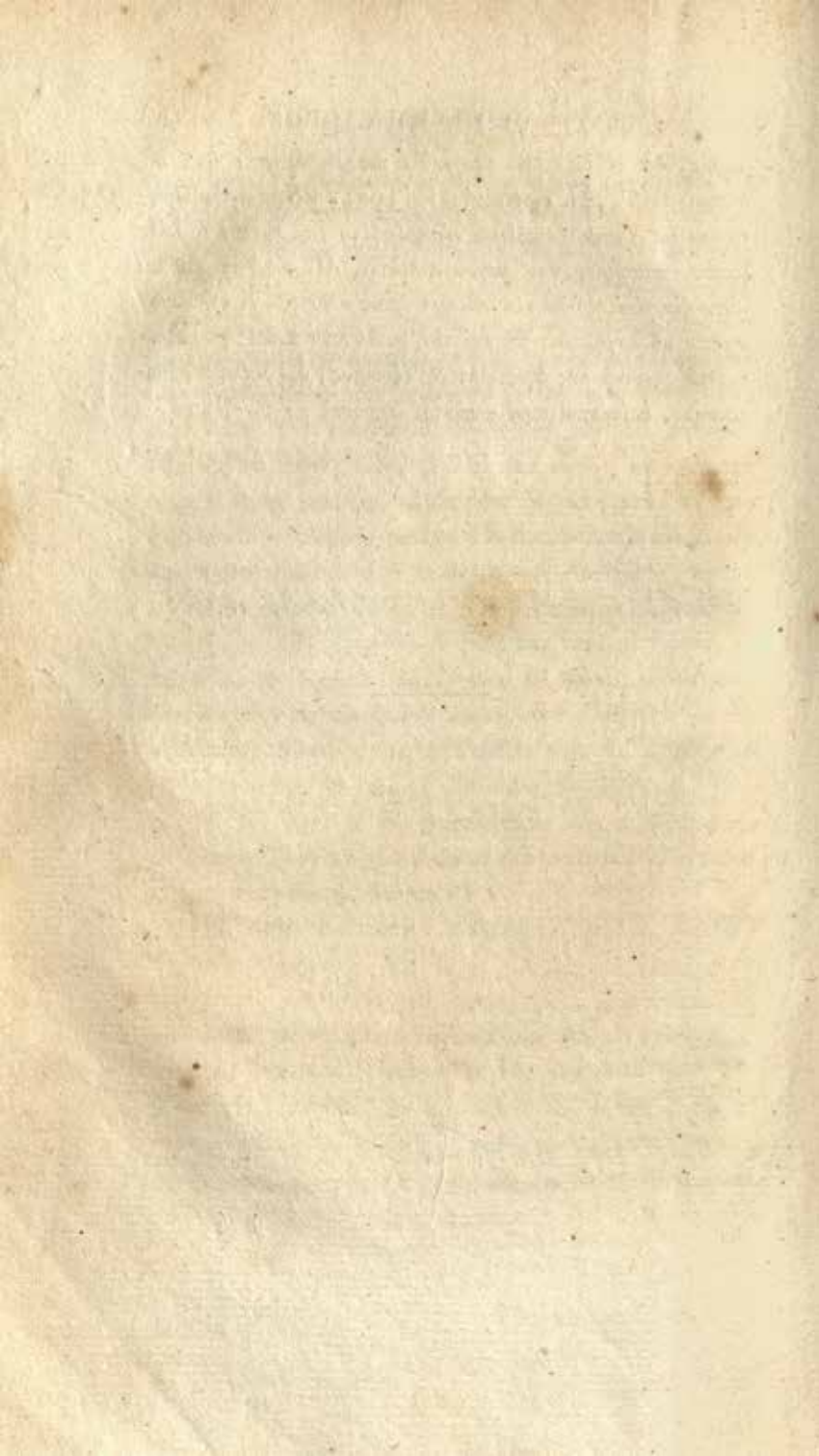
ΓΙΔΟΥ πῶς ἐσυμβούλευαν τὸν Πάπαν κρυφίως τρεῖς Ἐπίσκοποι! Ἀπὸ τὴν συμβουλὴν ἄς συμπεράνῃ πᾶς ἕνας, ποίαν ἰδέαν ἔχουν τῆς Θρησκείας καὶ τῶν τελετῶν αὐτῆς τινές πανουργοὶ ἱερεῖς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐλεγαν εἰς τὸν Πάπαν νὰ πολεμήσῃ τοῦ Λουθηρου τὴν αἵρεσιν, ὄχι ὡς ἐναντίαν τῆς ἱεραῆς καὶ σωτηρίου Θρησκείας, ἀλλ' ὡς ἐχθρὰν τοῦ θρόνου τῆς Ρώμης. Εἰς ὅλην τὴν ἐπιστολὴν οἱ τρεῖς Ἐπίσκοποι δὲν ἀναφέρουν οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν ἀληθῶς συμφερόντων εἰς τὴν Θρησκείαν ὅλος ὁ λόγος εἶναι περὶ τοῦ πῶς νὰ φυλαχθῶσιν ὁ πλοῦτος τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Παπικὴ ἐξουσία, οἱ Καρδιναλιοὶ, οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἡγούμενοι, ἡ δεκάτη καὶ ὅλα τὰ ἄλλα εἰσοδήματα τοῦ ἁγίου Πέτρου. Τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον βλέπουν μὲ φρίκην καὶ αὐτὰ σπουδάζουσι μὲ παντοίους τρόπους νὰ φυλάξωσιν. Ἡ αἵρεσις τῶν Μαύρων τῆς Ἰσπανίας, οἱ ὅποιοι ἀρνοῦνται τὸν Θεόν, ἀλλὰ πιστεύουσι εἰς τὸν Πάπαν, κρίνεται πλέον ὑποφερτὴ παρά τὴν αἵρεσιν τῶν Λουθηρανῶν τῶν πιστευόντων εἰς Θεόν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλ' ἀρνουμένων τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Πάπα! Ἡ πᾶσα φροντίς καὶ μέριμνα τῶν ἐπισκόπων τούτων εἶναι, πῶς νὰ σωθῇ ἡ κατάστασις τῆς Ρώμης· κατάστασις, ἥτις προξενεῖ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἱερατικοῦ συστήματος, καὶ ὅλον τὸ σύστημα, μεγάλην ἐξουσίαν, βαδύτατον σέβας καὶ πλοῦ-

(*) Le Censeur européen, tom. XII, pag. 49.

τον ἄπειρον. Τὰ προβαλλόμενα μέσα εἶναι ἄξια τοῦ τέλους. Οἱ τρεῖς ἐπίσκοποι, ἐπιθυμοῦντες νὰ σερειώσωσι τὴν θεσποτείαν τοῦ Πάπα, δὲν τὸν συμβουλεύουν νὰ διορθώσῃ τὰς καταχρήσεις τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ νὰ τὰς αὐξήσῃ. Τὸν παρακινοῦν νὰ μεταχειρισθῇ ὅλα χωρὶς ἐξαιρέσειν τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Ἐκκλησία ἀπέκτησεν ὅσα σήμερον ἔχει, νὰ πληθύνῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν Καρδινάλιων, τῶν ἐπισκόπων, τῶν καλογήρων, τῶν καλογραιῶν, τῶν μοναστικῶν ταγμάτων, τῶν Ἀδελφουστῶν· νὰ ἐμποδίσῃ παντὸς καλοῦ βιβλίου ἀνάγνωσιν, νὰ σήσῃ τὴν πρόοδον πάσης παιδείας, νὰ ἐνεργήσῃ ὅσα εἶναι καλὰ νὰ διαφρέψωσι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Τὸν συμβουλεύουν νὰ χαρίζῃ εἰς τὰ τέκνα τῶν πολιτῶν ἐκκλησιαστικὰ εἰσοδήματα, καὶ νὰ προσκολλᾷ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν θρησκείαν μὲ τὰ δεσμὰ τῆς φιλαργυρίας. Τὸν λέγουν νὰ θεσπέυῃ τὸν λαὸν μὲ ἐορτὰς, μὲ παιγνίδια, μὲ θεάματα, νὰ διεγείρῃ μὲ παντὸς εἶδους μέτρα τὴν κλίσειν του εἰς τὴν θεισιδαιμονίαν, νὰ τὸν ἐκπλήττῃ μὲ τὰς πομπὰς τῆς θρησκείας, νὰ τοῦ θαμβόνῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ νὰ τοῦ μυραίνῃ τὸν νοῦν μὲ γελοιώδεις καὶ ἀλλοκότους τελετὰς· εἰς ἓνα λόγον νὰ τὸν γοητεύῃ τόσον ἰσχυρὰ, ὥστε νὰ μὴ αἰσθάνεται πλέον ἐπιθυμίαν ν' ἀφήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν. Ὅλα τοῦτα, λέγουν, ἐπενοήθησαν διὰ τοῦτο!

Ἰδοὺ λοιπὸν Ἐπίσκοποι, κοιωνοῦντες κρυφίως καὶ ἐλευθέρως τοὺς λογισμοὺς τῆς ψυχῆς των εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, τὸν Πάπαν, καὶ ὁμολογοῦντες ἀνυποκόλως, ὅτι αἱ τελεταὶ τῆς θρησκείας ἐπενοήθησαν διὰ νὰ κρατῶσι τὸν λαὸν εἰς ὑποταγὴν, κυριεύουσαι τὴν φαντασίαν του! Ἰδοὺ Ἐπίσκοποι, οἱ ὅποιοι δὲν φροντίζουσι τὴν σωτηρίαν τῆς πίστεως, παρά διὰ νὰ σώσωσι τὸ κράτος καὶ τὰ εἰσοδήματα, τὰ προξενούμενα ἀπ' αὐτὴν εἰς τοὺς ὑπηρέτας τῆς! Εἶναι λοιπὸν

ἀληθές, ὅτι τὸ ἱερατικὸν γένος δὲν πιστεύει πάντοτε ὅσα διδάσκει· ἀληθές, ὅτι εὐρίσκονται καὶ ἱερεῖς, κρίνοντες τὴν θρησκείαν ὡς μέσον ἐπιτήδειον νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς ὁ λαὸς ἄκραν ὑποταγὴν καὶ μέγαν πλοῦτον. Ἡ ἀλήθεια βέβαια αὕτη δὲν εἶναι πολλὰ νέα· εὖρημα ὅμως εὐτυχές καὶ πολύτιμον πρέπει νὰ λογίζεται, ὅτι καὶ τὴν ὁμολογοῦν ἄνδρες γνωρίζοντες τὰ μυστικά τῆς θρησκευτικῆς ἐξουσίας, καὶ μάλιστα ἀξιωματικοί, ἐπίσκοποι συνομιλοῦντες Σαρόρετὰ μὲ τὸν Πάπαν.



ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

(1) **Ε**ἰς τοὺς πρώτους τῆς χριστιανικῆς θρησκείας χρόνους, τὸ ἱερὸν Σύμβολον τῆς πίστεως, πολὺ συντομώτερον τοῦ σημερινοῦ Συμβόλου, ὠνομάσθη Ἀποστολικόν, ὡς περιέχον τὴν πίστιν τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἔχει ὡς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς Ἀποστόλους συνταγμένον, καθὼς νομίζει ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία· ὅθεν καὶ Μάρκος ὁ Ἐφέσιος ἔλεγε πρὸς τοὺς Δυτικούς, εἰς τὴν ἐν Φλωριντίᾳ Σύνοδον (Συροπούλ. Ἱστορ. τῆς Φλωριντ. Συνόδ. σελ. 150), «*Ἡμεῖς οὔτε ἔχομεν, οὔτε εἶδομεν σύμβολον*» τῶν Ἀποστόλων. » Πρώτη ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος (ἔτ. 325) ἐξέδωκε καὶ ἐπύρωσε Σύμβολον, τὸ ὁποῖον ἐξέτετινεν ἔπειτα ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει (381) δευτέρα Οἰκουμενικὴ, καὶ ἐπεκύρωσαν αἱ καθέξης σύνοδοι. Ὁ Ἀθανάσιος, ἂν ἐστύναξεν ἴδιον σύμβολον, δὲν ἦτο διάφορον ἀπὸ τὸ Σύμβολον τῆς Νικαίας, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσθη παρόν.

(2) Τοῦτο τὸ, «*Μικρὸν μετὰ τοὺς Ἀποστόλους*» περιέχει ὅλον σχεδὸν τὸ διάγραμμα τῶν τριῶν πρώτων ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηριδῶν, κατὰ τὴν δόξαν τῶν ἀναμορφωτῶν, ἐξαιρέτως τῶν Καθολικῶν. Πέτρος ὁ Κίγγιος, Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἀγγλίας, συγγενὴς καὶ μαθητὴς τοῦ περιφήμου Λωκίου, συνέταξεν Ἀγγλικὴν καὶ σύγγραμμα περὶ τούτου, ἐπιγραφόμενον *Περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας τῶν τριῶν πρώτων ἑκατονταετηριδῶν.*

(3) Ἡ ἐν Τριδέντῳ Σύνοδος, ὠνομαζομένη (δὲν ἐξέυρω μὲ ποῖον δίκαιον) ἀπὸ τοὺς Παπιστὰς, Οἰκουμενικὴ, ἐσυναθροίσθη τὸ 1545 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ ἀπὸ τὸν Πάπαν Παῦλον τὸν τρίτον, ἐκ προσαγωγῆς τοῦ Ἀυτοκράτορος Καρόλου τοῦ πέμπτου. Ἀφορμὴ τῆς συναθροίσεως ἔγινεν αὐτῇ ἡ νεοφανὴς τοῦ Λουθήρου αἵρεσις.

(4) Δηλαδὴ δὲν ὠνομάζετ' ἀκόμη κατ' ἐξοχὴν Πάπας μόνος τῆς Ῥώμης ὁ ἐπίσκοπος. Ἔως τὴν πέμπτην ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηριδᾶ, τοῦ Πάπα τὸνομα ἦτο κοινὸν εἰς πολλοὺς ἐπισκόπους. Ἔτι καὶ σημερινὸν εἰς ἀπὸ τοὺς Ἀνατολικούς Πατριάρχας, ὁ Ἀλεξανδρείας, ὠνομάζεται Πάπας· καὶ ὁ πλεον ταπεινὸς ἱερεὺς τῶν Ἀνατολικῶν, μὲ μόνην τοῦ τόνου τὴν διαφορὰν, Παπᾶς. Ὁ Πάπας ἢ Παπᾶς εἶναι συνώνυμον τοῦ Πατᾶρ· καὶ οἱ κοσμικοὶ τιμῶντες μ' αὐτὸ τοῦ

ἱερωμένους, σημαίνουν ὅτι εἶναι ἔτοιμοι νὰ προσφέρωνται εἰς αὐτοὺς ὡς τέκνα, ἰάν αὐτοὶ φροντίζωσι περὶ αὐτῶν ὡς πατέρες. Ἐως ἐδῶ τὸ πρᾶγμα εἶναι εὐλογον' ἀλλ' ἰάν τις ἀπὸ τοὺς τιμωμένους ἀπαιτῆ τὰς τιμὰς τυραννικῶς ὡς χρέος ἀπαραίτητον ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς, τοιοῦτον ἱερέα ὑπόλαβε, ὅτι δὲν ἀνέγνωσε ποτὲ τὸ Εὐαγγέλιον, ἢ ἀναγνώσας δὲν τὸ πιστεύει ὡς Εὐαγγέλιον Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς κατηγορεῖ τοὺς Φαρισαίους διὰ τοῦτο μάστιγα, ὅτι ἐξήτουν ἀπὸ τὸν λαὸν ἰνομασίας καὶ τίτλους ὑπερόγκους, καὶ παραγγέλλει τοὺς ἰδίους μαθητὰς νὰ μὴ τοὺς μιμῶνται « Ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ΡΑΒΒΙ' εἰς γὰρ ἔστιν ὑμῶν ὁ » καθηγητής, ὁ Χριστὸς· πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοὶ ἐστέ. Καὶ ΠΑΤΕΡΑ » μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἰς γὰρ ἔστιν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν » τοῖς οὐρανοῖς... Ὁ δὲ ΜΕΙΖΩΝ ὑμῶν, ἔσται ὑμῶν διάκονος. » (Ματθ. κγ', 8-11) » Καὶ πάλιν θέλων νὰ τοὺς μακρύνῃ ἀπὸ πᾶσαν φιλαρχίαν, λέγει· « Οἴδατε, ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων » κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. » Οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὅς ἰάν θῆλῃ ἐν ὑμῖν... εἶναι » ΠΡΩΤΟΣ, ἔσω ὑμῶν ΔΟΥΛΟΣ. » (Ματθ. κ', 25-27) Καὶ ἐδῶ σημεῖωσε, ὅτι οἱ Πάπαι, θέλοντες τάχα ν' ἀχολουθήσωσι ταύτην τοῦ Χριστοῦ τὴν περὶ ταπεινοφροσύνης διδασκαλίαν, ἐπεινόησαν νὰ λέγωνται καὶ νὰ γράφωνται, Δοῦλοι τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, *Servi servorum Dei*. Ἐπεινόημα ὄχι ἀδείξιον! ἐπειὴ ὁμολογοῦντες ἑαυτοὺς δούλους, κυρόνουν ἐνταυτῷ καὶ τὸ Μείζονες τῆς Εὐαγγελικῆς φράσεως. Καὶ τὴν ὑπεροχὴν ταύτην παντοῦ καὶ πάντοτε τὴν ἐξήτησαν καὶ τὴν ἐσφατεροῖσθησαν κατὰ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων καὶ Πατριαρχῶν, μὲ τὴν πεισμονήν, ὅσην δὲν ἔδειξαν ποτὲ « οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων. » Τὸ δὲ Δοῦλοι, αὐτοὶ μόνοι τὸ λέγουν· ἀλλὰ δὲν ὑποφέρουν νὰ τὸ ἀκούσωσιν ἀπὸ ἄλλου στόμα. Ἐπέγραψέ τις Γερμανὸς ἱερεὺς τὴν πρὸς τὸν Πίον τὸν τέταρτον ἐπιστολὴν του, πιστεύσας ὁ ταλαίπωρος εἰς τὴν φαινομένην τῶν Παπῶν ταπεινοφροσύνην, « Τῷ Μακροχωτάτῳ Πίῳ τέταρτῳ, δούλω τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ. » Ἀλλ' ἐπιδημήσας ἔπειτα εἰς τὴν Ρώμην, καὶ φυλακωθεὶς ἀπὸ τὸ κριτήριον τῆς ἱεράς ἐξετάσεως, ἔμαθεν ὅτι τὰ τοιαῦτα δὲν πρέπει νὰ ἐξηγῶνται κατὰ τὸ γράμμα. *Dict. philosoph., au mot Cérémonies.*

(5) Παρὰ τὸν Πάπαν, κατεστάθησαν εἰς αὐτὰ τῆς Ρώμης τὰ περιπόλια ἐπτά ἐπίσκοποι, συμβοηθοὶ τρόπον τινά τοῦ Πάπα, ὅστις διὰ τοῦτο τοὺς ἀνόμαζε συνεπαρχιώτας ἐπισκόπους (*Comprovinciales*

episcopi). Αὐτοὶ προσωνομάσθησαν καὶ ἐπίσκοποι Καρδινάλιοι (Cardinales-episcopi), ἦγον, Ἐκκλησιαστικὴ ἢ Κρατικὴ ἐπίσκοποι, εἰς διακρίσιν τῶν ἔξω τῆς Ρώμης ὄλων ἄλλων ἐπισκόπων. Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ εἰς τοὺς διοικοῦντας τὰς εἰκοσιοντὴ παρειακὰς ἢ ἐφημερίας αὐτῆς τῆς Ρώμης εἰκοσιοντὴ ἱερεῖς ἐδόθη τὸ ὄνομα τῶν Καρδινάλιων. Ἐως ἐδῶ τὸ Καρδινάλιος ἦτον ἀπλοῦν τιμῆς ἐπωνυμιον, καὶ ὄχι εἰδικοῦ συστήματος ὄνομα· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐνδεκάτην ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα ὁ Πάπας Νικόλαος ὁ δεῦτερος κῆρυξεν τὸν ἀριθμὸν τῶν Καρδινάλιων, ψήφισας καὶ διακόνους Καρδινάλιους, καὶ χαρίσας εἰς αὐτοὺς καὶ τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγῃσι τὸν Πάπαν.

(6) « Ὑπόφορα εἰσοδήματα. » Ἐναντίον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς διδασχῆς καὶ διαγωγῆς τῶν Ἀποστόλων. Ὁ διδάσκαλος αὐτῶν τοὺς ἐπαγγεῖλις (Μαθ. ι, 9), « Μὴ κτήσεσθε χρυσόν, μηδὲ ἄργυρον, κ. τ. λ. » Οἱ μαθηταὶ ἑκατηγόρου ὡς ἀσεβεῖς ἐμπόρους τῆς θρησκείας, ὡς πλανημένους ἀπὸ τὴν πίσυν, τοὺς φιλαργύρους ἐπισκόπους, καὶ δι' αὐτοὺς ἔλεγαν τὸ « Παραδιατριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν, » καὶ ἀπερηρμένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορευτῶν εἶναι τὴν « εὐσέβειαν. . . Ἐχόντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις » ἀρκεσθῆσόμεθα. Οἱ δὲ βουλλόμενοι πλουτεῖν ἐπιπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου, κ. τ. λ. » (Πρὸς Τιμόθ. Α, ς', 5-9).

(7) « Δὲν ἐκτίζοντο τότε ναοὶ τόσου πολυτελεῖς. » Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους τῆς Ἐκκλησίας, ὄχι ναοὶ πολυτελεῖς, ἀλλ' οὐδὲ ναοὶ ὄλων ἦσαν ἀνάμνη. Οἱ πρότεροι κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου διωγμοὶ, καὶ τῶν πρώτων χριστιανῶν ἡ πενία μέλις ἐσυγχώρου εἰς αὐτοὺς νὰ ἐνεργῶσι τὰς θρησκευτικὰς τελετάς, ποτὲ μὲν εἰς ἑνὸς, ποτὲ δὲ εἰς ἄλλου πιστοῦ οἶκον κρυφίως, καὶ πολλάκις ἔξω τῶν πόλεων εἰς τὰς ἐρημίας (ὡς συνέβη καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος εἰς τοὺς Καλβινιστὰς διωκόμενους ἀπὸ τὴν Παπικὴν ἑκκλησίαν). Ὅπου καὶ ὅποτε ἐλάμβαναν μικρὰν ἀνεσιν τοῦ διωγμοῦ, πιθανὸν ὅτι ἀντὶ τ' ἀλλάττωσι καθήμεραν τὸν τόπον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, ἐσυναθροίζοντο εἰς ἕνα τινὲ οἶκον ἢ μέρος τῆς πόλεως ὀρισμένον. Ὅταν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐξαπλώθη, ἀκόλουθον ἦτο νὰ φροντίσωσι καὶ οἰκοδομὰς ναῶν ὀρισμένας· καὶ τοῦτο συνέβη περὶ τὰ τέλη τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος. Ἀλλ' ὅταν ἔγινε καὶ θρησκεία τοῦ Ἀυτοκράτορος, οἱ ναοὶ καὶ ἐπληθύνθησαν, καὶ ἐκαλλοπίσθησαν περιμεγέτερον, καθὼς συνέβη εἰς τοῦ πρώτου χριστιανοῦ ἡγεμόνεξ, τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, τοὺς χρόνους, πρώτον διὰ ζῆλον ἐπαινετὸν, ἔπειτα,

καθόσον ἐχλείνετο ὁ ζῆλος, καὶ δι' ἐπίδειξιν, ἢ ἄλλα τέλη ἀλλότρια τῆς Εὐαγγελικῆς ἀπλότητος, ἕωσθ' ἐκατήντησεν ἢ κατὰχρησις, καὶ εἰς τὸν ὑπέριμετρον πληθυσμὸν τῶν ναῶν, καὶ εἰς τὴν ὑπέριμετρον εἰς αὐτοὺς διαπάνην, ἕωσθ' ἐξωθίσθησαν οἱ ἰδρωτὲς τῶν ὑπηκόων εἰς πολυτελεῖς οἰκοδομὰς ναῶν, ἀντὶ τὰ ἐξουθενούνται εἰς τὰς καθημερινὰς τῶν χρειᾶς, καὶ τὴν ἀναγκαιοτέραν πάσης ἄλλης χρειᾶς, τὴν χορίαν τῆς παιδείας. Κατὰ τὴν ἕκτην ἑκατονταετηρίδα, Ἰουστινιανὸς ὁ Αὐτοκράτωρ κατεβάρυνε τὸν λαὸν μὲ φόρους διὰ τὴν κτίξιν ναῶν λαμπρῶν, καὶ τέλος, ἐπειδὴ τὸν ἔλεψαν τὰ χρήματα εἰς τὴν τελειώσιν τῆς οἰκοδομῆς τῆς ἁγίας Σοφίας, ἔκοψε καὶ αὐτὰ τῶν δημοσίων διδασκαλῶν τὰ σιτηρίσια. Ἄλλ' οἱ ναοὶ τῆς συμβουλευούσης τὴν αὐτάρκειαν θρησκείας, μεταβληθέντες εἰς βασιλικῶν οἰκῶν πολυτελεῖαν, διὰ τὸ ὅποιον καὶ Βασιλικαὶ (Basiliques) ὠνομάσθησαν, εἶχαν χορίαν καὶ βασιλοπρεπῶν Ἀρχιερέων, ἱερέων, διακόνων. « Οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐνδόξῳ καὶ τροφῇ » ὑπάρχοντες, ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσὶ » (Λουκ. ζ', 25), καθὼς ἐξεναντίας αἱ μέτρια κατοικίαι περιέχουν τοὺς μετριόφρονας. Ἐάν νομίση τις, ὅτι οἱ ναοὶ πρέπει νὰ κτίζωνται μεγαλοπρεπῶς, διότι εἶναι καὶ ὀνομάζονται οἰκοὶ Θεοῦ, ὡς ἀκούσῃ τί λέγει ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς Ἀθηναίους εἰς αὐτὰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἦσαν οἱ μεγαλοπρεπέστατοι ὄλων τῶν Ἑλληνικῶν ναῶν. « Ὁ Θεὸς... οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων διαραπύεται, » προσθεόμενός τις... Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, οὐκ » ὀρεῖσθε νουθετεῖν χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης » καὶ ἐνδυμῆσεως ἀνθρώπου, τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον. » (Πράξ. ιζ', 23-29) Ὡς ἀκούσῃ τί ἔλεγεν ἀρχήτερα ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίους, παραβάλλων τὴν Σηκὴν τοῦ μαρτυρίου, μετὰ τὸν ἔπειτα κτισθέντα πολυτελεστάτου ναοῦ ἀπὸ τῶν Σολομῶντα (τὸν ὅποιον συνερίζετο, ὡς λέγει ἡ ἱστορία, νὰ ὑπερβάλῃ ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἁγίας Σοφίας). « Σολομῶν δὲ οἰκοδόμησεν αὐτῶν » οἶκον. Ἄλλ' οὐχ ὁ ὕψιστος ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ... σκληροτάχλοι καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠσίν, ὑμεῖς ἀσὶ τῷ » πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε, ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν καὶ ὑμεῖς. Τίνα τῶν » προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν καὶ ἀπέκτειναν; κ. τ. λ. » (Πράξ. ζ', 47, 52). Καὶ ἐδῶ εἶναι σημειώσις ἀξίον, ὅτι ὁ Στέφανος μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Σολομωνταίου ναοῦ, εἶπει τὴν διαφθορὰν τῶν Ἰουδαίων καὶ τὸν κατὰ τῶν προφητῶν διωγμὸν, καθὼς καὶ αὐτὴ τῆς Παλαιᾶς γραφῆς ἡ ἱστορία τὸ μαρτυρεῖ. Παρομοίαν βλάβην ἐπρο-

ξήνασαν εἰς τὸν χριστιανισμόν, αἱ πρῶτον διὰ ζῆλον, ἔπειτα δι' ὑπερηφανίαν λαμπραὶ καὶ πολυδάπανοι οἰκοδομαὶ τῶν ναῶν, αἱ ὁποῖαι οὐδὲ πρόφασις εἶχαν εὐλογον τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος, ὅστις ἐζητήθη ἀπ' αὐτὸν τὸν Δαυὶδ, καὶ ἐσυγχωρήθη ἀπὸ τῶν Θεῶν εἰς τὸν υἱὸν του δι' ἄλλας αἰτίας. Ἡ πολυτέλεια τῶν ναῶν ἐγέννησε τὴν πολυτέλειαν τῶν ἱερέων, καὶ ἐξαιρέτως τῶν Δουτικῶν. Ἱερουργούντες εἰς ναοὺς μεγαλοπρεπεστάτους, τοιαύτην μεγαλοπρέπειαν ἐποιούσασαν νὰ δειχνοσι καὶ εἰς τὰς ἰδίαις κατοικίαις καὶ εἰς τὴν λοιπὴν αὐτῶν διαγωγὴν. Καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχαν πόρους αὐτῆς ἰδίους, ἐξανάγκη ἐπρίπε νὰ χορηγῶνται ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς. Ἐκ τούτου, ὡς ἀπὸ τὸν πίδακα τῆς Πανδώρας ἔρρευσαν, ἡ πλεονεξία, ἡ τρυφή, ἡ φιληδονία, ἡ φιλαρχία, ὁ ακαιδέστατος θῦλος, ἡ μέχρι θανάτου βία, εἰς ἕνα λόγον ἢ καταφρόνησις πάσης εὐταξίας χριστιανικῆς, ἣτις δὲν ἤργησε νὰ μετασθῆ καὶ εἰς τοὺς κοσμικοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐσυγχωροῦντο ὅλα τὰ κακὰ μὲ τὰς προσφορὰς εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς ἱερεῖς τῶν ἐκκλησιῶν. Διότι μὲ τὸ σεμνὸν ὄνομα τῶν Προσφορῶν ὠνόμαζαν τοὺς συναγομένους ἀπὸ τὸν ἀνόητον ὄχλον φόρους, «Ἐπὶ » προσφορῶν ὀνόματι τὴν δωροληψίαν ἐπιτεχνώμενοι, » ὡς ἔλεγεν ὁ » Ἀπολλώνιος περὶ τοῦ αἰρετικοῦ Μουτάνου (Εὐσεβ. Ἐκκλ. ἱστορ. ε', 18). Ἀπὸ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ Χριστοῦ αἱ τράπεζαι πολλῶν Ἀρχιερέων ἤρχισαν νὰ μειῶνται, ἢ μᾶλλον νὰ ὑπερβαίνωσιν εἰς τὴν τρυφήν καὶ αὐτὰς τὰς βασιλικὰς τραπέζας, ut eorum convivium regales superent mensas (Ammian. Marcell. xxvii, 3 § 14). Τοιαῦται τράπεζαι ἐχορηγοῦντο ἀπὸ τῶν χερῶν καὶ τῶν ὄψεων τῶν οὐσιῶν, ἀπαράλλακτα κατὰ τὸν βίον τῶν Φαρισαίων, τοὺς ὁποίους ὁ Χριστὸς (Ματθ. κγ', 14) ἐλέγχει, ὅτι μὲ τὰς μακρὰς αὐτῶν προσευχὰς «κατήσθαι» τὰς οἰκίας τῶν χερῶν. Ἰσως ὅμως κατὰ τοῦτο οἱ Φαρισαῖοι τοῦ χριστιανισμοῦ ὑπερέβαλαν τοὺς Φαρισαίους τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ὡς ὑπερέβαλαν τοὺς Βασιλεῖς εἰς τὰς τραπέζας των. Διότι, κατὰ τὴν Μαρτυρίαν τοῦ Θεῖου Ἰερωνύμου, τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος ἐκκλησιαστικοῦ Πατρὸς, αὐτοὶ ἐσκέλοντο τὸ πρῶτ', ἔτρεχαν εἰς τὰς πλουσίας οἰκίας, καὶ ἐμβαίναν εἰς τοὺς κοιτῶνας, ὅπου εὐοίτηκαν τὰς Κυράς εἰς τὴν κλίνην. Ἄν ἔβλεπέ τις ἐξ αὐτῶν προσεφάλοιον, χειρόμακτρον, ἢ ἄλλο τι σκεῦος πολυτελὲς καὶ πολύτιμον, τὸ ἐλάμβανεν εἰς τὰς χεῖρας, τὸ ἐφίληφουσε, τὸ ἐπαυνοῦσε, τὸ ἐθαύμαζεν, ἐταλάμιζε τὴν ἰδίαν του ἔνδεικον ἀπὸ τόσου κλάδου πράγματα, ὡς εἰδικε τὴν Κυράν καὶ μὴ θέλουσαν νὰ τοῦ τὸ χαρίσθῃ,

Si aliquid domesticæ suppellectilis viderit, laudat, miratur, attrahat, et se his indigere conquerens, non tam impetrat, quam extorquet, etc. (Hieronym. ad Eustoch. Epistol. 22).

Ἡ ἀνάσχυτος πλεονεξία αὐτῆ ἔκλυε καὶ τὰς πλουσίας ἐπισκοπῶν περιμαχίτους, καὶ ἐξαιρέτως τὸν θρόνον τῆς Ρώμης, ὡς πλουσιώτερον, ὥστε ἡ δὲ αὐτὸν συνέριεις νὰ προβαίη πολλάκις εἰς αἵματα καὶ σφαγὰς. Ὁ Φήλιξ δεύτερος ἀρπάζει τὸν θρόνον τοῦ ἐξορίστου Λιβέριου καὶ δίδωται αἰσχρῶς ἀπ' αὐτὸν μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Λιβέριου. Τὸν Λιβέριον διαδέχεται ὁ Δάμασος· τὸν ὅποιον δὲν ἀφήκειν ὁ ἀντιζήλος τοῦ Οὐράνιος νὰ ἀναβῆ εἰς τὸν θρόνον χωρὶς σφαγᾶς, ἀλλὰ διήγειρε τὸν ὄχλον τῆς Ρώμης, ὅστις διαιρούμενος εἰς δύο μέρη, τοὺς θελοντας αὐτὸν, καὶ τοὺς ὑπὲρ τοῦ Δαμάσου πολεμοῦντας, ἐσφραξάν ἀλλήλους θηριωδῶς, ὡς νὰ ἦτοῦ ὁ πόλεμος περὶ δύο τυράννων ἀντιζήλων τοῦ Μαρόκου, καὶ ὄχι περὶ δύο ἐπισκόπων χριστιανῶν. Εἰς μόνον τὴν βασιλικὴν τοῦ Σικανίου λεγομένην κηρύχθησαν 137 πτόματα φονευμένων (Amm. Marcel. xxvii, 3, § 13).

(8) Μοναχοὶ ὅτι δὲν ἦσαν τὸν καιρὸν τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἀκολούθως οὐδὲ μοναστήρια, συμπεραίνεται ἀπ' αὐτὸ τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα. Οἱ πρῶτοι κήρυκται, οἱ Ἀπόστολοι, ἢ μαθηταὶ τῶν Ἀποστόλων, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν ἐξάπλωσιν αὐτοῦ, περιήρχοντο τὸν κόσμον, καὶ δὲν ἐμόναζον εἰς τὰ βουνα, ὅπου δὲν εἶχαν εἰς τίνα νὰ τὸ κηρύξωσι. « Οὐδὲ γὰρ ἔχθος τότε μονάζοντος ἦν, ἀλλὰ πάντα πρὸς κοινῶς διελίγστο ὁ μακάριος οὗτος, » λέγει ὁ Χρυσόστομος (Ὁμιλ. κί εἰς τὴν Πρὸς Ἐβρ. ἐπιστολ.), λαλῶν περὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Οἱ πρῶτοι μοναχοὶ, ἢ μᾶλλον ἀναχωρηταί, ἐγεννήθησαν, ὅταν ἡ ἐξάπλωσις τοῦ Εὐαγγελίου ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς διωγμούς. Ὅσοι δὲν αἰσθάνοντο ἀρετὰ δύνατοὶ νὰ μαρτυρήσωσιν ὑπὲρ Χριστοῦ, ἀλλ' οὐδ' ἤθελαν πάλιν νὰ τὸν ἀρνηθῶσιν, ἀνεχώρουσιν καὶ ἐκρύπτοντο εἰς τὰς ἐρημίας. Ὅταν ἐπαυσαν οἱ διωγμοὶ, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν δὲν ἐπέστρεψαν εἰς τὰς πόλεις, ἀλλ', εἴτε διὰ τὴν μακρὰν ἐξὶν τοῦ ἀσχοῦ βίου, εἴτε κατὰ μίμησιν τῶν Ἰουδαίων μοναχῶν, τῶν ὀνομαζομένων Θεραπευτῶν, ἐπροτίμησαν τὰς ἐρημίας, καὶ ἔξω ἐκεί χωρισμένοι ἀπὸ τὸν κόσμον. Ὅθεν καὶ Ἐρημίται, Ἀναχωρηταί, καὶ Μοναχοὶ ὀνομάσθησαν. Δὲν ἔμειναν ὅμως μέχρι τέλους ὅλοι, κατὰ τὸ ὄνομα των, μοναχοὶ· τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐνώθησαν εἰς συστήματα διάφορα· ὅσων ἐγεννήθησαν τὰ Κοινοβία, καὶ οἱ Κοινοβιῆται. Ἀλλὰ Κοινοβία

ἀγάων πολὺν καιρὸν νὰ διακίβησιν δὲν ἐδύνατο, ἀν δὲν ἐπρόκειτο
 ν' ἀναπληρώσῃ τοὺς θρησκευτικοὺς τοῦ θανάτου μὲ κοσμικῶν νὰ βλα-
 σήματα. Διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὴν μεταφύττεισιν ταύτην, ἀκόλουθον
 ἦτο νὰ μεγαλύνῃ τὴν ἀξίαν τοῦ μοναχικοῦ βίου, καὶ ν' αὐξήσῃ
 τὸ πρὸς τοὺς μοναχοὺς σέβας· καὶ τοῦτο ἔκαμαν, οἱ Δυτικοὶ μά-
 λιστα μοναχοί, προσρέψαντες εἰς τὸ ἐπάγγελμα τῶν δὲν ἐξου-
 ποίας ἐξαιρέτου καθαρότητος ὁσμῆν. Οἱ Ανατολικοὶ ἠρέσθησαν εἰς
 ἓν μόνον τάγμα (δικαιούμενον εἰς δύο βαθμοὺς τῶν Μεγαλοσχῆ-
 μων καὶ Μικροσχῆμων), τὸ ὁποῖον οἱ Δυτικοὶ ὀνομάζουν Τάγμα
 τοῦ ἀγίου Βασιλείου, διότι ὁ Μέγας Βασίλειος ἔγραψε κανό-
 νας καὶ τύπον ζωῆς μοναχικῆς. Τὸν τύπον τοῦτον ἠκολούθησαν καὶ
 τῆς Δύσεως οἱ μοναχοὶ μέχρι τῆς ἑκτῆς ἑκατοστιαστῆρος, ὅτε
 ἤμαστιν ὁ ἅγιος Βενεδίκτος, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος τῶν ἀπ'
 αὐτοῦ ὀνομαζόντων Βενεδικτείων μοναχῶν· τὸ ὁποῖον ἐγέν-
 ησεν ἄλλα τάγματα ὁμοίως ἀγωγῆς μὲ διάφορα ὀνόματα. Τὸ πρᾶγμα
 δὲν ἐστάθη μέχρι τοῦτου· κατὰ μίμησιν τοῦ Βενεδίκτου, ἐπι-
 κροῦσιν ἄλλοι ἄλλα τάγματα διαφόρου ἰδέας καὶ τύπου, συμ-
 ποσομένα (ὡς ἱστοροῦν) περὶ που τὰ ἑκάστου. Ἐκ τούτων ὁ δὲ ζῶσιν
 ἀπὸ ἐλεημοσύνας, τὰς ὁποίας ψυμοζοῦσιν οἱ μοναχοί, περιορι-
 μένοι τὰς πόλεις καὶ χώρας, καὶ ὁ δὲ ἀπὸ εἰσοδήματα πλούσια, τὰ
 πλείοτερα ἀπὸ μωρὰς δωρεὰς τῶν κοσμικῶν. Ἡ μωρία τούτων ἑκα-
 τήτησιν εἰς τόσον, ὥστε φαίνεται μυθώδης τὴν σήμερον εἰς τοὺς
 ἀναγκιῶτακτας ἢ τοὺς ἀκούοντας. Οὐδὲν οὐδὲ χρεῖαν πολλῆς πανουργίας
 εἶχαν οἱ μοναχοὶ νὰ γυμνῶσιν καὶ αὐτοὺς τοὺς νομίμους τῶν κο-
 σμικῶν κληρούμενος ἀπὸ κτήματα πολλάκις πολυτάλαντα, γινω-
 γνόμενα ἀπὸ πολλὰς ἑκατοστῆς δουλοπαροίκων, καὶ αὐτῶν χαρι-
 ζομένων εἰς τὰ μοναστήρια, νὰ ἐργάζωνται ἀκαταπαύτως, ἐνῶ ἔτυ-
 φοῦσιν οἱ μοναχοί. Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων μηχανῶν τῆς τοικύτης
 εἰρηκτικῆς λεηλασίας ἦτο καὶ ἡ ἐξεπίτηδος διαδιδόμενη φήμη, ὅτι
 ἐγγίζει τὸ τέλος τοῦ κόσμου· καὶ ἐπειδὴ τὰ κτήματα ἐγένοντο πλέον
 ἄχρηστα εἰς τοὺς λαϊκοὺς, ἐσύμφερε νὰ ἐξελίξῃσιν τὸν ἐρχόμενον
 Κριτὴν τοῦ κόσμου, χαρίζοντες αὐτὰ εἰς τοὺς μοναχοὺς (μέλλοντας,
 ὡς φαίνεται, νὰ ζῶσιν εἰς τὸν κόσμον καὶ μετὰ τὴν συντέλειαν τοῦ
 κόσμου!). Σῶζεται εἰς τὴν ἱστορίαν ὁ τύπος τῶν παραδόξων τούτων
 χαιρετηρίων Διαθηκῶν (τὴν ἠθελε τὸ πιστεύειν!) ὁ ἔξῃ: « Ἐπειδὴ
 » ἐγγίζει ἡ ἑσπέρα τοῦ κόσμου (Adventante mundi vespero),
 » ἐγὼ ὁ δεῖνα, διὰ τῆς ψυχῆς μου τὴν ἀνάπαυσιν, καὶ διὰ νὰ μὴ

» ταχθῶ με τὰ ἐξ εὐνοῦμων ἐρίρια, χαρίζω εἰς τὸ δεῖνα μοναζῶν
 » ριον τὸ καὶ τὸ, κ. τ. λ.» Ἐπειτα θαυμάζομεν, ὅτι κατηγοροῦν
 τὴν φιλοσοφίαν οἱ μοναχοί! πῶς θίλεις νὰ ἐπαινῶσι τοιοῦτον ἐχθρὸν,
 διὰ τὸν ὅποιον ἐστερήθησαν τόσα ἀγαθὰ, πρῶτον εἰς ἐκείνας τὰς
 πόλεις καὶ χώρας, ὅσαι ἀπεστάτησαν ἀπὸ τὴν Παπικὴν ἐξουσίαν, δεῦτερον,
 πρὸ τριακοντα ἐτῶν, καὶ εἰς τοὺς μειναντας εἰς τοῦ Πάπα τὴν θρησ-
 κικὴν Γάλλους, τώρα (1820) δὲ τρίτον, καὶ εἰς τὴν Βασιλείαν τῆς
 Ἰσπανίας, τῆς Πορτογαλλίας, καὶ τῆς Νεαπόλεως. (Ἰδ. κτωτέρ.
 σημ. 14.)

(9) Τόσαι καὶ τόσου ἀλλόκοτοι συνήθειαι, ὡς πάραβαλλόμεναι
 μετὰ τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων τὴν ἀπλότητα, φέρουσι εἰς ἀμφιβολίαν,
 ἂν ἡ θρησκεία τῶν Δυτικῶν εἶχεν ἄλλο τι κοινὸν πρὸς τὸν νομὸν με-
 τὰ τὴν παραδοθῆσαν ἀπὸ τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς Ἀποστόλους θρησκείαν.

(10) « Οἴδατε, ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν,
 » καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. Οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν·
 » ἀλλ' ὅς ἐάν θῆλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος, καὶ ὅς
 » ἐάν θῆλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δούλος· ὡσπερ ὁ υἱὸς
 » τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι. »
 (Ματθ. κ', 25-28). Τοῦτο τοῦ Χριστοῦ τὸ παράγγελμα ἐφύλασσαν
 οἱ ἱερεῖς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, καὶ τοῦτο νοῦν οἱ Θεοφιλέστατοι
 τρεῖς Ἐπίσκοποι.

(11) Ἄν καὶ ὁ θρόνος τῆς Ρώμης ἐδοξάσθῃ καὶ ἐπλουτίσθῃ ὑπὲρ
 τὸ πρέπον, ἂν καὶ ἡ ἐξουσία του ἐπλατύνθῃ καὶ ἔγινε περιμάχη-
 τος, ὡς εἶδαμεν ἀνωτέρω (σημ. 7), ἐπεριωρίζετο ὅμως ἀκόμη εἰς αὐτὴν
 τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικούς· καὶ ὅλοι χωρὶς ἐξαιρέσεων
 οἱ Πάπαι καὶ ὁ κλῆρος τῆς Ρώμης, ὑπετάσσοντο καὶ εἰς τοὺς κο-
 σμικούς ἡγεμόνας, κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀπο-
 στόλων (Ρωμ. ιγ', 1, Τίτ. γ', 1, καὶ Πέτρ. Α', β', 13), ὄχι μόνους
 τοὺς χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔθνικους, ὄχι μόνους τοὺς ὀρθοδόξους,
 ἀλλὰ καὶ τοὺς αἰρετικούς, ὀνομάζοντες αὐτοὺς δεσπῆτας των. Οὕτως
 ἔγραψεν ὁ Πάπας Μωστίνος ὁ πρῶτος πρὸς τὸν ἀδελφοκτόνον καὶ
 ἐρόσυλον Ἀυτοκράτορα Κωνσταντᾶ· αὐτῷ πρὸς τὸν υἱὸν του, ὄχι χρη-
 στότερον τοῦ πατρὸς, Κωνσταντίνου τὸν Πρωγονάτου (685) ἄλλος
 Πάπας, Δίων ὁ δεῦτερος· αὐτὸν τὸν εἰκονοκλάτην Ἀυτοκράτορα,
 τὸν ὀμώνομόν του Λέοντα, παρακαλεῖ νὰ παύσῃ τὸ κατὰ τῶν εἰ-
 κόνων μῖσος, ἀλλὰ τὸν παρακαλεῖ μετὰ σέβας, καθὼς οἱ λοιποὶ ὑπῆκοοι,
 καὶ ὁμολογεῖ, ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς δὲν ἔχουσι ἐξουσίαν νὰ περιεργάζωνται
 τὰ

τά παλάτια τῶν βασιλείων, οὐδὲ νὰ ἀνασπείγῃται εἰς πολιτικὰς ὑποθέσεις, Pontifex introspectendi in palatia potestatem non habet... Ecclesiae praepositi sunt a negotiis reipublicae abstinentes. Τοιαύτη ἦτον ἡ ὑποταγὴ τῶν Παπῶν εἰς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν ἕως τὴν ἐβδόμην καὶ μέρος πολὺ τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος. Περὶ τὰ μίσα τῆς ἑβδόμης ὁ Πάπας Θιόδωρος ἔπαυσε πρῶτος νὰ ὀνομάζεται ἀδελφὸς τῶν λοιπῶν Ἀρχιερέων, ἐναντίον τῆς παραγγελίας τοῦ Χριστοῦ, « Πάντες θεὸς ὑμεῖς ἀδελφοὶ ἐστέ » (Ματθ. κγ', 8), καὶ ἔλαβε τὸν ὑπέρογκον καὶ ἐθνικὸν τίτλον, Summus Pontifex, Ἄκρος Ἀρχιερεὺς. Οἱ μετ' αὐτῶν, μὴν ἀκούμενοι μηδ' εἰς τοῦτο, ἐπαθύμηναν καὶ τὴν κοσμικὴν ἀκρότητα, τὴν ὅποιαν ν' ἀπολαύσῃσι δὲν ἐδύναντο, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἄμεσον ἡγεμονίαν εἰς πολλὰς χώρας καὶ πόλεις. Ἐπλάσθη λοιπὸν κατὰ τὴν ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα (μεταξὺ τοῦ 755 καὶ 770 ἔτους) ἡ περιέδοτος εἰς τὸν Πάπαν Σιλβέστρον τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου δωρεὰ τῆς πόλεως Ρώμης καὶ πολλῶν ἄλλων ἰταλικῶν πόλεων, δωρεὰ τόσον ἀπίθανος καὶ τόσον γελοία, ὡς οὐδ' αὐτοὶ τῆς Παπικῆς δυναστείας οἱ θερμότεοι ζηλωταὶ τολμοῦν πλέον σήμερον νὰ τὴν ὀνομάσωσι, διότι ἐβρώμισε, καὶ ἐβρώμισε πολὺ, κατὰ τὸν εὐρυέστατον Ἰταλὸν ποιητὴν (ARIST. ORL. FUG. xxxiv, 80),

Ch' ebbe già buono odore, or puzza forte;

Questo era il dono (se però dir lece)

Che Constantino al buon Silvestro fece.

Περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, ἡ μικρὸν ἀρχήτερα, ἄλλο πλάσμα γελοιότερον ἐφάνη ἢ ἀπ' οὐρανοῦ ἐπιτολὴ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Γαλλίας Ηεπίνου, τοὺς Ἐπισκόπους, Ἱερεῖς, Μοναχοὺς, Δούκας, Κόμητας, Στρατηγοὺς, στρατιώτας καὶ τὸν λοιπὸν ὅλον λαόν· καὶ μετ' ὀλίγον αὐτὴ τοῦ Ηεπίνου ἡ δωρεὰ, ὅχι εὐτελεστέρῃ τῆς δωρεᾶς τοῦ Κωνσταντίνου. Περὶ τὰ τέλη τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος, Ἰσιδώρος τις Μερκάτωρ (κατ' ἄλλους Πικκάτωρ), Ἰσπανὸς τὸ γένος, ἔπλασε τὰς λεγομένας Ψευδοδογματικὰς (les Fausses décrétales), ἤγουν ἐπιτολὰς καὶ διατάγας διαφόρων Παπῶν τῶν πρώτων τεσσάρων ἑκατονταετηρίδων (ἐκείνης ὁλησθῆ τῆς χρονικῆς περιόδου, ὅτε οἱ Πάπαι δὲν εἶχαν ἀκόμη φαντασθῆν κοσμικὴν ἐξουσίαν), εἰς τὰς ὁποίας ἐκδειάζεται ἡ Παπικὴ δυναστεία. Ὅλα ταῦτα τὰ πλάσματα οἱ καθ' ἑξῆς Πάπαι ὡς ἀληθῆ ἐδέχθησαν, καὶ τοὺς μὴ διεχομένους πολλὰκις ἐκλόασαν· ἀλλὰ κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἐφάνη τόσον αἰαδῆς τῆς Παπικῆς τυραννικῆς ὑπεροσπιτῆς, ὅσον ὁ κατὰ τὴν ἐνδεκάτην

ἑκατονταετηρίδα (1073) ἀνακηρυχθεὶς Πάπας Γρηγόριος ἑβδόμος·
 Πρὶν ἔτι ἀναβῆ εἰς τὸν Παπικὸν θρόνον, κατέπεισε τὸν Πάπαν Στέ-
 φανον ἑβδόμον νὰ καταργῆ τὸν ἕως τότε συγχωρημένον εἰς τοὺς
 ἰερεῖς νόμιμον γάμον· καὶ τοῦτο συνήρῃσε πολὺ νὰ ἰσχυροποιήσῃ
 τοὺς Πάπας· διότι ἐνὸσω μέγα μέρος τῶν ἰερέων ἦσαν διὰ γυναικὸς
 καὶ τέκνων προσκολλημένοι εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, οἱ Πάπαι
 δὲν ἐδύναντο νὰ φθάσωσιν εἰς τόσον τερατώδη δυναστείαν, ὡς νὰ
 κατεξουσιάζωσι καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς. Ὁ Γρηγόριος, καταπατήσας
 τοῦ Χριστοῦ τὸν λόγον, « Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου
 » τούτου, » ἠθέλησε νὰ κατασαθῆ ἀληθινὸς Βασιλεὺς βασιλείων, ὡς
 φαίνεται ἀπὸ τὰς εἰς αὐτὸν ἀναφερομένας Παπικὰς ἀποφάσεις, ἐκ τῶν
 ὁποίων σημειῶναι τὰς ἐξῆς. « Ἡ Ρωμαϊκὴ ἐκκλησία εἶναι ἡ μόνη Σιμε-
 » λιωμένη ἀπὸ τὸν Χριστόν. — Αὐτὴ οὐτ' ἐπλανήθη, οὐτ' ἐμπορεῖ
 » νὰ πλανηθῆ ποτέ. — Δὲν εἶναι χριστιανὸς ὅστις δὲν εἶναι ἐνωμένος
 » μ' αὐτήν. — Τοῦ Πάπα τὸνομα εἶναι μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον. —
 » Αὐτὸ μόνον ποίει νὰ προφέρεται εἰς τὰς ἐκκλησίας. — Ὁ Πάπας
 » ἔχει ἴδιον νὰ ὀνομάζεται Οἰκουμενικός. — Χωρὶς τὴν ἄδειαν αὐτοῦ
 » καμμία Σύνοδος δὲν ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ Οἰκουμενικὴ. — Κανὲν
 » βιβλίον νὰ κριθῆ κανονικὸν χωρὶς τὴν κύρωσιν αὐτοῦ. — Ὅλοι οἱ
 » κανονικῶς χειροτονηθέντες Πάπαι γίνονται ἅγιοι. — Μόνος ὁ Πάπας
 » δύναται νὰ κἀραιῆ ἢ νὰ συγχωρῆ τοὺς Ἐπισκόπους χωρὶς συνοδι-
 » κῆς ἀπεφάσεως. — Μόνος, κατὰ τὰς περιστάσεις, νὰ νομοθετῆ
 » νέους νόμους, νὰ καταστῆ νέας ἐκκλησίας, νὰ μεταφέρῃ τοὺς
 » Ἐπισκόπους ἀπὸ ἑνα θρόνον εἰς ἄλλον, νὰ μερίξῃ μίαν Ἐπισκοπὴν
 » πλουσίαν εἰς δύο, ἢ νὰ ἐνώη δύο πτωχὰς εἰς μίαν. — Κανὲν δὲν
 » ἐμπορεῖ νὰ ἀκυρώσῃ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Πάπα· αὐτὸς ἔχει ἐξουσίαν
 » νὰ ἀκυρώσῃ τὰς ἀποφάσεις ὅλου τοῦ κόσμου. — Κανὲν νὰ τὸν κρίνῃ.
 » — Εἰς αὐτὸν πρέπει νὰ ἀναφέρονται αἱ μεγάλαις κρισιολογίαι ὅλου
 » τῶν ἐκκλησιῶν. — Μόνος ὁ Πάπας ἐμπορεῖ νὰ φοισθῆ μὲ αὐτο-
 » κρατορικοὺς τίτλους. — Ὅλοι οἱ βασιλεῖς τοῦ φιλοῦν τὸν πόδα. —
 » Αὐτὸς μόνος ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ ἀφορίξῃ καὶ νὰ καταργῆ τοὺς
 » Αὐτοκράτορας. — Νὰ ἀπολύῃ ἀπὸ τὸν ὄρκον πάσης ὑποταγῆς καὶ
 » πίστεως τοὺς ὑπηκόους τῶν κακῶν ἡγεμόνων. — Κανὲν δὲν πρέπει
 » νὰ συναναγράφεται μὲ τοὺς ἀφωρισμένους ἀπὸ τὸν Πάπαν. » Μὲ
 » πλειοτέραν αὐθάδειαν καὶ ὑπερηφανίαν δὲν ἐλάλησεν ὁ διάβολος, ὅτε
 » ἑκαυχάτο ὅτι εἶχε νὰ δώσῃ καὶ νὰ ἀφαιρήσῃ ὅλας τὰς βασιλείας τοῦ
 » κόσμου (Ματθ. δ', 9). Διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ βασιλεῖς εἶναι

κατώτεροι τῶν ἱερέων, ἔκκλιε τὸν θαυμαστὸν τοῦτον συλλογισμὸν ὁ Γρηγόριος: « Οἱ βασιλεῖς εἶναι ὑπὸ τοὺς δαίμονας· οἱ δαί-
 » μονες ὑπακούουσιν ὡς δοῦλοι τοῖς ἐξορκιστάς· οἱ βασιλεῖς ἄρα εἶναι
 » κατώτεροι τῶν ἐξορκιστῶν· καὶ ἂν τῶν ἐξορκιστῶν, πόσω μάλ्लου τῶν
 » ἱερέων!» Si ergo regibus tantum præeminent exorcistæ,
 quanto amplius sacerdotes! Δὲν εἶναι ὀλιγώτερον αὐθαδεσίαια
 ἢ φιλαρχία Ἰννοκεντίου τοῦ τρίτου, ὅστις περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης
 τρίτης ἑκατονταετηρίδος, διὰ τὴν χρηστέον ἀσφαλέστερον τὴν ἐξουσίαν
 του, ἐφευρε καὶ κατέγραψε τὴν ἱεράν ἐξέτασιν. Οὗτος ἀπέδειχεν τὴν
 ὑπεροχὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑπὲρ τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν, φέρων
 παράδειγμα τοῖς κτισθέντας ἀπὸ τὸν Θεὸν (Γενέσ. α', 16) φωστῆρας,
 « Τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν φωστῆρα τὸν
 » ἑλάσσον εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός καὶ τοὺς ἀστέρας, » ἤγουν παρα-
 βάλλων ἑαυτὸν μὲ τὸν μέγαν φωστῆρα, τὸν Αὐτοκράτορα μὲ τὴν
 ἑλάσσον, καὶ τοὺς λοιποὺς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας μὲ τοὺς ἀστέρας.
 Καὶ οὗτοι μὲν, ἂν δὲν ἐπίστευαν μὲ τὴν καρδίαν, ὠμολόγουν κἂν μὲ
 τὸ σῶμα τὸν Χριστὸν. Ἄλλοι δὲ Πάπαι οὐδὲ περὶ τῆς ὁμολογίας ταύ-
 της ἐφρόντισαν πολὺ. Τοιοῦτος ἐφάνη περὶ τὰ τέλη τῆς αὐτῆς ἑκατον-
 ταετηρίδος (1294) Βενιφάτιος ὁ ὀγδοὸς, τὸν ὅποιον ἤκουσαν πολλοὶ
 ἀπὸ τοῖς πιστοῖς του περιγελῶντα Εὐαγγέλιον, μυστήρια, μέλλουσαν
 ζωὴν, καὶ λέγοντα ἀνακιδῶς, « Χριστοῦμεν νὰ λαλῶμεν, ἀλλ' ὄχι καὶ
 » νὰ περῶμεν ὡς ὁ λαός. » Καὶ ὅμως ὁ ἄθρησκος οὗτος Πάπας,
 ἰδοὺ μὲ πόσῃ ἀνακιδίαν μεταχειρίζεται καὶ παρεξοφῆ αὐτοῦ τοῦ
 Εὐαγγελίου τοὺς λόγους, διὰ τὴν ἀποδείξῃ τὴν ὑπεροχὴν του, γράφων
 πρὸς τὸν βασιλεῖα τῆς Γαλλίας: « Ὅτι εἶναι δύο μάχαιραι, ἡ πνευμα-
 » τικὴ δηλαδὴ καὶ ἡ κοσμικὴ, τὸ μανθάνομεν ἀπ' αὐτὸ τὸ Εὐαγγ-
 » γέλιον. Ὅταν οἱ Ἀπόστολοι εἶπαν τὸν Χριστὸν (Λουκ. κβ', 38),
 » Κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὡς δύο, ἤγουν ὡς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν,
 » ἢ ὁ Χριστὸς ἀπεκρίθη, ἱκανὸν εἶσι, δὲν εἶπε, Περιτταί, ἀλλ', Ἀρε-
 » ται εἶναι. Ὅθεν, ὅστις ἀρνείται, ὅτι εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πέτρου
 » εἶναι καὶ ἡ κοσμικὴ μάχαιρα, δὲν νοεῖ ὁρθῶς ὅτι εἶπεν ὁ Χριστὸς
 » (Ἰωαν. ιθ', 11) εἰς τὸν Πέτρον, Βάλε τὴν μάχαιραν σου
 » εἰς τὴν θῆκην. Εἰς τὴν ἐξουσίαν ἄρα τῆς ἐκκλησίας εἶναι καὶ
 » αἱ δύο μάχαιραι, καὶ ἡ πνευματικὴ (λέγω) καὶ ἡ κοσμικὴ. Ἀλλ' ἡ
 » μὲν κοσμικὴ πρέπει νὰ κινῆται διὰ τὴν ἐκκλησίαν· ἡ δὲ πνευματικὴ
 » ἀπ' αὐτῆς τὴν ἐκκλησίαν· ἡ πνευματικὴ μὲ τὴν χεῖρα τοῦ ἱερέως,
 » ἡ κοσμικὴ μὲ τὴν χεῖρα τῶν βασιλέων καὶ στρατιωτῶν, ὄχι ὅμως

» χωρίς ἄδειαν καὶ συγκατάθεσιν τοῦ ἱερέως. Ἡ κοσμικὴ μάχαιρα
 » πρέπει νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὴν πνευματικὴν... Καὶ λοιπὸν ὄλο-
 » ποιούμεν, λέγομεν, ὀρίζομεν καὶ προφέρομεν, ὡς ἐξάπαντος ἀνγυ-
 » καίον εἰς σωτηρίαν, νὰ ὑποτάσσεται πάσα ἀνθρώπινη κτίσις εἰς
 » τὸν Ἀρχιερέα τῆς Ρώμης.»

(12) Μόνος ὁ Καρδινάλιος Βαρόνιος ἰσώρησε τοῦ τυράννου Φωκᾶ ταύτην τὴν εἰς τὸν Πάπαν Βουφάτιον θωρεῖαν διὰ τοῦτο καὶ διεζῆζον πολλοὶ περὶ αὐτῆς, προσεπιλογιζόμενοι μάλιστα καὶ τὴν εἰς ἄλλα πολλὰ ἱστορικὴν ἀκρίβειαν τοῦ Βαρόνιου, καὶ τὸν γελοῖον αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν πρωτείων τοῦ Πάπα ἐνθουσιασμόν.

(13) Ἀφοῦ οἱ Πάπαι, καταρροήσαντες τὴν εὐαγγελικὴν πενίαν καὶ ταπεινοφροσύνην, ἐπέθυμῶσαν τὰ πρωτεῖα μεταξὺ τῶν συναδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν αὐτῶν λοιπῶν ὅλων Ἀρχιερέων, ἀφοῦ συρράψαντες τὴν κοσμικὴν θύνασιν μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν πατρικὴν προσκίαν, ἐμετάβαλαν τὴν Παπικὴν κατοικίαν εἰς βασιλικὴν αὐλήν, ἀκόλουθεν ἦτο νὰ ἐπειθῆσθαι καὶ αὐλικούς, καὶ ἐπειθῆσαν, ὡς ἴδαμεν ἀνωτέρω (σημ. 5) τοὺς Καρδινάλιους. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη βασιλικὴ εἶχε χορίαν καὶ στρατευμάτων. Ἐπλήρωσαν καὶ τὴν χορίαν ταύτην, τοῦτο μὲν μὲ λαϊκούς στρατιώτας διὰ τὴν φυλακὴν τῶν πόλεων, καὶ τοὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ἐστρατήγησαν πελλάκις αὐτοὶ οἱ Πάπαι, θωρακισμένοι, καὶ περιζωσμένοι μάχαιραν· τοῦτο δὲ μὲ πνευματικὰ στρατεύματα, τὰ πολυπληθῆ τῶν μοναχῶν τάγματα, ἀσυγκρίτως ἰσχυρότερα τῶν λαϊκῶν. Οἱ μοναχοὶ, δισπαρμένοι εἰς τὰς πόλεις καὶ χῶρας, ἔργον εἶχαν τὴν αὐξάνειν τοῦ πλούτου καὶ τῆς θύναμιν τοῦ Πάπα, πείθοντες τοὺς ἀπλοῦς, καὶ βιάζοντες τοὺς ἀπειθοῦντας ἢ ἀντιλίγοντας μὲ ποινάς. Κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Ναβουχοδονόσορ τὴν χρυσὴν, ἔστησαν καὶ ἰδιοποιήσαν ὡς ἀνακράτητον καὶ αὐτοὶ τὸν Πάπαν καὶ ἐφώναζαν, ὡς οἱ κήρυκες τοῦ Βαβυλωνίου Δισπότου, « Ὅς ἂν μὴ πεσὼν προσκυνήσῃ αὐτῇ τῇ ἄρῃ ἐμβληθῆσεται εἰς τὴν » κάμινον τοῦ πυρὸς τὴν κειομένην. » Καὶ ἡ κάμινος δὲν ἦτο μόνη ἢ μετὰ θάνατον κόλασις τῶν μὴ προσκυνούντων, ἀλλὰ καὶ πῦρ πελλάκις ἀναπτόμενον εἰς τοῦτον τὸν κόσμον ἀπὸ ἱερῆς θηκάρας, εἰς τὸ ὅποιον κατεπλέγοντο ὄχι μόνον οἱ προσηνεῖς ἀντιπαπισαί, ἀλλὰ καὶ οἱ ὑποπευόμενοι τοιοῦτοι· πελλάκις δὲ, καὶ χωρὶς ὑποβίας ἀίρεσιως, ἤρκει μόνον ἓνας συκοφάντης, νὰ ἀραίσῃ πολλούς, διὰ πάθος ἴδιον φανάζων, ὡς οἱ καταδύται τῆς Βαβυλωνος, « Εἶτιν ἄνθρωποι, οἳ οὐχ » ὑπήκουσαν, Βασιλεῦ, τῷ ᾄσματί σου· τοῖς θεοῖς σου οὐ λα-

» τρέψουσι, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ ἢ ἔζητας, οὐ προσκυνούσι. »

(14) Τίς ἤθελε προφητεύσειν τότε, ὅτι μετὰ 267 ἔτη ἔμελλε νὰ θιγῇ φόβου ἀφορμὰς εἰς τὸν Πάπαν καὶ αὐτὴ ἡ Ἰσπανία; Μεγάλῃ χάρις εἰς τὴν φιλοσοφίαν! ἦτις ἐπροχώρησε καὶ εἰς τοὺς Ἰσπανοὺς. Πρῶτον ἔργον τῆς σημερινῆς (1820) πολιτικῆς αὐτῶν μεταβολῆς ἔγινεν ἡ καταστροφὴ τοῦ αἰμοβόρου κριτηρίου τῆς Ἱεράς ἐξέτασεως, ἡ κατάργησις πολλῶν Μοναστηρίων, ἡ μετακένωσις τοῦ πλοῦτου τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἱερωμένων εἰς τὸ κοινὸν τῆς πατρίδος ταμείου. Τῆς Ἰσπανίας τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν δὲν ἤρρησαν νὰ μιμηθῶσιν ἡ Βασιλεία τῆς Νεαπόλεως καὶ ἡ Βασιλεία τῆς Πορτογαλλίας, ἀλλάξασαι καὶ αὐταὶ τὸ ἴδιον πολίτευμα κατὰ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔτος (1820)· καὶ πεθανόν ὅτι θύλον ἀπολαύσειν καὶ τοὺς αὐτοὺς τῆς μεταβολῆς καρπούς.

(15) Μαυράνους ἢ Μαράνους ὠνόμαζαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καταφρονητῶς τοὺς ἀπογόνους τῶν ἐκεῖ ποτε κυριευσάντων Μαύρων τῆς Αἰρικῆς, καὶ καταχρηστικῶς ἔπειτα ὅλους τοὺς μὴ φρονούντας τὰ δόγματα τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τούτους ἔκανσε πολλοὺς ἡ αἰμοβόρος Ἱερά ἐξέτασις, καὶ πολλῶν ἐδήμυσε τὰ ὑπάρχοντα. Τούτων οἱ υἱοὶ ἢ κληρονόμοι, ἄλλοι πειθόμενοι ἐνηγκαλισθῆσαν τὸν παπισμὸν, καὶ πλείοτεροι φοβούμενοι τὴν πατρικὴν τύχην, τὸν ὑπεκρίνοντο, διακρινόμενοι πάντοτε μὲ τὸ ὄνομα τῶν Μαράνων. Διὰ νὰ μὴ ἐνοχλῶνται τοῦ λοιποῦ, ἐπλήροσαν οἱ ταλαίπωροι εἰς τοῦ Πάπα τὸν θησαυρὸν διωρισμένον τι ἀργύριον, ἀντὶ τοῦ ὁποίου ἐδίδοτο εἰς αὐτοὺς γραμματίειον ἀπολυτικὸν πάσης ἐρεύνης· καὶ τοῦτο ὠνομάζετο Μαρανία. Ἄν ἐπηγγέλλετο τὸν ἱερέα, ἐπλήρουε Μαρανίαν 218 λίτρας, 17 σολδία καὶ 6 δηνάρια· ἂν ἦτο λαϊκός, 146 λίτρας, καὶ 5 σολδία. Ἰδε Taxe des part. casuel. de la boutique du Pape, pag. 118, 119 καὶ 501).

(16) Ἀπιστία εἰς Χριστὸν, ἀρνησις μελλούσης ζωῆς, καὶ τὰ τούτων ἀκόλουθα, ὅλα μικρά, ὅλα συγχωρήσεις ἄξια κρίνονται ἀπὸ τοὺς πανιερωτάτους συμβούλους τοῦ Μακαριωτάτου Πάπα, παραβαλλόμενα μὲ τὴν εἰς τὸν Πάπαν ἀπιστίαν! αὕτη μόνη εἶναι τὸ μέγα κακόν· Σέβου τὸν Πάπαν, καὶ μὴ σε μέλη ἂν παραδαίης καὶ τὰς δέκα ἐντολάς τοῦ Θεοῦ· τρέφε μὲ τοὺς ἰδρωτάς σου ἀργούς καὶ τρυφηλοὺς ἱερεῖς, ἐπαγγελλομένους τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ μὴ φροντίης, ἂν ἀπιστῆς εἰς αὐτὸν τὸν Χριστόν. Θαυμασὴ ἐξομολόγησις ἀπὸ εἶμα τριῶν Ἀρχιεπίων! τὴν ὁποίαν ὁμῶς ἀρχήτερα κατὰ τὴν ἐνδεκά-

την εκατονταετηρίδα ἔγραψε πρὸς τοὺς Ἰσπανοὺς, ζητῶν ὑποταγὴν καὶ ἀργύρια ὁ ἀνωτέρω (σχη. 11) ἰσορθεὺς Πάπας Γρηγόριος ὁ ἕβδομος. « Προτιμώτερον (ἔλεγεν ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Χριστοῦ) νὰ » ὑπόκειται ἡ Ἰσπανία εἰς τοὺς Σάρακηνους, παρά νὰ μὴ σέβεται τὸν » Παπικὸν Θρόνον. »

(17) Ὁ Πάπας οὗτος, Ἰούλιος ὁ τρίτος, τὸν ὁποῖον συμβουλεύουν οἱ ἐπίσκοποι ν' αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν Καρδινάλιων, ἐψήφισε Καρδινάλιον καὶ ἓνα ἀπὸ τοὺς νεωτάτους τὴν ἡλικίαν ὑπέρτατος του, ὅστις ἄλλην ἀρετὴν δὲν εἶχε παρά νὰ ζωοκομῇ τὸν πῆθικον τῆς Μακαριότητός του. Δὲν λαλοῦν περὶ πολλῶν ἄλλων, ψηφισθέντων καὶ ἀπ' αὐτὸν καὶ ἀπὸ ἄλλους Πάπας, οἱ ὁποῖοι ἂν καὶ δὲν ἔτρεφον πιθήκους, δὲν ἦσαν ὅμως χρηστότεροι πῆθηκοκόμων.

(18) « Πάπας λογὴς ἠδονάς! » Δύο μῆσα ἔχει ὁ ἀργὸς νὰ τρυφᾷ τοὺς κόπους τῶν ἐργαζομένων, τὴν βίαν καὶ τὴν ἀπάτην. Τὴν πρώτην μεταχειρίζονται οἱ φανεροὶ τύραννοι καὶ λησάι' τὴν δευτέραν οἱ ὑποκρινόμενοι τοὺς πατέρας τύραννοι. Ἡ Παπικὴ ἐξουσία οὕτε τὴν βίαν ἔχειν ἀλλοτρίαν τῆς Θρησκείας, καταστῆσασα ἱεράς ἐξετάσεις καὶ ἱερά φονικά κριτήρια, καὶ τὴν ἀπάτην ἐμεταχειρίσθη, ὅσῳ καὶ ὅπου δὲν ἐσυγχωρεῖτο ἡ βία. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπάτη γίνεται μὲ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους. Ὁ ἀσεβέστερος καὶ φρικωδέστερος εἶναι, ὅταν ὁ ἀπατεῶν ζητῇ νὰ σοῦ τυφλώσῃ αὐτὸ τὸ λογικὸν μὲ πάσης λογῆς ἠδονάς' καὶ τούτον τὸν τρόπον συμβουλεύουν τὸν Μακαριώτατον τρεῖς Πανιερώτατοι.

(19) Ὁ Λουθήρος, πρὶν ἀποσταθῆσθαι ἀπὸ τὴν Παπικὴν δεσποτείαν, ἦτο μοναχὸς τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου. Στολισμένος μὲ παιδείαν, καὶ φυσικὴν εὐλωπιάν, ἤρχιστε πρῶτον νὰ σκλητεύῃ τὰς καταχρήσεις τῆς ἐκκλησίας του εἰς τὴν Βιττεμβέργην, πόλιν τῆς Γερμανίας, ὅπου ἐδίδασκε δημοσίως τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θεολογίαν. Ὁ ζῆλος του ἐξήρθη ἐπιπλέον, ὅταν ἶδε τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην φοβολογουμένην ἀπὸ νέου εἶδος πραγματευτῶν, πωλοῦντων ἀναισχύτως συγχωρήσεις τῶν πλέον φρικτῶν ἀνομημάτων. Τὰς συγχωρήσεις ταύτας ἢ συγχωροχάρτια (Indulgences) εἶχεν ἐπινοήσασθαι καταρχὰς τῆς δεκάτης τετάρτης ἐκατονταετηρίδος ὁ Πάπας Ἰωάννης ὁ εἰκοστὸς δευτέρος' ἀλλ' ἤρξασθε τότε (1517), ὁ σύγχρονος τοῦ Λουθήρου, Λέων ὁ δέκατος. Ὁ Ἰωάννης ἠρέσθη νὰ θησαυρίζῃ τὰ συναγόμενα, ὡς ν' ἀφήσῃ μετὰ θανάτου 25 ἐκατομμύρια (millions) λιτρῶν. Εἰς δὲ τοῦ Λέοντος τὴν σβαρτικὴν αὐλὴν, οἱ ἰδρωτὲς τοῦ ἀνοήτου λαοῦ εἰσέβρισαν

ἀενάως ἀπὸ τὴν μίαν καὶ ἐξῆρσαν ἀπὸ τὴν ἄλλην πύλιν. Αὐτὸς ἐξέδωκε πρῶτος (1514), ἀξήσας καὶ διορθώσας, τὰς συγχωρήσεις τοῦ Ἰωάννου. Τὸ βιβλίον τοῦτο, μαρτύριον αἰώνιον τοῦ, ἕως ποῦ ἐφθασεν ἡ ἀναίδεια τῶν ἱερωμένων καὶ ἡ μορὴ τῶν λαϊκῶν, πρὶν λάμψη τῆς φιλοσοφίας τὸ φῶς, ἐμιταρράσθη εἰς πολλὰς γλώσσας ἄλλας ἀπὸ τὴν λατινικὴν, καὶ ἐξεδόθη κατὰ διαφόρους χρόνους. Τῆς Γαλλικῆς μεταφράσεως ἡ μετατύποισις κατὰ τὸ παρὸν ἔτος (1820) φέρει τίτλον, Δικαιτημῆσεις τῶν τυχηρῶν τοῦ Παπικοῦ ἐργασηρίου, Taxes des parties casuelles de la boutique du Pape. Εἰς αὐτὸ διορίζεται ἡ τιμὴ τῆς συγχωρήσεως πορνείας, μοιχείας, αἰμομιξίας, ἀρσενοκοιτίας, κτηνοβασίας, κλοπῆς, φόνου, ἀπλῶς πάσης αἰσχουργίας καὶ ἀνομίας μὲ τὸσαν ἀναίσχυντον καταφρόνησιν τῆς θρησκείας, ὥστε ἤθελε δώσειν ὑποψίαν συκοφαντίας ἐπινοηθείσης ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Πάπα, ἂν δὲν ἀμολογεῖτο καὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς πλέον θερμοῦς του φίλους. Διὰ τὰ φέρω ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν· « Ὁ μοιχεύσας καὶ φονεύσας τὸν ἄνδρα τῆς μοιχευθεί-
 » σης, συγχωρεῖται νὰ κρατῆ τὴν μοιχαλίδα εἰς γυναικῶν του (κρυ-
 » φίας μόνον), πληρόνων διὰ κανόνα του λίτρας 151, σολδα 14
 » καὶ θηνάρια 6. Ὁ πατροκτόνος, μητροκτόνος, ἀδελφοκτόνος,
 » γυναικοκτόνος κανονίζεται λίτρ. 17 σολδ. 14, θην. 6. Πατὴρ ἢ
 » μήτηρ, ἂν φονεύσῃ τὸ ἴδιον τέκνον, λαμβάνει τὴν συγχώρησιν διὰ
 » τὴν αὐτὴν τιμὴν· ἂν τὸ φονεύσωσιν ὅμως ἐκ συμφώνου, πληρόνων
 » λίτρ. 27, σολδ. 1. Ὁ γυναικοκτόνος συγχωρεῖται νὰ λάβῃ δευτέραν
 » γυναικῶν διὰ λίτρ. 52, σολδ. 15. Διάκονος χειροτονεῖται εἰς ἡλικίαν
 » δεκαεπτὰ ἐτῶν, πληρόνων λίτρ. 12, εἰς ἡλικίαν δεκαοκτῶ, μόνος
 » λίτρας 6. Ἱερεὺς συγχωρεῖται νὰ χειροτονηθῆ εἰς τὸ εἰκοσὸν πρῶ-
 » τον ἔτος τῆς ἡλικίας διὰ λίτρ. 57, σολδ. 1. » Tax. des part.
 casuel. de la bout. du Pape, pag. 25, 29, 55, 56.

(20) Ὁ Βρέντιος ἦτο μαθητὴς, ἀπόστολος καὶ διάδοχος τοῦ Λουθέρου, διδάσκαλος καὶ αὐτὸς τῆς Θεολογίας εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν Βιτεμβέργην.

(21) Περίφημος σοφὸς, καὶ φίλος τοῦ Λουθέρου, διδάσκαλος εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν δημόσιος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐπωνομάζετο Σχβαρτσέρδε (Schwartserde)· μὴν ὑποφέρειν τὴν τραχύτητα τοῦ γερμανικοῦ ἐπωνυμίου, τὸ μετεμόρφωσεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ταυτάσημον Μιλάγγρων.

(22) Ὁ Βιργέριος ἐστάθη εἰς τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τὸν Πάπαν, νὰ

πραγματευθῆ σύνοδον οἰκουμένην περὶ τῶν ταραχῶν τῆς Λουθηρικῆς αἰρέσεως. Ἄλλ' ἐκεῖ συνομιλήσας μὲ τοὺς αἰρεσιώτας καὶ μ' αὐτὸν τὸν αἰρεσιάρχην Λούθηρον, ἀπεχειρίτισε τὴν ἐκκλησίαν του, καὶ ἐνηκολισθῆ τὴν νέαν αἴρεσιν, γράφας πολλὰ καὶ θεινὰ κατὰ τῶν Παπιστῶν.

(23) Λυποῦνται καὶ μετανοοῦν οἱ Θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι, ὅτι δὲν ἐπνιξαν τὸν Βεργέριον εἰς τὰ νερά τοῦ Τιβέριος. Πνιγμὸς, πῦρ, μάχαιρα, φαρμάκιον, δυνατῆς Λογικῆς ἰσχυροὶ συλλογισμοί! τοὺς ὁποίους ἐμεταχειρίσθησαν πολλακίς οἱ ἐπαγγελλόμενοι ὁρθόδοξοι κατὰ τῶν αἰρετικῶν. Θαυμαστοὶ χριστιανοὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἄλλα μέσα ν' ἀποδείξωσι τὴν ἀλήθειαν τῆς θρησκείας παρὰ τὸν φόνον! Ὁ Χριστὸς, εἰς τὴν παραβολὴν τῶν ἑκατὸν προβάτων (Ματθ. ιθ', 12-17), λέγει περὶ τοῦ ζητήσαντος καὶ εὐρόντος τὸ πλανημένον ποιμῆνος, ὅτι χαίρει πλέον εἰς τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ παρὰ εἰς τὰ μὴ πλανηθέντα ἑννενηκονταεννία καὶ παραγγέλλει τοὺς Ἀποστόλους του νὰ φροντίσωσιν ὁμοίως τὴν σωτηρίαν τοῦ πλανημένου ἀδελφοῦ, καὶ ἂν δὲν πείθεται, νὰ τὸν παρακῆσωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἂν παρακούσῃ καὶ τὴς ἐκκλησίας, νὰ τὸν χωρίζωσιν ἀπ' αὐτὴν, καὶ ὄχι τι πλέον· « Ἐάν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔσω σοι ὡσπερ ὁ Ἰσραηλὶτικὸς καὶ » ὁ τελώνης. » Οἱ Ἀπόστολοι, φύλακας ἀκριβέστατοι τῆς διδασκαλίης τοῦ Χριστοῦ, ἔλεγον ὁμοίως εἰς τοὺς μαθητάς των (Πρὸς Τίτ. γ', 10), « Αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μέγαν καὶ δευτέραν νοουθεσίαν πειρατέου », καὶ ὄχι τι πλέον. Οἱ δὲ φιλανθρωπότατοι σύμβουλοι τοῦ Πάπα δὲν ἀρκοῦνται εἰς τοῦτο, οὐδὲ σωτηρίαν τοῦ πλανηθέντος ἄλλην εὐρίσκουσι παρὰ τὸν πνιγμὸν αὐτοῦ εἰς τὸν ποταμὸν. Ὁ πνιγμὸς ὅμως ἀποδείχνει πλέον τὴν ἀσέβειαν τῶν πνευμένων παρὰ τῶν πνευμένων τὴν πλάνην. Καὶ οἱ φρονεούμενοι δύνανται δικαίως νὰ εἰπωσι πρὸς τοὺς φονεάς των· « Καταλαμβάνομεν τὰς βουλὰς σας· γίνεσθε φονεῖς, διὰ νὰ » φάινεσθε χριστιανοὶ », J'entends, vous voulez être assassins, pour paraître chrétiens.

(24) « Πάσης λογῆς μέσα! » Πάσης λογῆς μέσα, ὅταν ἦναι χρεῖα νὰ πολεμήσωσι τοὺς ἐχθρούς των· Πάσης λογῆς ἡδονάς! (σημ. 18), ὅταν ἦναι χρεῖα νὰ φθείρωσι τοὺς φίλους των. Βλέπετε, ἀναγκῶσα, πόσον ἐπλάτυναν οἱ Θεοφιλέστατοι οὗτοι Ἐπίσκοποι τὴν στενὴν πύλην τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωὴν, καθὼς ἔλεγεν ὁ Χριστὸς (Ματθ. ζ', 14). Ἄλλ' ἡ πλατεία πύλη ἀπάγει εἰς τὴν ἀπώλειαν, κατ' αὐτοὺς πάλιν τοῦ Χριστοῦ τοὺς λόγους. Μὴ φοβοῦ ὅμως τοιοῦτον κακόν· ἀκολουθεῖ τοὺς

ἑθελούσ σου, οἱ ὁποῖοι θύναται νὰ σέ φυλάξωσι καὶ ἀπὸ τὴν ἀπώ-
λειαν μὲ παραλλήλεις, μὲ λιτανείας, μὲ λειτουργίαις, ἐὰν ἔχῃς μόνον
νὰ τὰς πληρώσῃς. Οἱ Ἀπόστολοι φωνάζουν (Πρὸς Ρώμ. 16, 17-19),
« Μὴδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ... μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικουύντες, ἀγαπητοί »
« ἀλλὰ ὅτε τέπου τῇ ὀργῇ γέγραπται γὰρ, Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ
» ἀνταποδώσω, λέγει κύριος » οἱ διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων ἐκδικουύν-
ται φρονύοντες. Οἱ Ἀπόστολοι ἀποβάλλουν ὡς συκοφαντίαν ἐπισηθηθείσαν
ἀπὸ τοὺς ἑχθρούς των (Πρὸς Ρώμ. 7, 8) τὸ « Ποιῶσωμεν τὰ κακά,
» ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ » οἱ σύμβουλοι τοῦ Πάπα δὲν συκοφαντοῦνται
περὶ τοῦτον ἀπὸ κανίνα· αὐτοὶ αὐτότατοι ὁμολογοῦν ὅτι συγχωροῦν-
ται πάσης λογῆς μέσα, διὰ νὰ ἀπολαύσωσι, ὅχι τὰ ἀληθῆ, ἀλλὰ
τὰ κατ' αὐτοὺς ἀγαθὰ. Ἐὰν ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀπο-
στόλων ἦναι ἀληθινά, τούτων ἡ διδασκαλία ὁμοιάζει τὴν διδασκαλίαν
ἐκείνων περὶ τῶν ὁποίων λέγει πάλιν ὁ Ἀπόστολος (Πρὸς Ρώμ. 7,
14-18), « Ἴν τὸ σῶμα ἀρᾶς καὶ πικρίας γέμει· ὅξεσι οἱ πόδες αὐ-
» τῶν ἐκχέει αἷμα... οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν
» αὐτῶν. »

(25) Παυλίνοι ὀνομάσθησαν ἀπὸ τὸν πρώτος αὐτοὺς συστήσαντα
Παῦλον τὸν Πάπαν· Χριστινοὶ δὲ ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν πόλιν Χιέτιν
(Chieti), τῆς ὁποίας ἦτον ἐπίσκοπος, πρὶν ἀναβῆ εἰς τὸν θρόνον
τῆς Ρώμης, ὁ Παῦλος. Ἐπειτα ἔλαβαν τὸ ὄνομα ἐπὶ καὶ νῦν σώζουσι
ὄνομα Τεατίναι (Theatins, ὀρθώτερον Teatins) ἀπὸ τὴν αὐ-
τὴν πόλιν Χιέτιν, ἥτις ὀνομάζετο τὸ παλαιὸν Τεατία (Teatia).

(26) « Ἀσελγῶν καὶ μικρῶν ἀνδρείπων. » Τινες περὶ τίνων λαλοῦσι;
Ποῖοι ποίους λιθοβολοῦν; οἱ ἀναμάρτητοι τοὺς ἀμαρτωλοὺς; Καὶ μὲ
ποῖον πρόσωπον κατηγοροῦν τὴν ἀσελγίαν καὶ μιαιλίαν τῶν ἰδίων
ἱερίων οἱ τρεῖς Ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι μικρὸν ἀρχήτερα ἐσυγχώρουν
πάσης λογῆς ἠθονάς (σημ. 18), καὶ πάσης λογῆς μέσα (σημ. 24), εἰς
ἐμπλήρωσιν τῶν ἰδίων παθῶν, κ' ἐγνώριζαν πολλὰ κατὰ καὶ τὸ Βι-
βλίον (σημ. 19) τῆς Παπικῆς αὐλῆς, ὅπου καθὲν ἀμάρτημα εἶχε
προσγραμμῆναι καὶ τὴν τιμὴν του; Τόση εἶναι τῆς ἀρετῆς ἡ δύναμις,
ὡς' ἀναγκάζει καὶ τοὺς ἑχθρούς της νὰ ἀντιφάσκωσι πρὸς ἑαυτοὺς.
Ἡ φθορὰ τῶν ἡθῶν τοῦ κλήρου, τὴν δωδεκάτην ἑκατονταετηρίδα
μῆχρι τῆς δεκάτης πέμπτης, καὶ μέρος πολὺ τῆς δεκάτης ἑκτης, ἐφθασεν
εἰς τέσση ἀναισχυντίαν, ὡς ἡ μετὰ παλλακίδων συμβίωσις, ἀρχί-
ζουσα ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους ἑκατῆρχετο εἰς τοὺς ἱερεῖς· πολλὰ δὲ
καλογῆρων καὶ καλογραιῶν μοναστήρια μετισχηματίσθησαν εἰς

« Ἀνθρωποχοιροτροφεία, καὶ συμποσίων καὶ μοιχείας καταγόνια » ὡς τὰ ὀνομάζει ὁ σατυρικός Τσέτσης. Τῶν δυτικῶν ὁμῶς μοναχῶν ἡ ἀσέλγεια ἐφάνη πολὺ πλεον ἁγαλίνωτος παρὰ τῶν ἀνατολικῶν διότι ἦσαν καὶ πλείοτεροι οἱ μοναχοὶ τῆς δύσεως καὶ πλουσιώτεροι, καὶ πλείοτεράν ἐξουσίαν ἀπελάμβαναν, καὶ παράδειγμα βίου πολλάκις εἶχον αὐτῆν τοῦ Πάπα τὴν αὐλήν. Ἐν ἀμφιβάλλῃ τις περὶ τούτων, ἄς ἀκούσῃ τί λέγει ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμους συγγραφεῖς τῶν Παπιστῶν ὁ Πλουκίτιος. L'ignorance et le désordre des mœurs étaient extrêmes, même dans le clergé : on exerçait les fonctions ecclésiastiques sans science, sans mœurs et sans capacité; l'usure était commune, et dans beaucoup d'Églises, tout était vénal, les sacremens et les bénéfices : les clercs, les prêtres, les chanoines et même les évêques se mariaient publiquement. Parmi les laïques, ce n'étaient que meurtres, que pillage, que violence, etc. (*Dictionnaire des hérés.*, au mot Albigeois).

(27) Δομινικανοὶ ὀνομάσθησαν ἀπὸ τὸν Δομίνικον, ἀρχηγὸν τοῦ τάγματος, ἐορταζόμενον σήμερον ὡς ἅγιον εἰς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν. Ὁ Δομίνικος ἐκραταίωσε (καταρχὰς τῆς δεκάτης τρίτης ἐκατοστατηρίδος) καὶ τὴν καταραθεῖσαν ἀπὸ τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιου (σημ. 11) Ἰσρὰν ἐξέτασιν, πρῶτον εἰς τὴν Τολώσαν (Toulouse), πόλιν τῆς Γαλλίας, κατὰ τῶν ὀνομασθέντων Ἀλβιγαίων (Albigois), ἀπὸ τὴν πόλιν Ἀλβίην (Albi), ἔπειτα καὶ εἰς ἄλλας πόλεις. Οἱ Παπισταὶ κατηγοροῦν τοὺς Ἀλβιγαίους, ὡς Μανιχαίους τὴν αἵρεσιν· οἱ Καθολικῶν ἐξεναντίας δυσχυρίζονται νὰ τοὺς ἀπολύσωσιν ἀπὸ τοῦ Μανιχαϊσμοῦ. Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ οὐδὲ τόπου νὰ ἐξετάσωμεν τὴν περὶ τούτου ἀλήθειαν. Τοῦτο μόνον μνηστεύεται ἐκ συμφώνου καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ὅτι τῶν Ἀλβιγαίων τὰ ἤδη ἦσαν ἀσυγκρίτως χριστιανικώτερα παρὰ τῶν Παπιστῶν ἐκείνου τοῦ καιροῦ, καὶ ὅτι οἱ Παπισταὶ τοὺς ἐμεταχειρίσθησαν, ὡς μεταχειρίζονται οἱ λύκοι τὰ πρόβατα. Εἰς ἓνα μόνον πόλεμον κατ' αὐτῶν, στρατηγούμενου ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Βουρδγαλῆς (Bordeaux), τὸν Ἐπίσκοπον τοῦ Λεμοβίου (Limoges) καὶ ἄλλους ἐρωμένους, καὶ μίαν μόνον πόλιν τὰς Βιτιέρρας (Beziers), ἐβυσίασαν μετ' ἑνερωνικῆν ἀσπλαγγίαν ἐξήκοντα χιλιάδας ἀνθρώπων χωρὶς διακρίσειν ἡλικίας ἢ γένους (ἴδε *Dictionnaire des Hérés.*, pag. 328 καὶ 336, édit. de 1817). Καθόσον ὁμῶς ἐπροχώρουσιν τῆς φιλοσοφίας τὰ

φύτα, εκαταλύοντο καὶ τὰ κατὰ πόλεις φρονιά τῆς Ἰσραῆς ἐξετάσας δικαστήρια, καὶ οἱ κατὰ τῶν αἰρετικῶν διωγμοί, ἕως οὗ ἐπεριωρίσθησαν εἰς μόνην σχεδὸν τὴν Ἰσπανίαν, ἥτις τελευταία τὰ καταργεῖ σήμερον (σημ. 14) μετὰ τὴν δύναμιν τῆς φιλοσοφίας.

(28) Περί τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν χρόνους ἐβλάστησε τὸ μοναχικὸν τάγμα τῶν Φραγκισκανῶν, οὕτως ὀνομασθέντων ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν Φραγκίσκου, καὶ τούτου ἁγίου (Saint-François d'Assise), καὶ τόσον ἁγίου, ὥστε πολλοὶ ἐτόλμησαν νὰ τὸν παραβάλλωσι μετὰ τὸν Χριστὸν, ὅχι μόνον διὰ τὸν βίον του, ἀλλὰ διότι εἶχε καὶ τοῦτο κοινὸν μετὰ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἰερᾶς ἡμῶν Θρησκείας, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὄχι ἀναγκαιῶν εἰς τὴν Θρησκείαν μοναχῶν, ὅτι ἐγεννήθη εἰς φάτην, ὡς ὁ Χριστὸς, καὶ ἔφερεν εἰς τὸν ὦμον τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ὡς ἰσποροῦν οἱ συνεχῆσται του. Τινῶν δὲ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἔφθασεν ὥστε καὶ νὰ ὀνομάσωσιν ἀσιθεῶς τὸν Χριστὸν πρῶτοφρον τοῦ Φραγκίσκου! Τὸ τάγμα του ἐσχίσθη ἔπειτα εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους Μοναχῶν παραφυάδας· ἐκ τῶν ὁποίων μία εἶναι καὶ οἱ ὀνομαζόμενοι Καπουκίνοι (Capucins).

(29) «Νὰ βαπτίζωσι τοὺς κωδῶνας.» Σιμὰ τῶν ἄλλων πολλῶν δεισιδαιμονιῶν, συνειδίχουν οἱ Παπισταὶ νὰ βαπτίζωσι τοὺς κωδῶνας τῶν ἐκκλησιῶν πρὶν τοὺς ἀναθάσωσιν εἰς τὸ κωδωνοστάσιον. Βαπτισμὸν ἴσως νομίσῃ ὁ ἀναγνώστης κατὰ τοὺς βαπτισμοὺς «Ποτηρίων καὶ ξηρῶν καὶ ἠαλιῶν καὶ κλειῶν», διὰ τοὺς ὁποίους ἐνειδίξει ὁ Χριστὸς (Μάρκ. ζ', 4 καὶ 8) τοὺς ὑποκριτὰς Φαρισαίους. Ὅχι! Ὁ βαπτισμὸς τῶν κωδῶνων παρὰ τὴν δεισιδαιμονίαν ἔχει τι καὶ πολλὰ γελοῖον· διότι μιμεῖται (ἢ μᾶλλον περιπαίζει) τὸ ἀπαραιτήτως γινόμενον τῶν νεπίων ἱερὸν βάπτισμα. Καθὼς εἰς τοῦτο, παρόμοια καὶ εἰς τὸν βαπτισμὸν τῶν ἀφύγων, καὶ χωρὶς ἀμφιβολίας καθαρῶν ἀπὸ παντὸς εἶδους ἀμαρτιῶν κωδῶνων, ἀπαιτεῖται ἀνάδοχος καὶ ἀναδόχισσα. Ἄπειρα φαίνονται τοιαῦτα παιγνίδια εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ· καὶ ὅμως εἶναι ἀληθῆ, ἐπεὶ δὲ καὶ ἀναγκαστικὰ εἰς τοὺς μὴ φροντίζοντας ἂν παιζῶνται τὰ θεῖα, ὅταν τὸ παιγνίδιον φέρῃ κέρδος, ὅταν «ἐκπλήτῃ τὸν λαὸν» καὶ τὸν σαγήνην ὡς εἰς βρόχια» καθὼς ὁμολογοῦν οἱ τρεῖς οὗτοι θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι, μμούμενοι (ὡς νομίζουσι ἴσως) τοὺς Ἀποστόλους, ὀνομασθέντας «Ἄλιεις ἀνθρώπων» καὶ ἐκείνους ἀπὸ τὸν Χριστὸν (Ματθ. δ', 19), ὅστις ὁμοίωσε καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν μετὰ σαγήνην (Ματθ. ε', 47). Ἀλλ' ἡ σαγήνη καὶ τὰ βρόχια τοῦ Χριστοῦ ἦσαν βρόχια σωτηρίας· οὗτοι δὲ βροχιζοῦν διὰ νὰ πύ-

ξωσιν, ὡς αὐτοὶ πάλιν χωρὶς ἐντροπῆν ὁμολογοῦν (ἰδ. κατωτέρ. σημ. 42).

(30) α ὡςτὲ νὰ μὴν αἰσθάνεται πλέον ἄλλης τροφῆς πνευματικῆς » ὄρεξιν. » Καὶ οὕτως ἀληθῶς ἐσυνέβη, καὶ θελεῖ συμβαίνειν παντοῦ καὶ πάντοτε, ὅταν εἰς τόπον τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας, τὴν ὁποίαν μόνην ἀπαιτεῖ ὁ Χριστὸς, εἰσαχθῶσιν οἱ ἱερεῖς τὴν ὑλικὴν καὶ δεισιδαίμονα λατρείαν. Ὁ λόγος τότε, γοητευόμενος ἀπὸ τὰς σχῆμας ἱεροπραξίας, ἐορτῶν, πανηγύρεις, λιτανείας, φωτοχυσίας, ναοὺς μεγαλοπρεπεῖς πολυτελῶς σολισμένους, ἱερεῖς ἐνδυμένους χρυσοῦφαντα, καὶ θελγόμενος ἀπὸ ἤχους κωδῶνων βαπτισμένων, καὶ παντὸς εἶδους μουσικῶν ἄλλων ὀργάνων, εἰς ἓνα λόγον μὴ βλέπων, μὴ ἀκούων παρά ὕλην, α δὲν αἰσθάνεται πλέον ἄλλης τροφῆς πνευματικῆς ὄρεξιν », ὡς ὁμολογοῦν οἱ τρεῖς ἱεράρχαι δὲν αἰσθάνονται πλέον τὴν ἀνάγκην νὰ κανονίσῃ τὰ ἥδη του, νὰ διορθώσῃ τὴν διαγωγὴν του μὲ τοὺς νόμους τῆς δικαιοσύνης. Σαγηνευμένοι εἰς τὰ ὀλέθρια βρόχια τῶν πνευματικῶν ἀλιείων του, πιστεύει ὅτι τὰ μᾶνα ἀναγκαῖα εἰς σωτηρίαν εἶναι νὰ συχιάζῃ πλέον τὰς ἐκκλησίας, παρά νὰ ἐργάζεται, νὰ τὰς σολιχῇ λαμπρῶς, νὰ πληρῶνῃ πολλὰς λειτουργίας, πολλὰς παρακλήσεις καὶ πολλοὺς ἀγισμοὺς, νὰ κτίξῃ ἢ νὰ προεικίσῃ μοναστήρια, καὶ νὰ τρέφῃ μοναχοὺς ἀργοὺς καὶ ἀνοφελεῖς εἰς τὸ πολίτευμα, παρά νὰ ἐξοδεύῃ εἰς τὴν κλήν ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν τῶν ἰδίων του τέκνων, ἢ νὰ συνισφῆρῃ εἰς τὰς χρεῖας τῆς πατρίδος καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν ὁμογενῶν του. Μακρὰ πείρα ἐδειξέ καὶ καθήμερον δείχνει, ὅτι ὅσον πλεονέτερον τοιαῦτα βλέπει καὶ σέβεται ὁ λαὸς, τόσο ἀτελεστέραν ἰδέαν ἔχει τῆς ἀληθινῆς θρησκείας, τόσο πλέον εἶναι φθαρμένος τὰ ἥδη. Οἷς διατάζει περὶ τούτου, ἄς παραβάλλῃ τὰ ἥδη τοῦ λαοῦ (τοῦ κοινοῦ λαοῦ λέγω, ἧγουν ὅσων ὁ νοῦς δὲν ἀρκεῖ νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ φύγῃ τὴν σαγήνην) τῶν Παπιστῶν μὲ τοὺς λαοὺς ἄλλων αἰρέσεων χριστιανικῶν. Τί λέγω; Ἄς παραβάλλῃ αὐτοὺς τοὺς σημερινούς Παπιστὰς μὲ τοὺς πρὸ δικοσίων ἢ τριχοσίων ἐτῶν ὁμοθρήσκους των· καὶ θελεῖ εὖρην ἀσυγκρίτως πλέον χρησιμῆς καὶ σωφρονετέρας τῶν παλαιωτέρων τοῦς νεωτέρους, ὅχι διότι ἐπαύσαν ὀλότεια οἱ σαγηνεύοντες, ἀλλὰ διότι ὀλεγοῦσιν καθήμερον οἱ σαγηνευόμενοι. Καὶ τοῦτο χρεωσθεῖται ἀδίστακτως εἰς τὴν πρόσθεσιν τῆς φιλοσοφίας, ἧτις διδάσκει, ὅχι, καθὼς ἀνασχηκτικῶς συκοφαντεῖται, τὴν ἀδείαν, ἀλλὰ τὴν ἀρμόζουσαν εἰς τὸν ἀληθῆ θεῖον λατρείαν, ἧγουν ὅ,τι ἐδίδασκεν αὐτὸς ὁ Χριστὸς (ἰωάνν.

8, 24) « Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δι᾽ προσκυνεῖν. » Οἱ φίλοι τῆς ὕλης σαγηνευταὶ δίκαιον ἔχουν νὰ ἐχθρίωνται τὴν φιλοσοφίαν, ἐπειδὴ δεικνύει πολλά βρόχια τῆς σαγήνης των, καὶ θέλει κόψειν πλείοτερα ὄν ἐπρεπεῖ ὁμοίως καὶ νὰ τὴν συκοφαντῶσιν ὡς πολέμιον τῆς θρησκείας.

(31) Τὸ τριπλοῦν ἔλαιον τοῦτο (*Oleum triplex*) σημαίνει τρία ἁγιασμένα ἔλαια. Τὸ πρῶτον, τὸ διὰ τοὺς Καταχουμένους, εἶναι ἄγνωστον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν· τὸ δευτέρον γνωρίζουν καὶ οἱ Ἀνατολικοὶ, χρίοντες μ' αὐτὸ τοὺς βαπτισθέντας· τὸ τρίτον, τὸ διὰ τοὺς ἀφρώστους, ὁμοιάζει τὸ λεγόμενον Εὐχέλαιον τῶν Ἀνατολικῶν, εἰς τοῦτο μόνον ὁμοίως, ὅτι καὶ αὐτοὶ, ὡς οἱ Δυτικοὶ τὸ πιστεύουν ἐν ἀπὸ τὰ ἑπτὰ μυστήρια, σφριζόμενοι εἰς ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου (Ἰακώβ. ἐπιστ. καθολ. 4, 14, 15) τὰ λόγια « Ἄσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἔλαιον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου. Καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος· κἀν ἁμαρτίας ἢ παποικῶς ἀφεθήσονται αὐτῷ. » Ἐκ τῶν ὁμοίων φαίνεται καὶ κατὰ τί διαφέρει τῶν Ἀνατολικῶν τὸ Εὐχέλαιον ἀπὸ τῶν Δυτικῶν. Οἱ Ἀνατολικοὶ ἀλείφουν τοὺς ἀφρώστους μὲ ἐλπίδα ὑγείας, κατ' αὐτὰ τοῦ Ἀποστόλου τὰ λόγια, « Σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος. » Οἱ Δυτικοὶ, ἐναντίως εἰς τὴν Ἀποστολικὴν προσηγνῆν, ἀλείφουν τοὺς μέλλοντας ἐξάπαντος ν' ἀποθάνωσιν ὅθεν καὶ ἀνόμασαν τὴν ἀλοιφὴν ταύτην Ἐσχάτην χρίσιν (*Extrême onction*). Περί δὲ τῆς ὀνομασίας τοῦ Μυστηρίου, οἱ Λουθηρανοὶ καὶ οἱ Καλθεϊστικὶ ἀποβάλλουν ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν Μυστηρίων τὴν μὲν Ἐσχάτην χρίσιν τῶν Δυτικῶν, ὡς καθαρὸν αὐτῶν ἐφεύρημα, μὴ σφριζόμενον εἰς τὴν Νέαν διαθήκην· τὸ δὲ Εὐχέλαιον τῶν Ἀνατολικῶν, ὡς σφριζόμενον εἰς παρρηγήκην (κατ' αὐτοὺς) τῶν Ἀποστολικῶν λόγων. Ὁ Ἰακώβος (λέγουσιν) παραγγέλλει τὴν χρίσιν τοῦ ἔλαιου, μὲ ἐλπίδα θαυματουργικῆς ἰατρείας τοῦ ἀφρώστου· καὶ τοιαῦται ἰατρεῖαι ἐγένοντο εἰς τοὺς χρόνους τῶν Ἀποστόλων ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν, ὡς φαίνεται ἀπὸ τόπον ἄλλου παραλλήλου τοῦ Εὐαγγελίου (Μάρκ. 5, 15), ὅπου λέγει, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι « ἤλειψον ἔλαιον πολλοὺς ἀφρώστους, καὶ ἐθεράπευσον. » Ἄλλ' ἐπειδὴ (λέγουσιν πάλιν αὐτοὶ) τοιαῦται θαυματουργεῖαι οὐ γίνονται πλέον, ἀκόλουθον ἦτο νὰ καταργηθῇ καὶ ἡ Ἐσχάτη χρίσις, καὶ τὸ Εὐχέλαιον. Ἀποκλίτων ὡσαύτως ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν Μυστηρίων τὸ Χρίσμα, τὴν

Ἱεροσύνην, τὴν Γάμον, καὶ τὴν Ἐξομολόγησιν, δύο μόνα Μυστήρια δογματίζουτες, τὸ Βάπτισμα καὶ τὴν Εὐχαριστίαν, ὡς δύο μόνων τῆς Παλαιᾶς διαθήκης παρασκευασιὰς, τῆς Περιτομῆς καὶ τοῦ Πάσχα, καὶ ὡς μόνα ἀπ' αὐτὸν τὸν Χριστὸν διαταγμένα. Ταῦτα λέγουσι οἱ ἐναντίοι πρὸς τὰ ὅποια ὅσιν ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ τί ἀντιλέγουσι οἱ Ἀνατολικοὶ, ἅς ἀναγνώσῃ μὲ προσηχὴν Μητροπόλιν τὸν Κριτόπουλον (Ὁμολογ. τῆς Ανατολ. Ἐκκλησ. κεφ. 4, σελ. 71 καὶ 117), ὅσιν ἀποδίδει πολὺ πιθανωτέρας αἰτίας τοῦ ἀρεσμοῦ τῶν μυστηρίων παρὰ τοῖς δυτικοῖς θεολόγοις· κατὰ τοὺς ὁποίους τὰ μυστήρια ἔπρεπε νὰ ἦναι ἑπτὰ, διὰ τοὺς ἑπτὰ πλανήτας, διὰ τὰς ἑπτὰ ἀρετὰς, διὰ τὰ ἑπτὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα, καὶ δι' ἄλλα τοιαῦτα ἀλλότρια καὶ τῆς ὀρθῆς θεολογίας, καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀρθοῦ λόγου σχολαστικὰ μωρολογήματα. (Ἰδε Dictionnaire philosophique, au mot *Nombre*).

(32) Λαμπάδα τοῦ Πάσχα πιθανὸν ὅτι λέγουσι τὴν ὁποίαν ἀνάπτει μὲ νέον φῶς καὶ εὐλογεῖ ὁ διάκονος κατὰ τὸ μίγα σάββατον εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν δυτικῶν. Εὐρέτην τῆς τελετῆς ταύτης νομίζουσι τινεὶ τὸν Πάπαν Ζώσιμον καταρχὰς τῆς πέμπτης ἑκτονταετηρίδος. Ὁ Ζώσιμος ἦτον Ἕλλην τὸ γένος.

(33) «Καὶ ὀλίγον ὄξειδιον.» Διὰ τί ὄχι καὶ Σμύρναν! Κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Μάρκον (14, 23 καὶ 36), οἱ σκυρωταὶ ἐπρόσφεραν εἰς τὸν Χριστὸν ὄχι μόνον ὄξος, ἀλλὰ καὶ οἶνον ἐσμυρυσμένον.

(34) Ὠραῖον ἐγκώμιον δυτικῶν ἀρχιερέων ἀμαθῶν τῆς Λατινικῆς γλώσσης! Ἄν εὐρίσκωνται μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν ἀρχιερεῖς μὴ γνωρίζοντες τὴν Ἑλληνικὴν, οὐδ' αὐτοὶ δίκαιοι εἶναι νὰ μείνωσι ἀεγνομίαστοι.

(35) «Τὸ ὅποιον ἐνεργεῖ τόσον, ὅσον καὶ ἂν τὰς ἐγνώριζαν.» Ἦγουν τὰ εὐαγγελικὰ λόγια, καὶ μὴ νοούμενα ἀπὸ τὸν λέγοντα, ἐνεργεῖν ὅμως, ὡς τῶν μάγων καὶ τῶν γοήτων αἱ ἐπρωδαί, τῶν ὁποίων ἡ δύναμις ἔκει εἰς μόνην τὴν προφορὰν, οὐδὲ χροῶσθαι νὰ τὰς νοῆ οὔτ' ὁ ἐπαδῶν, οὔτ' ὁ ἐπαδόμενος. Εὐγε, θεορелиεστατοὶ Ἐπίσκοποι! Ἐπειτα καίετε, πνίγετε, σπράζετε ὅσους κρίνετε αἰρετικούς!

(36) «Πλειότερας ἀγιότητος.» Καὶ ἔτι ἀσυγκρίτως πλειότερας, ἂν τῶν ἔχοντι γυμνὸν ὅλον τὸ σῶμα. Θαυμαζόν πῶς δὲν ἐσυλλογίσθησαν τὸ τόσον ἀπλοῦν μέσον τοῦτο οἱ σύμβουλοι τοῦ Πάπα.

(37) «Μὲ Λίβανον καὶ σμύρναν.» Τὸ κείμενον ἔχει, «Μὲ λίβανον» καὶ θυμίαμα. Τὸ θυμίαμα (*Thymiamum*) σημαίνει εἰς τοὺς δυτικούς, σύμμιχτον ἀπὸ διάφορα ἀρώματα μύρον.

(38) « Τὸν βραχίονα, τὴν κνήμην ἢ τὴν κάραν τινὸς ἁγίου γυναικὸς » μνήν. » Ὅσα καλὰ ἐπροξένησαν, καὶ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ βίου των, οἱ μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ, τόσῃς φθορᾷς ἀφορμῆν ἔδωκαν μετὰ θάνατον εἰς τοὺς λαοπλάνους τὰ ἱερά των λείψανα. Εἰς τὰς δύο πρώτας ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδας, καὶ μέγα μέρος τῆς τρίτης, ὁ σιδᾶσμός των μαρτυρικῶν λειψάνων ἐπεριωρίζετο εἰς τὴν ἐντιμὸν αὐτῶν ταφὴν, καὶ τὴν οἰκοδομὴν (ἐπάνω εἰς τοὺς τάφους των) μικρῶν τινῶν εὐκτηρίων οἰκῶν, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζαν Μαρτύρια, καὶ ὄχι τι πλείον. Ὅταν οἱ χριστιανοὶ ἐζήτησαν τοῦ μαρτυρήσαντος (ἔτ. 168). Πολυκάρπου τὰ λείψανα, νὰ τὰ ἐνταφιάσωσιν, οἱ ἐχθροὶ ἐπεισαν τὸν Ἀνθύπατον νὰ μὴ τὰ θώσῃ, αἰτίαν λέγοντες, μὴ τὰ θεοποιήσωσιν, « Ἴνα μὴ ἀρίντες τὸν ἐσανρωμένον, τούτου ἀρξάνται σίβειν » καὶ οἱ σύγχρονοὶ τοῦ Πολυκάρπου Συμυρναῖοι, ἀποβάλλοντες τὴν αἰτίαν ὡς συκοφαντικὴν, ἀπεκρίθησαν· « Οὔτε τὸν Χριστὸν ποτε » καταλιπεῖν θύνησόμεθα... οὔτε ἕτερόν τινα σίβειν· τούτου μὲν γὰρ » ὕδιν ὄντα τοῦ Θεοῦ ΠΡΟΣΚΥΝΟΥΜΕΝ· τοὺς δὲ μάρτυρας, ὡς » μαθητὰς τοῦ κυρίου καὶ μιμητὰς, ΑΓΑΠΩΜΕΝ ἁξίως » (Εὐσεβ. Ἐκκλησ. ἱστορ. δ', 15). Τὴν ΑΓΑΠΗΝ ὁμοίως ταύτην τῶν Χριστιανῶν τὴν εὐλόγον μεταχιμίζόμενοι τινὲς θεοκάπηλοι, ἤρχισαν πρὸς τὰ τέλη τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος νὰ μετακινῶσι τὰ ἱερά λείψανα ἀπὸ τὰς θήκας των, καὶ νὰ τὰ προβάλλωσι εἰς προσκύνησιν. Τούτους ἐμικρήθησαν ἄλλοι, πραγματευόμενοι πρῶτον τὰ ἀληθινὰ λείψανα, ἔπειτα καὶ πλάττοντες αὐτοὶ ψευδῆ, καὶ περιφέροντες κατὰ πόλεις καὶ χώρας μὲ μέγα σκάνδαλον τῶν πιστῶν. Τῶν λειψανημπορῶν τούτων ἡ ἀναίδης αἰσχροκίρθεια ἔφθασεν εἰς τόσον, ὥστε πρὸς τὰ τέλη τῆς ἀκολουθοῦσας τετάρτης ἑκατονταετηρίδος (ἔτ. 386) ἐπεχειρήσεν ὁ Αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος νὰ τὴν ἐμποδίσῃ μὲ τὸν ἐξῆς νόμον· *Humatum corpus nemo ad alteram locum transferat, nemo martyres distrahat, nemo mercetur. Habeant vero in potestate, si quolibet in loco sanctorum est aliquis conditus, pro ejus veneratione, quod martyrium vocandum sit, addant quod voluerint fabricatum, ἔχουσι* « Ἐνταφιασμένοι σῶμα κανεῖς » μὴ τολμήσῃ νὰ μεταφέρῃ εἰς ἄλλον τόπον· κανεῖς μὴ καταμελήξῃ τὰ » σῶματα τῶν Μαρτύρων· κανεῖς μὴ τὰ πραγματεύεται. Ἄς ἔχουσι » ὁμοίως τὴν αἰδίαν, ἂν εὐρίσκειται που θαμμένον ἁγίου σῶμα, νὰ » ἐπικτιζῶσιν ὅ,τι θείλουσι, σεβασμοῦ χάριν, ὀνομάζοντες αὐτὸ » Μαρτύριον. » (Cod. Theodos. lib. ix, titul. xvii.) Ἐσπούδαται»

ἀκόμη καὶ αὐτοὶ οἱ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας νὰ ζηλευσῶσι τοὺς λαο-
 πλάνους· μάρτυς ὁ κατὰ τὴν αὐτὴν ἑκατονταετηρίδα ἀκαμάσας ἱερός
 Αὐγουστίνος, ὅστις φωνάζει μὲ μεγάλην ἀγανάκτησιν· *Callidissimus*
hostis tam multos hypocritas sub habitu monachorum us-
quequaque dispersit, circumeuntes provincias, nusquam
missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam seden-
tes: alii membra martyrum, si tamen martyrum, vendi-
tant, alii fimbrias et phylacteria sua magnificent, etc.
 ἤθουν, « Ὁ πονηρότατος διάβολος δίδει πᾶσι παντοῦ τόσοις ὑποκριταῖς
 » εἰς σχῆμα μοναχῶν, οἱ ὅποιοι περιέρχονται αὐταποσύλως τὰς
 » ἐπαρχίας, δὲν μίθουσι ποῦποτε, δὲν σέβουσι οὐδὲ κάθονται ποῦ-
 » ποτε· ἄλλοι πωλοῦσι μέλη μαρτύρων (καὶ ποῖων μαρτύρων!),
 » ἄλλοι πλατύνουσι τὰ φυλακτήρια, καὶ μεγαλύνουσι τὰ
 » κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν, κ. τ. λ. » (Augustin.
 De oper. monachor. cap. 28.) Δὲν ἴσχυσαν ὅμως οὔτε
 νόμοι βασιλικοὶ, οὔτε ἐκκλησιαστικαὶ ἐπιτιμήσεις νὰ χαλινώσῃσι
 τῶν μοναχῶν τὴν ἀναίδειαν· διότι οἱ μοναχοὶ ἔφθασαν ν' ἀποκτή-
 σωσι συμμαχούς καὶ ὑπερασπιστὰς αὐτὸν τὸν ἀνόητον ὄχλον, ὅστις
 εὗρισκε πολὺ ἀκοπώτερον καὶ συντομώτερον νὰ ἀγοράσῃ τὸν ἀγκισμὸν
 τοῦ παρὰ νὰ τὸν ἐνεργῇ αὐτὸς χαλιῶναι τὰ πάθη του, καὶ τὸν
 ὅποιον ἤξευραν οἱ ὁσιώτατοι μοναχοὶ νὰ διεγείρωσι καὶ κατὰ τῶν
 πολιτικῶν νόμων, καὶ κατ' αὐτῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν συνόδων, ὅσας
 οἱ νόμοι καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐσπούδαζαν νὰ ζήσωσι τὸ κακίον. Μαρτύριον
 τούτου ἔχομεν τὴν συγκροτηθεῖσαν κατὰ τὸ 401 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ
 ἐν Καρθαγίνῃ Σύνοδον· αὐτὴ, προσάσασσα τοὺς κατὰ χώρας
 ἐπισκόπους νὰ καταδαίξωσι τὰ Μαρτύρια, ἀπὸ τὰ ὅποια οἱ λαο-
 πλάνοι ἐγείμισαν τοὺς ἀγριεὺς καὶ τὰς δημοσίας ὁδοὺς, μὲ πρόφασιν
 ὅτι τὰ ἐκτίζαν ἐπάνω εἰς τάφους περιέχοντας μαρτύρων λείψανα,
 προσθέτει τὰ ἀξιοσημεῖωτα ταῦτα λόγια· *Si fieri potest, ever-*
tantur, si autem hoc per tumultos populares non sinitur,
plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent, etc.
 ἤθουν, « Ἄς κατασκάπτωνται, ἂν ἦναι δυνατόν· ἐὰν ὅμως τοῦτο δὲν
 » συγχωρῆται διὰ τὰς ὄχλους ταραχάς, ἄς διδάσκωνται καὶ οἱ
 » λαοὶ νὰ μὴ συχναῖωσι εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους. » (Concil.
 Carthag. can. 83.) Τόση ἦτον ἡ κατάχρησις τῶν ἱερῶν λειψάνων,
 καταρχὰς τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος· καὶ ὅμως πολλὰ ὀλίγη
 ἀκόμη, ἂν τὴν παρεβάλλῃς μὲ τὰ συμβάντα εἰς τὰς καθιεῖς ἑκατον-
 ταιετηρίδας

τακτηρώς μέχρι τῶν Σταυροφοριῶν (Croisades), ὅτε οἱ Σταυροφόροι ἐπετρέφοντες ἀπὸ τοῦ ματαίου των πολέμου, κῆρσαν τὸ ἐμπόριον τῶν ἰδίων μοναχῶν μὲ ὅσα ἠγόρασαν, ἢ ἤρπασαν ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς τοὺς μοναχοὺς νέα λείψανα, ἄνθρωποι ἀπαιδευτοὶ καὶ δεισιδαιμόνες, ἀπὸ ἀνθρώπων ὄχι ὀλιγώτερον δεισιδαιμόνας, ἐμπειροτέρους ὅμως τῆς ἐμπορικῆς ληψοδοσίας. Ἀπὸ τὰ ἀληθῆ λείψανα τῶν Μαρτύρων ἐξεκινώθησαν ἀπὸ τοὺς τάρους, ἐπενόησεν ἡ αἰσχροκέρδεια τὸν ἀκίνετον θησαυρὸν τῶν πλαστῶν λειψάνων, ὡς ἐβάνησαν, ὡς λίγει Μητροφάνης ὁ Κοιτόπουλος (Ομολογ. τῆς Ἀνατολ. Εκκλ. κερ. ις', σελ. 128), πολλῶν ἁγίων σάματα μὲ μέλη πλείοτερα τῶν φυσικῶν, « ὡς συμβαίνει τὸν αὐτὸν ἅγιον, οὐ τὰ λείψανα ὀνομάζουσι, τρικέφαλον καὶ τετρακέφαλον εἶναι, τοσαυτόχειρά τε καὶ » τοσαντόποδα· πολλαχῶ γὰρ διενύουσι τὰ αὐτὰ μέλη τοῦ αὐτοῦ ἁγίου ὅπερ ὡς ἄτοπον καὶ καπηλευτικὸν ἡ Ἐκκλησία μιτῆ καὶ ἀποτρέπεται. » Βίβλιον εἶναι ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ Δυτικὴ, δὲν ὡμολόγησαν ποτὲ τρικεφάλους καὶ τετρακεφάλους ἁγίους· ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία δὲν ἔχει πῶς νὰ καταπαύσῃ τὸ σκάνδαλον, ἂν δὲν διδάξῃ πρώτῃ τὸν λαὸν τῆς. Ἐνόσω αὐτὸς δὲν γνωρίζει ἀκριβῶς τὴν θρησκείαν, οἱ λαοπλάνοι δὲν θίλουν παύσειν νὰ τὸν πραγματεύονται. Αὐτῶν τὰ ἔργα προχωροῦν ἀναλόγως μὲ τὴν προχώρησιν τῆς τυφλότητος τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ ἐπραγματεύθησαν καὶ τὰ ἀληθῆ καὶ τὰ πλαστὰ μέλη τῶν μαρτυρικῶν σωμάτων, βλέποντες ὅτι εὐτυχῆ τὸ ἐμπόριον, ἐπενόησαν νέον ἄλλο εἶδος πραγματείας, συγκαταρδιζήσαντες μὲ τὸ παλαιὸν καὶ ὅτι ἄλλο ἀρχαιότητος μαρτύριον εἶδοντο ν' αὐξήσῃ τὴν δεισιδαιμονίαν τοῦ ὄχλου. Τότε ἐβάνη καὶ αὐτὸ τὸ μυξομάντιλον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ πινάκιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔρχετ' ἐπὶ τοὺς μαθητὰς του τὸ τελευταῖον Πάσχα (Mosh. Hist. Eccl. tom. II, pag. 37, 38). Δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ἀπὸ ἐδίχητο ὁ χόρτος τῶν ζώων τῆς φάτικς, ὅπου ἐγεννήθη, τὰ σπάργανα, ὁ ὄμφαλος, καὶ τὸ αἰσχρότερον, αὐτὴ του ἡ ἀκροβυστία, αὐτὸ του τὸ αἶμα εἰς φαλκν, αὐτὰ του τὰ δάκρυα εἰς ἄλλν φαλκν, ἢ οὐρά του ὄνου, τὸν ὁποῖον ἀνέθη ἐμβαδίων εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, τὸ γάλα τῆς Θεοτόκου, αἱ τράχις τῆς κεφαλῆς τῆς (Tax. des part. cas. de la bout. du Pape, pag. 91 et 189). Τίς δὲν ἤκουσε τὴν μετακομισθεῖσαν δι' ἀγγέλων ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλήμ εἰς τὴν πόλιν Λόρεττον (Lorette) κατοικίαν τῆς Θεοτόκου, τὴν ὁποῖαν ὁ Παπικὸς λαὸς καὶ περὶ αὐτὴν καὶ μὲ τὰ ὄφρα του πλουτίζει; Τίς δὲν

ἐξεύρει, ὅτι τῶν ἐλθόντων εἰς προσκύνησιν τοῦ Χριστοῦ τριῶν Μάγων τὰ λείψανα ἐσώζοντο εἰς τὴν πόλιν Κολώνιαν, ὅθεν ἐκλήθησαν πρόμικροῦ, κατὰ τὰς πολιτικὰς ἐφημερίδας; Καὶ δὲν ἐγράθη ἕως ἐδῶ ἡ αἰσχροκέρδεια· ἀφοῦ ἐπλάσε λείψανα, λοιπὸν ἦτο νὰ πλασῆ καὶ νέους ἁγίους, ἢ πλασμένους ἐξ ἀγνοίας νὰ τοὺς κάμῃ νέον πορισμὸν κέρδους. Ἀνέγνωσεν ὁ Καρδινάλιος Βαρώνιος εἰς τὸν Χρυσόστομον τὸ οὐσιαστικὸν ξυνωρίσι, τὸ ἐφαντάσθη γυναικὸς ὄνομα κύριον, καὶ ἐπλούτισε τὸ Μαρτυρολόγιον τῆς Ἐκκλησίας του μὲ τὴν ἁγίαν Ξυνωρίδα. Ἐφερίν ἄλλος μαντίλιον ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ τυπωμένον μὲ τοῦ Χριστοῦ τὸ πρόσωπον· ἢ βαρβαρότης τὸ ἐπίστευσε, καὶ μὲ βάρβαρον ὄνομα τὸ ὠνόμασε Veronica (ἤγγουν Vera icon ἀληθῆς εἰκών)· καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐπλάσε παρὰ τὸ μανδίλιον καὶ τὴν ἁγίαν Βερονίκην (Sainte Véronique), διπλασιάζουσα τοιοιυτοτρόπως τὰ κέρδη τῶν Ἱερομύμων. Τοιαύτας ἁγίας καὶ τοιοῦτους ἁγίους θελεῖ εὖρειν πολλοὺς ὅστις δὲν βρύνεται νὰ ἀναγνώσῃ τὸν βαρύτερον Συναξαριστὴν Βολλάνδου εἰς 55 τόμους πρώτου μῆκου, 1645-1794, ἀπὸ τὸν ὁποῖον, μετὰ σχεδὸν 150 χρόνους ἀποῦ ἤρχισι νὰ τυπῶνται, λείπουν ἀκόμη τὸ ἕμισυ τοῦ Οκτωβρίου μηνὸς καὶ ὅλοι αἱ δύο τελευταῖαι μῆνες, ἤγγουν ἄλλοι ἔως 15 τόμοι εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἔτους. Ἢ πόσος θεσσαυρὸς ἱερατικῆς ἐμπορίας!

(59) «Κενὴ τὸν λαὸν εἰς εὐλάβειαν καὶ ἐκπλήξιν μεγάλην!» Τὴν αὐτὴν εὐλάβειαν εἶχε καὶ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς εἰς τοὺς Φαρισαίους, καὶ τὴν αὐτὴν ἐκπλήξιν ἐξεπλήσιστο, ὅταν τοὺς ἔβλεπε σύροντας κράσπεδα τῶν ἱματίων μεγάλα, ζολισμένους μὲ φυλακτῆρια πλατέα, προσευχομένους μακρὰς προσευχὰς, οἰκοδομοῦντας τοὺς τάφους τῶν προφητῶν, καὶ κοσμοῦντας τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων, βαπτίζοντας ποτῆρια καὶ ξεσά καὶ χαλκία καὶ κλίνας, καὶ ὁμοίως κατεσθίουντας τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ καταρρονοῦντας τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίσιν (Ματθ. κγ', 5-29, Μάρκ. ζ', 4) τόσον, ὥστε νὰ φέρωσι καὶ τὸν λαὸν εἰς τὴν αὐτὴν καταρρόνησιν. Παραβλίπετε (ἤθελε τις εἰπεῖν πρὸς τοὺς τρεῖς ἐπισκόπους τούτους) τὴν διαγωγὴν ἐκείνων, μὲ τὰς ὁποίας οἰδέτε συμβουλὰς εἰς τὸν Μακκρωτάτον Πάπκον· παραβάτετε ἀκόμη, ἂν ἀγαπάτε, καὶ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, ἔργον τῶν Φαρισαίων, οἷοτι ἤλιγχι καθημέραν τὴν ὑπόκεισιν αὐτῶν, μὲ ὅσους ἐφόνευσιν ἢ ἱερά σας ἐξίτικας, φοβουμένη τὸν ἔλεγχον τῆς Παπικῆς ἐπιλο-

Ἀρτουείας, καὶ μὲ τὴν ὁποίαν σὺς δείχνετε προθυμίαν νὰ πύγχετε εἰς τὸν ποταμὸν τοῦς ἀντιλέγοντας, καὶ θέλτετε πληροφορηθῆν, ὅτι μόνον τὸ χρονικὸν διάστημα σὰς χωρίζει ἀπὸ τοῦς Φαρισαίους.

(40) Τοῦ Γρηγορίου ἐνάτου, ὅς ἐστι ἀνίβη εἰς τὸν παπικὸν θρόνον κατὰ τὸ 1227 ἔτος, αἱ διαταγαὶ ἐνωμέναι μὲ τὰς διαταγὰς τῶν πρὸ αὐτοῦ Παπῶν, ὅσαι ἐγεννήθησαν μετὰ τὸ κατωτέρω σημειωμένον (σημ. 44) τοῦ Γρατιανοῦ Ψήφισμα, ὀνομάζονται Δογματικά καὶ τοῦ Γρηγορίου, ἢ Αἱ ἔξω (Extra), ἤθουν ἔξω τῆς Συναγωγῆς τοῦ Γρατιανοῦ. Ὁ Βουράτιος ὄγδος (σημ. 11), ψηφισθεὶς Πάπας κατὰ τὸ 1295 ἔτος, ἐσύναξε τὰς ἀπὸ τοῦ Γρηγορίου ἕως τῶν ἰδικῶν του διαταγὰς καὶ ἡ Συναγωγὴ του ὀνομάζεται Τὸ ἕκτον (le Sixte), ὡς ἀκολουθία ἀελατῆ τῆς Συναγωγῆς τοῦ Γρηγορίου, δημοσίευσις εἰς πέντε βιβλία. Τοῦ Κλήμεντος πέμπτου, ἀναγορευθέντος Πάπης κατὰ τὸ 1305 ἔτος, αἱ διαταγαὶ, ἐνωμέναι μὲ τοῦς κανόνας τῆς συγκροτηθείσης (1311) εἰς Βιέννην τῆς Γαλλίας Συνόδου, ὀνομάζονται μὲ ἐν ὄνομα Κλημεντιναὶ (Clementines). Τὸν Κλήμεντα διεδίχθη ὁ Πάπας Ἰωάννης εἰκοστὸς δεύτερος κατὰ τὸ 1316 ἔτος καὶ τούτου αἱ διαταγαὶ ἐπωνομάσθησαν Ἐκτακτοὶ (Extravagantes), ὡς ἔξω ἢ ἀλλοτῆ τῶν προτέρων ὄλων Συναγωγῶν. (Ἰδε DAUNOU, Essai histor. sur la puiss. tempor. des Papes, pag. 208, 232 et 247). Ἄξιον σημειώσεως εἶναι, ὅτι ὁ περιβήτης Ράβελαισος, ὅς ἐστι ἀπίθανος κατὰ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔτος (1553), ὅτε ἐσυμβούλευεν τὸν Παπὰν Ἰούλιον οἱ τρεῖς Ἐπίσκοποι, ἐκνομήθητε τὰς Δογματικὰς ὄλας ταύτας τῶν Παπῶν μὲ τὸσπον τέλην, ὡς φαίνεται ἄπορον, πῶς μόνος αὐτὸς ἀπίλαυσε τὸ προύβουν νὰ μὴ ῥιφθῆ εἰς τὰς φλόγας τοῦ πυρὸς ἀπὸ τὸ δικαστήριον τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως. Ἀποῦ τὰς ὀνόμασεν Οὐρανοπετιεῖς (Uranopetes), γράμμινας ἀπὸ ἀγγελίου Χερουβὶμ, καὶ τὰς παρέβαλε μὲ τὸ δικαστῆς ἀγάλμα τῆς Κυβέλης, τῆς Ἀθηνᾶς, μὲ τὸν δικαστῆ Νεῖλον τοῦ Ὁμήρου, ἐκφωνεῖ εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν ἐκείνου τοῦ κειροῦ. O dives decretales... O seraphique Sixieme!... O Cherubicques Clementines!... O Extravagantes angeliques!... O comment, lisant seulement un demy canon, un petit paragraphe, un seul notable de ces sacrosainctes decretales, vous sentez en vos cueurs enflammee la fournaise d'amour divin, de charité eavers votre prochain, pourvu qu'il ne soit hereticque; contemnement assuree de toutes choses fortuites et terrestres,

ecstaticque elevation de vos esperitz, voyre jusques au troisième ciel; contentement certain en toutes vos affections! (RABELAIS, Vie du grand Gargantua, livr. IV, chap. 49-53). Διὰ τί λοιπὸν ἐσυγχώρησαν οἱ αἰμοβόροι δικασταὶ νὰ περιφέρῃται τοιοῦτου βιβλίον, καὶ νὰ ἐκδοθῇ δεκαπέντε φορὰς σχεδὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ συγγραφέως; διὰ τί νὰ μὴ κατακλύσῃται καὶ τὸ βιβλίον καὶ τὸν συγγραφέα, ὅς τις ὀνομάζει Παπομανεῖς (Papimanes) τοὺς ὁμοδρόσκους του; Θέλει πᾶσαι νὰ ἀπορῇ περὶ τούτου, ὅς τις ἐξετάσῃ τὰ ἤδη τῶν τότε Ταρτούρων ἦσαν ἄγριοι, ἀλλ' ἦσαν ἐνταυτῷ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν καὶ ἀσελγεῖς καὶ μισοὶ ἀνθρώποι, οἵς τοὺς ὀνομάζουν ῥητῶς (σελ. 8 καὶ σημ. 26), μὴ δυνάμειν νὰ κρύψωσι τὴν ἀλήθειαν, εἰ συμβουλευόντες τὸν Πάπαν τρεῖς οὗτοι ἐπίσκοποι. Εἰς ἀκοὰς λοιπὸν τοιοῦτων ἀνθρώπων τὸ σύγραμμα τοῦ Ραβελαισίου ἐπρεπε νὰ ᾔναι τερπνότερον· διότι ὁ σφώτατος καὶ πολυμαθέστατος αὐτοῦ συγγραφεὺς, μ' ὄλον ὅτι δὲν ἦτον αἰσχροῦ βίου ἀνθρώπος, σκοπὸν ἔχων νὰ ζηλιτεύσῃ τοὺς ἀξιους ζηλιτείας μοναχοῦς καὶ ἱερεῖς τῆς ἐκκλησίας του, τὸ ἐγέμισεν ἐπιτηδες ἀπὸ βωμολοχικὰς αἰσχρολογίας, μὲ ἐλπίδα ὅχι νὰ μαλαξῇ, ἀλλὰ νὰ διειλάσῃ τὴν ἀγριότητα τῶν κριτῶν· καὶ ἡ ἐλπίς του δὲν ἐμταυώθη. Ἐρωτώμενος (λέγουν) ἀπὸ τοὺς φίλους του, διὰ τί ἐμόλυνε τόσον τὸν κάλαμόν του, ἀπεκρίθη, ὅτι « ἐξεπίτηδες ἠλείφειτο σ. διὰ νὰ μὴ τοῦ ἐγγίξῃ κανένας » Qu'il s'est barbouillé de m. pour que personne ne le touche. Ὡ δυστυχῆς τοῦ χρόνου περίοδος! Ὡ δυστυχῆς ἔθνος! εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγκάζονται οἱ βλεπόντες, διὰ νὰ ὀμματώσωσι τοὺς τυφλοὺς, νὰ χοίρωσι τῆς φιλοσοφίας τοὺς λόγους μὲ τὸ δεικνῶν τῆς βωμολοχίας.

(41) « Τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἑβραϊκῆς γλώτσης ». Τῆς Ἑλληνικῆς, διὰ τὴν Νέαν Διαθήκην, γραμμῆν ἑλληνικὴν τῆς Ἑβραϊκῆς, διὰ τὴν Παλαιάν, γραμμῆν ἑβραϊκὴν. Πρὸ τῆς Λουθηρικῆς αἰρέσεως, πολλὰ ὀλίγοι ἐφρόντιζαν τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ ἔτι ὀλιγώτεροι τῆς Ἑβραϊκῆς γλώτσης. Πρώτη, νομίζω, ἡ ἀνωτέρω (σημ. 40) ὀνομασθεῖσα ἐν Βιέννῃ τῆς Γαλλίας Σύνοδος, καὶ μετ' αὐτὴν ἡ ἐν Βασιλείᾳ κατὰ τὸ 1451 ὤρισαν νὰ κατασαθῶσιν εἰς τὰ Καθολικὰ σχολεῖα Προφίσεως τῆς Ἑβραϊκῆς καὶ τῶν ἄλλων Ἀσιατικῶν γλωσσῶν τὸ πλεον ὅμως μὲ σκοπὸν νὰ εὐκολύνωσι τὴν διδασχὴν καὶ κήρυξιν τοῦ Παπισμοῦ εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς καὶ ἀλλογλώσσους, παρὰ τὴν ἐξηγήσειν τῆς Ἱεραῆς Γραφῆς. Ἀρχαιότερα δὲ, καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Πατέρων, τῶν μὲν Ἀνατολικῶν μόνος σχεδὸν ὁ Ὀριγένης ἠκούετο

εὐδήμων τῆς Ἑβραϊκῆς, τῶν δὲ Δυτικῶν, ὁ Ἱερώνυμος. Προϋῆντο οἱ μὲν Δυτικοὶ εἰς τὴν Λατινικὴν μετάφρασιν τῆς Παλαιᾶς, οἱ δὲ Ἀνατολικοὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τῶν Ἑβδομήκοντα. Μετὰ τὸν Λούθηρον οἱ Παπισταί, ἀναγκάζομενοι νὰ πολεμῶσι τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ, καὶ μετ' ὀλίγον τοὺς Καλδαικούς, ἐκατάλαβαν τὴν ἀνάγκην τῶν δύο τούτων γλωσσῶν. Ὄθεν ἐράνησαν ἐξ αὐτῶν τινὲς εἰδήμονες καὶ τῶν δύο. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἀρχίζουσι σήμερον οἱ Θεολόγοι, μετὰ μακρὰν διακοπὴν, προξενηθεῖσιν ἀπὸ τῆς θυρυγίας τῆς Ἑλλάδος, νὰ σπουδάξωσιν ἐπιμελίστερον τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ δὲν θείλου ἀργήσῃν νὰ αἰσθανθῶσι καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς Ἑβραϊκῆς.

(42) « Ἐπιῆξαν τὴν γνησίαν Θεολογίαν. » Θυραμαχὴ ἀναγκασμένη ὁμολογία τριῶν ἐπισκόπων, πλείον ἀξίωσι καταδικῆς διὰ τοῦτο· διότι ἐπιῆξαν τὴν γνησίαν Θεολογίαν, ἤγουν αὐτὴν τοῦ Χριστοῦ τὴν διδασκαλίαν, ὄχι ἀπὸ ἄγνοιας, ἀλλὰ διότι ἡ πνίξις τῆς ἐσύμφερειν εἰς αὐτοὺς. « Ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου ἐκ τοῦ, καὶ μὴ ἐτοιμάσας, μηδὲ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, » ὁρίζεται πολλάς. Ταῦτα ἔλεγεν ὁ Χριστὸς (Λουκ. ιβ', 47) πρὸς τοὺς μαθητάς του. Ἐνας δὲ ἀπὸ τούτους, ὁ Πέτρος, τοῦ ὁποίου διάδοχος ἐπαγγέλλεται ὁ Πάπας, τί λέγει; « Κρεῖττον γὰρ ἦν αὐτοῖς » μὴ ἐπιγνωσκίναί τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἐπεγνωῦσιν ἐπιστρέψαι » ἐκ τῆς παρεδοθείσης αὐτοῖς ἀγίας ἐντολῆς. » (Πέτρ. Β, β', 21).

(43) Περὶ τῶν Ἐκτάκτων τούτων καὶ τῶν ἄλλων Ἡαπικῶν διαταγῶν ἴδε τὴν ἀνωτέρω σημείωσιν 40.

(44) Γρατιανὸς τις, τοῦ τάγματος τῶν Μοναχῶν τῶν ὀνομαζομένων Βενεδικτείων, ἐσύναξε κατὰ τὴν δωδεκάτην ἑκατονταετηρίδα (1152) μὲ πολλὴν φιλοποιίαν, μὲ πολὺ πλειότεραν ὅμως ἀκρισίαν, τοὺς κανόνας τῶν Συνόδων, τὰς διαταγὰς διαφόρων Παπῶν, καὶ τὰς ἔνωσε μὲ τὰς ἀνωτέρω (σημ. 11) ὀνομασθείσας Ψευδοδογματικὰς τοῦ Ἰσιδώρου. Ἡ συναγωγὴ ὀνομασθεῖσα Ψήφισμα τοῦ Γρατιανοῦ (Le décret de Gratien), καὶ συντομώτερον Ψήφισμα (Le décret), τὰ ὁποῖον ἐτόλμησε νὰ ἐκδώσῃ καὶ διύτερον ὁ Πάπας Γρηγόριος δέκατος τρίτος πρὸς τὰ τέλη τῆς δεκάτης ἔκτης ἑκατονταετηρίδος. ἴδ. DAUNOU, Essai sur la puiss. temp. des Papes, tom. I, pag. 163 et 320.

(45) Τὸ αὐτὸ ἔγραψεν ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς Γαλάτας (ἁ, 8, 9)· « Ἀλλὰ καὶ ἐάν ἡμεῖς, ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, εὐαγγελιζῆται ὑμῖν » πρὸ ὃ εὐαγγελιστάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω... Καὶ ἄρτι πάλιν

» λέγω, εἴτις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὑμῶν παρλάθετε, ἀνάθεμα ἔστω. » Ἄς μᾶς εἰπῶσι τῶρα οἱ σύμβουλοι τοῦ Πάπα, κατὰ τίνων ἐβρουτήθη τὸ διπλοῦν Ἀνάθεμα τοῦτο.

(46) Ὁ Ζώσιμος, Ἕλλην τὸ γένος (σημ. 52), ἀνέβη εἰς τὸν Παπικὸν θρόνον καταρχὴς τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ 418 ἔτος. Λίαν ὁ τρίτος ἀνηγορεύθη Πάπας περὶ τὰ τέλη τῆς ὀγδόης· ἀπέθανε κατὰ τὸ 816 ἔτος.

(47) « Νὰ ἐμποδίσῃς αὐστηρῶς... τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου. » Διὰ τί δὲν τὸ ἐλέγχετε ἀρχήτερα, Θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι; Τοῦτο εἶναι τὸ μόνον δρασικὸν μέσον νὰ ἐπιτύχητε τοὺς σκοποὺς σας, καὶ τοῦτο μάλιστα παρὰ ὅλα τὰ ἄλλα σὰς ἀπέλησεν. Ὅταν ὁ Ἀπόστολος (Τιμοθ. Β, β, γ) εἶπεν, « Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δίδεται, » ἐνόη, ὅτι καθὼς τὸ κηρυγμα, οὕτω καὶ ἡ ἀκρόασις καὶ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου πρέπει νὰ ἦναι ἀπόλυτος εἰς ὅλους τοὺς δυναμένους ν' ἀκούωσι καὶ νὰ ἀναγινώσκωσι τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ νὰ ἔχη καθέτις νὰ διακρίνη καὶ τὴν ἰδίαν του διαγωγὴν, καὶ τὴν διαγωγὴν τῶν ποιμένων του, νὰ ἦναι σύμφωνος μὲ τὰς παραγγέλιας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. Ἀλλὰ σεις, ἐμποδίσαντες τὸν κοινὸν λαὸν ἀπὸ τὴν εἰς κοινὴν γλώσσαν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ ἐπῆριτε ἀπὸ τὰς χεῖρας τὴν μόνον Ἀσθίαν λίθον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδύνατο νὰ σὰς τριῆναι καὶ νὰ σὰς δοκιμάσῃ, νὰ ἀληθῶς συμφωνεῖτε μὲ τὸ Εὐαγγέλιον, ἢ ἂν « Εὐαγγέλιον ζῆτε παρ' ὁ εὐαγγελίσαντο οἱ Ἀπόστολοι » (σημ. 45). Ἡ πείρα ἐδείξει, ὅτι ἀφοῦ ἐκοινοποιήθησαν αἱ εἰς κοινὴν γλώσσαν μεταφράσεις τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ Παπικὴ δυναστεία ἠλαττώθη πολὺ· καὶ διὰ τοῦτο σήμερον εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην παραγγέλλεται καὶ προστατεύεται ἀπὸ τοὺς χριτικαίους βασιλεῖς ἡ ἀνάγνωσις τῆς γραφῆς, ὡς μόνον μέσον νὰ καθαρῶσιν τὴν θρησκείαν ἀπὸ τὰς ὁποίας τὴν ἐγένεσαν οἱ ἔμποροι τῆς θρησκείας φαρμακείας δεσποταϊσμοῦ, καὶ διὰ τὰς ὁποίας ἐκινδύνει νὰ καταρρονηθῇ παντάπασι. Καὶ τὸ μέγα τοῦτο καλὸν χριστιανικὸν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἥτις ὑπαγορεύσασα τὴν εἰς διαφόρους κοινὰς γλώσσας μεταφράσιν τῆς γραφῆς, ἐδείξει καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι εἶναι ἀληθῆς γεσηγὸς τῆς θρησκείας, ὡς τὴν ἐδύναμκεν εἶναι ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Πατέρα (Κλήμ. Ἀλεξανδρ. Στρωμ. σελ. 291), καὶ ὄχι διδάσκαλος ἀδελφί, ὡς τὴν συκοφαντοῦν οἱ ἐξωλέσκατοι αὐτίς ἐχθροί.

(48) Εὐαγγελικαὶ προκοπαὶ, τὰς ὁποίας δὲν κταλχυβάνει ὁ κοινός

λαός, πολλάκις δὲ (τὸ γελοιότερον) οὐδ' αὐτὸς ὁ εὐαγγελιζόμενος ἱερεύς. (Ἰδ. σημ. 34).

(49) «Κανείς δὲν πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἀδύαν νὰ ἀναγνώσκη τὴν πλείον παρ' αὐτάς.» Τὸ ἀσφαλέτερον εἶναι μὴδὲ νὰ ἐξήγη ὅλος νὰ ἀναγνώσκη ὁ κοινὸς λαός. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ πολεμοῦντες σήμερον τὴν Λαγκασπρινὴν μέθοδον εἶναι οἱ πλείότεροι τοῦ τάγματος τῶν ἱερωμένων· ἔχει ὅμως τοιούτων ἱερωμένων, ὅποιοι εἶναι ὁ πρῶτος Βλαισῶν (Blois) Ἐπίσκοπος, ὁ σεβασμιώτατος Γρηγόριος, συγγραφεὺς πολλῶν καλῶν βιβλίων, καὶ ἐκδότης τῶν Ὁρθοσκευτικῶν χρονικῶν (La Chronique religieuse), καὶ ὁ αἰδισιμώτατος Φλωρίντιος, ἐκδότης τῆς παρουσίας τῶν τριῶν Ἐπισκόπων Συμβουλῆς, καὶ συγγραφεὺς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰεράς ἐξετάσεως.

(50) «Τὴν τόσην ἀνεμοζάλην.» Ἀνεμοζάλην, ἣτις ἐσυνεχίσθη μέχρι τῆς σήμερον, αὐξάνουσα καθόσον αὐξάνουσι τῆς φιλοσοφίας τὰ φῶτα· οὐδὲ θέλει παύσειν, ἕως νὰ ἐπανατρέψωσιν οἱ ἱερωμένοι εἰς τῶν πρώτων ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδων τὴν εὐαγγελικὴν ἀπλότητα· ἕως νὰ ἀρνηθῶσι τὴν κοσμικὴν βασιλείαν, ἀκούοντες αὐτὸν τὸν Χριστὸν λέγοντα, «Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ κόσμου» τούτου» (Ἰωάν. ιθ', 36), καὶ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν κοσμικὴν ἡγεμονίαν, καθὼς οἱ λαϊκοὶ, μὴ φυλάττοντες ἄλλην ὑπεροχὴν πρὸς αὐτοὺς παρ' ὅσων ἔχουν οἱ πατέρες πρὸς τὰ τέκνα. Καὶ τότε θέλουσι παύσειν, καὶ οἱ λαϊκοὶ νὰ τοὺς καταφρονῶσι, καὶ αὐτοὶ νὰ πολεμῶσι τὴν φιλοσοφίαν, ὡς αἰτίαν τῆς καταφρονήσεώς των. Καταφρονήτους τοὺς ἔκμην ἢ παραβολὴ τῆς διαγωγῆς των μὲ τὴν διαγωγὴν τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν καλῶν ποιμένων τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας. Βέβαιον ὅτι ἡ φιλοσοφία ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν τῆς παραβολῆς ταύτης· ἀλλὰ τί πταίει εἰς τοῦτο; Τελειοποιούσα τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἐξανάγκης ἔπρεπε νὰ φροντίσῃ καὶ τὴν τελειοποιήσῃ τῆς Ἠθικῆς, κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ μεγάλου Νεϋτωνος, En perfectionnant les sciences, on y trouvera les moyens de perfectionner aussi la morale. Διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς Ἠθικῆς ἤλθεν ὁ Χριστὸς εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐκατέρωθως τὸν σκοπὸν του. Ἀλλὰ δὲν ἤργησαν νὰ τὴν σκοτίσωσι πάλιν ἐξ ἐνὸς μέρους ἡ ἀπαίδευσις τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ φιλαρχία καὶ φυλαργυρία τῶν ὀδηγῶν του. Καθόσον ἔχανε μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας, ἐφθίβετο ἀνυλόγως καὶ κατὰ τὰ ἦθη, καὶ ἐνοχλοῦμενος ἀπὸ τὸν φόβον τῆς καλῆς αἰδέσεως, ἀντὶ νὰ μεταβάλῃ διαγωγὴν καὶ βίον, ἐπλούτιζε τοὺς ὀδα-

γούς του, διά να προσεύχονται ὑπὲρ αὐτοῦ, οἱ πολλοὶ οὐδὲ χριστιανοὶ ἀλλ' ὡς ὄντες· ἔξω ἂν νομίξῃ τις χριστιανούς τοὺς τοιμάντας νὰ γράψωσι ὅτι γράφουν οἱ τρεῖς Ἐπίσκοποι οὗτοι· ἂν νομίξῃ χριστιανούς, τοὺς ἐφευρέτας τοῦ αἰμιθόρου δικαστηρίου τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως· ἂν νομίξῃ χριστιανούς τὰς μὴ ἀρκουμένους ἱερεῖς εἰς τὰς ὁποίας ἤκουοντο εἰ Ἀπόστολοι διατροφᾶς καὶ σκεπάσματα, ἀλλὰ πλουτοῦντας πλούτους Κροίσου· ἂν νομίξῃ χριστιανούς τοὺς ἀποστατήσαντας ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν πολιτικῶν νόμων, καὶ κατατήσαντας ἰδίαν χωριστὴν βασιλείαν· ἂν νομίξῃ χριστιανούς πολλοὺς τῶν περασμένων ἑκατονητατηριῶν ἱερομένους, οἱ ὅποιοι κατατρονήσαντες καὶ αὐτὴν τὴν ὑπόκρισιν, ὡς πρᾶγμα ὀχληρὸν, ἔτριψαν φανερὰ παλλακίδας, καὶ ἀνέτριψαν τὰ νόθα τῶν τέκνα μὲ τοὺς ἰδρωτάς τοῦ ανοήτου λαοῦ· ἂν νομίξῃ χριστιανούς, Ἀρχιερεῖς ἢ Πάπας, οἱ ὅποιοι ἐπλάσαν, ἢ πλασμένως ἀπ' ἄλλους ὑπέριψαν, μυρίας θωριάς καὶ παραχωρήσεις κοσμικῆς ἐξουσίας· ἂν νομίξῃ χριστιανούς τοὺς ζήσαντας κατὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἐξωλεσάτου Ἀλεξάνδρου τοῦ ἔκτου, ἢ τοὺς ὅσοι κατεπολέμουν ἠγερμούς καὶ βασιλεῖς, στρατηγούντες κάποτε καὶ αὐτοπροσώπως τὸν πόλεμον, ὡς ἔκαμν Ἰούλιος ὁ δεύτερος, ἐκστρατεύσας Σαρακηνιστῆς, καὶ φέρων περικεφαλαίαν κατὰ τοῦ Δουκῆ τῆς Μιρανδόλας (1511), καὶ Ἰννακέντιος ὁ δέκατος, ὅστις ἐκδικούμενος τὸν Δούκα τῆς Πάρμας, κατέσκαψεν ἀσπλάγγως τὴν Πόλιν Κάστρου, καὶ ἀνήγειρον (1647) εἰς τὰ ἐρείπιά της εὐλὴν μὲ ἐπιγραφὴν, « Ἐνταῦθά ὑπῆρχε τὸ Κᾶστρον » QUI FU CASTRO. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἀνεκάλυψεν ἡ πρόοδος τῆς φιλοσοφίας. Ὅσοι δὲν ἤξευραν πρῶτον νὰ ἀναγνώσωσι, ἀναγινώσκουν σήμερον εἰς τὴν μητρικὴν καθεὶς αὐτοῦ γλώσσαν, καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν· εἰς ἐκεῖνο βλέπει, πόσον διαφέρει ἡ Σρησκεία τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐδιδάσκτο εἰς σχεδὸν ἐχθρῆς Σρησκείαν· ἀπὸ ταύτην μαυθάνει, πόσον διαφέρει ἡ διαγωγὴ τῶν ἀρχαίων παιμένων τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν διαγωγὴν πολλῶν σημερινῶν ἱερομένων.

(51) « Αἱ διδασκαλίαι μας μακρύνονται πολὺ, κ. τ. λ. » Τοῦτο ἠνάγκασεν ἀρχήτερα καὶ τὸν Πάπαν Κελεστίνου νὰ εἴπῃ περὶ τῶν Σιολόγων τῆς ἐκκλησίας του· « Ὅταν ἀναγινώσκω τὸ Εὐαγγέλιον, δὲν » καταλαμβάνω τὰ συγγράμματα τούτων· ὅταν δὲ πάλιν ἀναγινώσκω » τούτους, δὲν καταλαμβάνω πλέον τὸ Εὐαγγέλιον. »

(52) Οὗτος εἶναι ὁ περιβόητος Δελλακάσας Della Casa, Τοποτηρητῆς τοῦ Πάπα Παύλου τοῦ τρίτου εἰς τὴν Βενετιαν. Αὐτός

συγκαταριθμείται με τούς ἐνδόξους συγγραφείς τῆς ἰταλικῆς γλώσσας. Ἐγραψε πολλά καὶ πεζὰ καὶ σιχηρά, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπαινεῖται τὸ Περὶ ἡθῶν (Il Galateo, ovvero de' costumi). Ἐστὶ νέος ὢν, ἐσχολήρησε καὶ ποιήματα κιναιδικά, διὰ τὰ ὅποια καὶ ἐσηλιτεύθη ἀπὸ τῶν Λουθηρανῶν, καὶ ἐξαιρέτως ἀπὸ τὸν προσήλυτον αὐτῶν, τὸν ὀνομασθέντα ἀνωτέρω (σημ. 22) Βεργέριον.

(53) Θεῖον ἀνομάζουν τοῦ Δελλακάσα τὸ σύγγραμμα, διότι κατηγορεῖ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, οἱ νέοι οὗτοι Φαρισαῖοι. Πρὸς τοὺς παλαιούς ἐλεγεν (Μάρκ. ζ', 8) ὁ Χριστός, « Ἀρέντες τὴν ἐντολήν » τοῦ Θεοῦ, κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων. »

(54) Ἀφοῦ ἡ δυτικὴ ἐκκλησία ἠλλοίωσε τόσο τὴν θεητεσίαν, ὥστε νὰ μὴν ὁμοιάζῃ πλέον μὲ τὴν παραδοθεῖσαν ἀπὸ τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς Ἀποστόλους διδασκαλίαν, οἱ Πάπαι, γνωρίζοντες καλῶς, ὅτι εὐρίσκοντο καὶ μεταξὺ τῶν ἱερωμένων καὶ μεταξὺ τῶν μοναχῶν πολλοὶ κριταὶ καὶ κατακριταὶ τῆς τῆσθε ἀλλοιώσεως, ἀπέφηναν τὴν συγκρότησιν τῶν συνόδων, διὰ τὸν φόβον μὴ ζητηθῆ διόρθωσις τοῦ κακοῦ. Ἐνθυμοῦντο μάλιστα τὴν συναθροισθεῖσαν (1409), χωρὶς ἄδειαν τοῦ Πάπα, εἰς τὴν πόλιν Πίσαν σύνοδον, τῆς ὁποίας οἱ πατέρες ἐκαθάρισαν ἐνταυτῷ δύο Πάπας, ἀντιζήλους, καὶ συγχρόνους τοποτηρητὰς ἐνὸς Χριστοῦ, Γρηγόριον τὸν δωδέκατον καὶ Βενέδικτον τὸν δέκατον τρίτον, χειροτονήσαντες ἀντ' αὐτῶν Ἀλέξανδρον τὸν πέμπτον. Ἐνθυμοῦντο τὴν μετὰ πέντε ἔτη (1414) συγκροτηθεῖσαν ἐν Κωνσταντίᾳ σύνοδον, ἣτις ῥητῶς ἐβεβαίωσεν, ὅτι αἱ σύνοδοι εἶναι ἀνώτεροι τῶν Παπῶν, καὶ ἐμπράκτως τὸ ἔδειξε, καθαιρέσασα τὸν διάδοχον τοῦ Ἀλεξάνδρου Πάπα, Ἰωάννην τὸν εἰκοστὸν τρίτον, ὡς σιμωνιακὸν, ὡς τοικιστὴν, ὡς φαρυακίαν, ὡς φονεῖαν, ὡς φθορέαν πολλῶν παρθένων, καὶ τέλος ὡς μὴ πιστεύοντα μήτε κερρῶν ἀνάστασιν, μήτ' αἰώνιον ζωὴν. Μετὰ ταύτην τὴν σύνοδον ἐσυναθροίσθη (1431) ἡ ἐν Βασιλείᾳ σύνοδος μὲ σκοπὸν (λέγει ἡ ἱστορία) νὰ διορθώσῃ τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν κεφαλὴν (τὸν Πάπαν) καὶ τὰ λοιπὰ μέλη, καὶ νὰ καταπαύσῃ τὸ μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν σχίσμα. Γνωστὰ εἶναι αἱ εἰκοσιπέντε πρώται συνελύσεις τῆς συνόδου ταύτης, ἡ ἐναντιώσεις τοῦ Πάπα Εὐγενίου τοῦ τετάρτου, ἡ ἔπειτα ἀναγκασία του ὑποταγῆ εἰς αὐτὴν, καὶ ἡ τελευταία του πάλιν ἀποσχασίς, ὅστις παρὰ κινύνας ἐμετάφερε τὴν σύνοδον πρῶτον εἰς τὴν Φιρόράον, ἔπειτα εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ἀπατήσας καὶ τοὺς Γραικοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐξαρχῆς σκοπὸν εἶχαν νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἑνωσιν ὄχι μ' αὐτὸν, ἀλλὰ μὲ τὴν

ἐν Βασιλείᾳ σύνοδον, ὡς καὶ τὸ ἐδίωξαν οἱ εὐρεθέντες εἰς τὴν δικάτην ἐνάτην αὐτῆς συνελθεῖν πρέσβεις τοῦ Αυτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου.

(55) Ὁ Λουθηρος ἔγραψε πρῶτον τὴν ὁμολογίαν του εἰς δεκάεπτά ἄρθρα, καὶ τὴν παρέδωκεν εἰς τὸν Ἐκλέκτορα τῆς Σαξονίας, κατὰ τὸ 1529 ἔτος, εἰς τὴν πόλιν Τοργαυίαν διὰ τὸ ὅποιον καὶ ὠνομάσθησαν Ἄρθρα-Τοργαυικὰ (Les articles de Torgauw). Αὐτὰ, ἐξηγηθέντα σαφέστερον, ἐξαπλώθησαν ἔπειτα εἰς εἰκοσικτὴν ἄρθρα, εἰς τὴν πόλιν Αὐγούσαν, ἀπὸ τὸν ὁμόδοξον καὶ φίλον τοῦ Λουθήρου, τὸν ἀνωτέρω (σημ. 21) ὠνομασθέντα Μελάγχθωνα, καὶ ὠνομάσθησαν Αὐγουσανῆ ὁμολογία (La Confession d'Augsbourg)· τὴν ὅποιαν ἀκολουθοῦν σήμερον οἱ Λουθηρανοὶ, καὶ ἔσται τότε (1559) μεταφρασμένην εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὁ αὐτὸς Μελάγχθων πρὸς τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου, μὴ ἐλπίζοντα εὐνοίαν τοῦς Ἀνατολικούς με τοῦς Λουθηρανούς. Ἀλλ' ὁ Πατριάρχης οὐδὲ νὰ τὸν ἀποκριθῆ ἔκρινεν ἀξιον. Μετὰ τὸν Μελάγχθωνα οἱ ἐν Τυβίγγη Θεολόγοι ἔγραψαν πάλιν πρὸς Ἱερμίου τὸν τότε (1573) πατριαρχέοντα, ἔλαβαν ἀπόκρισιν, καὶ ἠκολούθησαν τὴν ἐπιστολικὴν κοινολογίαν με τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ἕως τὸ 1579 ἔτος, ἀλλὰ χωρὶς νὰ κατορθώσωσι τίποτε. Ἰδ. MOSHEIM, Hist. Eccl. tom. IV, pag. 78 et 214, καὶ CAUS. Turcograc. pag. 204, 410 et 484.

(56) « Εἰς τὴν Τριδεντινὴν σύνοδον. » Ἦτις δὲν εἶχεν ἀκόμη διαλυθῆν, ὅταν ἔγραψαν οἱ τρεῖς ἐπίσκοποι τὴν παρούσαν ἐπιστολήν. Αὐτὴ συνδροοίσθη κατὰ τὸ 1545 ἔτος, ὡς ἐσημειώθη ἀνωτέρω (σημ. 3), καὶ διήρκεσεν ἕως τὸ 1563 ἔτος. Ἀλλ' αὐτὴ νὰ καταργήσῃ τὴν αἵρεσιν, κῆξῃσι τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῆς, ἐπειδὴ ἐσερεύσῃ τοῦ Πάπα καὶ τῶν ἱερωμένων τὰ προνόμια καὶ τὴν καταδυναστείαν, διὰ τὴν ὅποιαν μάλιστα εἶχαν χωρισθῆν ἀπὸ τὴν Παπικὴν κοινωσίαν οἱ Λουθηρανοὶ. Αὐτὴ δίδει εἰς τοὺς ἐπισκόπους τὴν παράνομον ἐξουσίαν νὰ κολάζωσι τοὺς συγγραφείς καὶ τοὺς τυπογράφους τῶν ἀπηγορευμένων βιβλίων (ἤγουν ὅσων αὐτοὶ ἔκριναν ἀξιον ἀπαγορεύσεως), νὰ μεταβάλλωσι τὰς διαθήκας παρὰ τὴν βίβλην τοῦ δικασμένου, νὰ μεταφέρωσι τὰ εἰσοδήματα τῶν νοσοκομείων εἰς ἄλλας χροίας, καὶ ἄλλα τοιαῦτα προνόμια. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γαλλικαὴ ἐκκλησία εἰδέθη μὲν τὴν Τριδεντινὴν σύνοδον κατὰ τὰ θρησκευτικὰ δόγματα, ἀλλ' ὄχι καὶ κατ' ὅσα ἐκανόνισε περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας τῶν ἱερωμένων, τὰ ὅποια σήμερον καὶ αἱ κατὰ τὰς ἄλλας ἐπι-

κρατείας ἐκκλησίαι τῆς Εὐρώπης, αἱ μὲν θέλουσαι, τινὲς δὲ καὶ πλη-
ρόνουσαι τὴν θείαν τῶν κοσμικῶν ἡγεμόνων, κατερόνησαν ἐλάτεια.

(57) Ὁ Ἄθης οὐνομάζεται σήμερον ἀπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Adige ἢ
Adice. Εἰς τὰ νερά τούτου λυποῦνται οἱ τρεῖς Θεοφιλέστατοι ἐπι-
σκοποὶ, ὅτι δὲν ἐπιβῆκε τοῖς ἀντιπολεμοῦντας τὴν Παπικὴν δύναμι-
σίν! Ἴδε τὴν ἀνωτέρω σημ. 25.

(58) « Τῆς Ἀργενταῆς πολιτείας. » Ἡ πόλις Ἀργεντοράτου (Stras-
bourg) αὐτονομουμένη ἀκόμη τότε, ἐξῆλθε τοποτηρητὴν αὐτῆς εἰς
τὴν Τριδεντικὴν συνέδρον τὸν Σλειθάνου, ἀνδρᾶ ἐκείνου τοῦ καιροῦ
πολυμαθίστου, καὶ ἱστορικὸν ἐπιστήμῳ, ἐκ τοῦ ὁποίου ὠφελήθη καὶ
ὁ Βολταίρος εἰς τὴν ἱστορίαν του.

(59) « Εἰς τοὺς αἰρετικοὺς δὲν συγχωρεῖται ἀκρόασις. » Ὅλον τὸ
ἐναντίον τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι
συγχωροῦν καὶ πρώτην καὶ δευτέραν ἀκρόασιν, ὡς εἰδείχθη ἀνωτέρω
(σημ. 25).

(60) Φρονήσεως ἔργον κρίνουν τὴν παραβασιν τῆς δοθείσης πί-
στως, ἤγουν τοῦ φυσικοῦ νόμου, ἢ ἐθνικοῦ δικαίου! Σημειώσεως
ἄξιον εἶναι καὶ τὸ ἔξῃ. Ἀντὶ τοῦ, « Νὰ τοὺς καταποντίσωμεν εἰς τὸν
» ποταμὸν Ἄθης » ὡς μετέφρασα, τὸ κείμενον λέγει, « Νὰ τοὺς
» κάμωμεν κατοίκους καὶ πολίτας τοῦ ποταμοῦ Ἄθης, » Sed
facti essent incolae et cives fluvii illius Athesini. Σημειώσεως
λέγω ἄξιον εἶναι τὸ εἰρηνικὸν καὶ πατριωτικὸν τῆς φράσεως, σύνθητος
πλέον εἰς λησὴς παρά εἰς ἐπισκόπους. Τί ἄλλο μένει εἰς τὸν ἀναγινώ-
σκοντα τόσον φοιτᾶς διδασκαλίας, προφιρομένης ἀνακιδῶς ἀπὸ Ἀρχι-
ρέων γόματα, παρά νὰ εὐλογήσῃ τὴν εὐρεσιν τῆς τυπογραφίας, καὶ
τὴν ἀκόλουθον αὐτῆς πρόοδον τῆς φιλοσοφίας, διὰ τὴν ὁποίαν ἠλατ-
τώθη πολὺ ὁ ἀριθμὸς τοιούτων αἰμοφόρων ἰσρίων, καὶ οἱ μεινυτες
(ἂν ἔμειναν ἀκόμη τινὲς) δὲν τολμοῦν πλέον νὰ φανῶνται ὅποιοι
ἀληθῶς εἶναι.

(61) Παντοῦ καὶ πάντοτε ὁ καθ' αὐτὸ σκοπὸς τῶν καλῶν τούτων
ποιμνίων εἶναι ἡ αὐξήσις καὶ ἐξοίωσις τοῦ Παπικοῦ κράτους. Οὐδα-
μοῦ οὐδεμίαν πρόνοιαν τῆς ὀρθότητος τῶν δογμάτων, οὐδὲ τῆς σε-
μνότητος τῶν λόγων τῶν χριστιανῶν. « Ἄνδρὸς χαρακτήρ ἐκ λόγου
» γνωρίζεται. » Παράβαλε μὲ τὸν χαρακτήρα τούτων τῶν Ἀρχιερέων
τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀποστολικοῦ Ἀρχιερέως, ὡς τὸν εἰκονίζῃ ὁ Παῦ-
λος, « Περὶ πάντα σεαυτὸν παρεχόμενος τύπου καλῶν ἔργων, ἐν τῇ
» διδασκαλίᾳ ἀδιαφορίαν, σεμνότητα, λόγον ὑγιᾶ, ἀκκτάγρωτον

» ἕνα ὃ ἐξ ἐναντίας ἐντραπῆ, μηδὲν ἔχων λέγειν περὶ ὑμῶν φαύλου. » (Πρὸς Τίτ. β', 7, 8). Παράβαλέ τον (λίγω), καὶ θελεῖς καταλάβειν πόσον εὐκόλα φθείρεται ἡ θρησκεία, ὅταν δὲν συνοδεύεται μὲ τὴν φιλοσοφίαν.

(62) Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος εἶναι ὁ περίφημος Κάρολος ὁ πέμπτος, ὅστις μετὰ μακρὰν καὶ ἐνδοξοτάτην βασιλείαν, παραιτήθη τὸν θρόνον, καὶ μεταμορφωθείς εἰς μοναχόν, ἀπέθανεν (1558) εἰς τὴν Ἰσπανίαν, εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἰούσου. Τοιαύτη καὶ τοσαύτη ἦτον ἐκείνου τοῦ καιροῦ, καὶ ἔτι ἀρχήτερα, ἡ Θεοβλάθεια καὶ δευσιδαιμονία τῶν δυτικῶν χριστιανῶν, ὡς πολλοὶ καὶ ἠγέμονες καὶ ἰδιῶται, ἀφοῦ ἐξόθεναν ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν εἰς πληρωσιν παντὸς εἴδους ἐπιθυμιῶν ἀνόμων, ἐμετασχηματίζοντο πρὸς τὰ τέλη τοῦ βίου εἰς πιναρῶν καλογέρους, καὶ ἀπέθνησκαν εἰς τὰ Μοναστήρια. Ἄλλοι ἠρκούντο νὰ θάπτονται τυλιγμένοι εἰς κλογορικὸν ῥάσον, κρίνοντας τὴν γελίαν ταύτην σώματος νεκροῦ ῥασσοφορίαν καὶ σπαργάνωσιν ἱκανῆν νὰ ἐξαλειφῆ ὅλης τῆς ζωῆς τὰς κακίας. Δὲν ἔσαν ὅμως ὅλα τὰ ῥάσα ἐπίσης ἱκανὰ νὰ σφραγίσωσι τὰς ἀμαρτίας τῶν Φωμοζητῶν ὀνομαζομένων μοναχῶν (les Frères mendiants) τὰ πιναρὰ ῥάσα εἶχαν ἐξαιρέτως τὸ προτέρημα τοῦτο. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν κληρῶν τούτων μοναχῶν, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος αὐτῶν ἅγιος Φραγκίσκος (σημ. 28) κατίβαινε μίαν φορὰν κατ' ἔτος εἰς τὸν ἄθην, καὶ ἱλευθέρουν ἀπὸ τὸ Κελδοκλήριον πῦρ τὰς ψυχὰς ὅλων ἐκείνων, ὅσοι εἶχαν φροντίσειν νὰ ἐνταφιασθῶσι τυλιγμένοι, ὡς ἀληθῶς μωρὰ νύπια, μετὰ μοναχοφωμοζητικὰ σπάργανα. Ὅστις ἀναγκαστικῶν τὰ τοιαῦτα, πιστεύει ἀκόμη ἱερίων ἢ μοναχῶν συκοφαντίας κατὰ τῆς φιλοσοφίας, ἐκείνος εἶναι ἀξιώτατος νὰ ἐνταφιασθῆ τυλιγμένος μὲ δώδεκα φραγκισκανὰ ῥάσα.

(63) α Περὶ τινῶν ἄθρων παντάπασιν ἐναντίων εἰς τὴν Καθολικὴν ἢ ἐκκλησίαν. » Ὁ Κάρολος πέμπτος, ἔχων χρεῖαν τῆς συμμαχίας τῶν Λουθηρανῶν ἠγέμονων κατὰ τῶν Τούρκων, συγκατέβη νὰ εἰσηγεύσῃ πρὸς καιροῦ μ' αὐτοὺς περὶ τῶν θρησκευτικῶν διαφορῶν· καὶ ἡ ἐκτελεστὴ ἐτυμωρήθη (1551) εἰς τὴν πόλιν Νοριμβέργην, ὀνομασθεῖσα ΤΟ ΜΕΤΑΣΥ (Interim). Αὕτη ἐσυγχώρει εἰς τοὺς Λουθηρανούς τὴν κοινωσίαν τοῦ ποτηρίου εἰς τὴν μετὰ τὴν ἑσχισμὸν τῆς Εὐχαριστίας, καὶ τὸν γάμον τῶν ἱερωμένων, εἰς νὰ ἀποφασίσῃ Οἰκουμενικὴ σύνοδος περὶ τούτων· καὶ ταῦτα ὀνομάζουν οἱ τρεῖς ἐπίσκοποι ἐναντίον εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν (MOSHEIM. Hist. Eccles. tom. IV. pag. 83).

καὶ 405). Ἐπρεπε γὰ εἰπωσιν, ἐναντία εἰς τὴν σφετερισθεῖσαν τὸνομα τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας Παπικὴν αἵρεσιν, καὶ ἄχι ἀπλῶς, εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἀρχαία Καθολικὴ καὶ Ἀποσολικὴ ἐκκλησία δὲν ἐστέρησε ποτὲ τοὺς κοσμικοὺς ἀπὸ τὴν μετάληψιν τοῦ πατρῷου καὶ οἱ Λουθηρανοὶ, ἀναντιόνοτες τὸ ἀρχαιότατον ἔθος τοῦτο, ἔθος κρατηθῆν ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν Ανατολὴν ὅλην καὶ τὴν Ρωσίαν, δὲν ἐπραξάν ἐναντίον τι εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ αὐτὸ κρίνεται καὶ περὶ τοῦ γάμου τῶν ἱερομένων, τὸν ὁποῖον καὶ Γραικοὶ καὶ Ρῶσοι συγχωροῦν, τοῦτο μόνον διαφέροντες ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησίαν, ὅτι ἐξαιροῦσι μόνους τοὺς Ἀρχιερεῖς. Εὐχῆς ἄξιον ἦτο γὰ μὴν ἀπεκλείοντο μὴδ' οἱ Ἀρχιερεῖς ἀπὸ τὸν γάμον, τὸν ὁποῖον ἐτίμησαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους μὲ τὸ παράδειγμα των, καὶ ὄχι ὀλιγώτεροι ἀπὸ τοὺς διαδόχους των ποιμένας τῶν ἐκκλησιῶν, μέχρι τῆς τετάρτης καὶ πέμπτης ἐκκτονταετηρίδος· Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀγαμία τῶν Ἀρχιερέων ἐπεκράτησε πρὸ πολλοῦ, ἐσύμφερε καὶ γὰ μὴν ἐχειροτονῆτο Ἀρχιερεὺς νεώτερος τῶν ἐξήκοντα ἐτῶν. Τὸ ἐπάγγελμα εἶναι τόσον ἱερὸν, τόσον ἅγιον, ὥς μὴδὲ συκοφαντίας κίνδυνον ἔπρεπε γὰ φοβῆται· καὶ τοῦτο ἐπρονόησαν οἱ Ἀπόστολοι, λέγοντες, « Ἴνα ὁ ἐξ ἐναντίας ἐντραπῆ, μὴδὲν ἔχων λέγειν περὶ ὑμῶν φαύλων. » (σημ. 61). Ἀν ὁ Καῖσαρ ἔλεγε περὶ τῆς ἰδίας του γυναίκης, « Τὴν Καῖσαρος γυναῖκα καὶ διαβολῆς θεῖ καθαρὰν εἶναι, » πόσω μᾶλλον ἀρμόζει τοικύτη καθαρότης εἰς τὸν ἐπαγγελλλόμενον γὰ καθαρῶς τοὺς ἄλλους. Ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει, ὅτι εἰς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν, ἀφοῦ μάλας ἐμποδίσθη εἰς αὐτὴν τῶν ἱερομένων ὁ γάμος (σημ. 11 καὶ 26), εἰσιόρρευσαν αἱ πλείον ἄνομοι, πλείον ἀναίσχυνοι, καὶ πλείον σκανδαλικαὶ μετὰ γυναικῶν συμβιώσεις πάσης τάξεως ἐκκλησιαστικῶν. Περὶ δὲ τῶν ἱερέων καὶ διακόνων μᾶς, ἐπειδὴ ἔχομεν καὶ κοσμικοὺς ἱερεῖς καὶ διακόνους, σιμνότερον καὶ συμφορώτερον ἤδελ' εἶσθαι καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν πολιτείαν γὰ ἐδιωρίζοντο μόνον αὐτοὶ εἰς τὴν ὑπουργίαν τῶν κατὰ πόλεις ἱερῶν ναῶν· οἱ δὲ ἄγχοι ἱερεῖς, οἱ καὶ ἱερομόναχοι ὀνομαζόμενοι, γὰ ὑπουργῶσι τοὺς ναοὺς τῶν Μοναστηρίων, καὶ γὰ συζῶσι μὲ τοὺς μοναχοὺς, τῶν ὁποῖων φέρουσι καὶ τὸνομα, μὴδὲ γὰ περιφέρονται εἰς τὸν κόσμον, ἀφοῦ μίαν φορὰν τὸν ἀρκηθῶσιν. Οἱ ναοὶ μᾶς βέβαια δὲν θείλουσι ζημιωθῆν τίποτε, σιρούμενοι τοὺς ἱερομόναχους· οἱ δὲ ἱερομόναχοι, θείλουσι κερδήσειν πολὺ, ἐλαφρύνοντες τὸν ζυγὸν τῆς ἀγαμίας μὲ τὴν ἀποφυγὴν τῶν κοσμικῶν πειρασμῶν. Ἐάν, κατὰ τὴν προσηχὴν τοῦ Χριστοῦ, χριστωῶμεν προ-

σευχόμενοι νά λέγωμεν, « Μὴ εἰσευέλκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, » ὅστις ἐκουσίως ῥίπτεται εἰς τὸν σφοδρότερον ἀπ' ὅλους τοὺς πειρασμοὺς, τὸν πειρασμὸν τῆς σαρκὸς, ἀντιφέρεται εἰς αὐτὸν τὸν Χριστὸν. Λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος (Πρὸς Κορινθ. Α, ζ', 9), « Κρεῖσσον γαμήσαι ἢ » πυροῦσθαι. » Πολλὰ ὀλογοὶ ἀπὸ τοῦ ἀναστρεφόμενου εἰς τὸν κόσμον ἀγάμους ἱερεῖς τολμοῦν νά ἀρνηθῶσι τὴν φυσικὴν ταύτην πύρωσιν· διὰ τί λοιπὸν ῥεφοκινδυνουοῦν ἐναντίον τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας; Οὐτε θεῖοι οὐτ' ἀνθρώπινοι νόμοι βιάζονται κανένα νά ἀπέχη ἀπὸ τὸν γάμον· ἀλλ' ἀφοῦ τις προτιμᾷ τὴν παρθενίαν ἀπὸ τὸν γάμον, χρεωστὴ νά ἔχη καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς παρθενοῦς· ἀφοῦ ἀπίστας νά μὴν ἔχη γυναῖκα, χρεωστὴ μὴδὲ νά βλέπῃ γυναῖκα. « Ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτὴν, ἤδη ἐμοίχευσεν » αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. » (Ματθ. ε', 28) Μόνος οὗτος ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἀρκεῖ νά δεῖξῃ, ὅτι δὲν ἤθελεν ἀγάμους ἱερεῖς εἰς τὸν κόσμον.

(64) Οἱ τριακονταεξὶ χρόνοι ἀριθμοῦνται ἀπὸ τὸ 1517 ἕως τὸ 1553 ἔτος, ὅτε ἐγράφη ἡ παρούσα Συμβουλὴ. Ὁ Λουθηρος ἐχωρήθη φανερά ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης κατὰ τὸ 1520 ἔτος· εἶχεν ὅμως ἀρχίσαι νά γράφῃ ἀπὸ τὸ 1517 κατὰ τοῦ Πάπα Λέοντος τοῦ δεκάτου.

(65) « Ἀντιχρίστον. » Οἱ Λουθηρανοὶ ἐμεταχειρίσθησαν τὸ ἐπίθετον τοῦτο κατὰ τοῦ Πάπα, καὶ πολλάκις μετ' ἐπιλοχίαν ὑπὲρ τὸ πρῖνον καυτικόν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι πολλοὶ Πάπαι ἐκυβέρνησαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἀντιχρίστως. Ἰσχυροὶ ἀνωτέρω ὅτι εἰς τῆς Ρώμης τὸν θρόνον ἀνέβησαν Πάπαι ἔνοχοι ὄχι μόνον ἁμαρτιῶν κολαζομένων καὶ ἀπὸ τοῦς πολιτικούς νόμους, ἀλλὰ, τὸ φοριώτερον, καὶ αὐτῆς τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἀπιστίας (σχημ. 11, 13, 16, 19 καὶ 50). Τοῦ Ἰουλίου τούτου, πρὸς τὸν ὁποῖον γράφον οἱ Θεοφιλέστατοι τρεῖς ἐπίσκοποι, ἡ ἀντιχριστιανικὴ δισποσιᾶ ἔρθε· εἰς ν' ἀφορῆση ἀδίκως τὸν βασιλεῖα τῆς Γαλλίας, Ερρίκου δευτέρου, καὶ ἦτον ἔτοιμος νά διεγείρῃ κατ' αὐτοῦ ὅλην τὴν Γαλλίαν εἰς ἀποστασίαν, ἀν' ὃ Ερρίκος δὲν ἀντετάκτετο γενναίως εἰς τὰς γαλοῖκας ἀπειλὰς τῆς Μακαριότητός του. Ὁ προκατόχος τοῦ Ἰουλίου Παῦλος ὁ τρίτος ἐράνη ἔτι πλέον δυνατωτέρως. Αὐτὸς κατέστησε καὶ ἐκύρωσε (1540) τὸ τάγμα τῶν Ἰησοῦιτῶν, τὸ ὁποῖον ἐμίλλε νά ταράξῃ ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἰσχυροποιήσῃ τὴν Ἱερὰν ἐξέτασιν, καὶ ἐξέθωκε τὸν περιβόητον ἀφορισμὸν, τὸν Ἐν τῷ δειπνῷ τοῦ Κυρίου (La Bulle in cena Domini) ὀνομαζόμενον, διότι ὀρίσθη

μετὰ τὸν Παῦλον νὰ ἀναγνωσθεῖται κατ' ἔτος τὴν μεγάλην πέμπτην ἐπ' Ἐκκλησίας. Εἰς τὸν ἀφορισμὸν τούτον ἀναθεματίζονται ῥητῶς ὅσοι ὁμολογοῦν τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους ἀνωτέρας τοῦ Πάπα, ὅσοι ἡγεμόνες χωρὶς ἀδείας αὐτοῦ ὑποβάλλουν ἱερεῖς ἢ μοναχοὺς, ἰδίους τῶν ὑπακόους, εἰς τοὺς ἀναγκάειους πολιτικούς φόρους, ὅσοι κοσμικοὶ δικασταὶ τολμοῦν νὰ κρίνωσι τὰ ἐγκλήματα τῶν ἱερωμένων, καὶ ἀπλῶς ὅσοι δὲν γνωρίζουν τὸν Πάπαν κριτὴν, ἡγεμόνα ὑπέρατου, καὶ κύριον ἀνυπεύθυνον νὰ πράσῃ ὅ,τι θέλει. Καὶ ὅλα ταῦτα μὲ τόσον ἀναίδῃ πεισμονῇ, ὡς νὰ καταρροήσῃ καὶ τῶν ἰδίων του Καρδινάλιων τὴν συμβουλὴν, οἱ ὅποιοι ἐτόλμησαν νὰ τὸν εἰπωσιν, ὅτι ἀπὸ τὴν πλειονοῦξαν τῶν Παπῶν, ὡς ἀπὸ τὸν Δούρειον ἵππον, ἐξεράσθησαν ὅλα τὰ κακὰ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, *Ex hoc fonte, tanquam ex equo Trojano irrupere in ecclesiam Dei tot abusus*. Τρεῖς ἑκατονταετηρίδας πρὸ τοῦ Παύλου Ἰννοκέντιος ὁ τρίτος, δὲν ἀρκεῖται πλέον νὰ παραβάλλῃ ἑαυτὸν γελῶως μὲ τὸν μέγαν φωστῆρα τῆς Κοσμογονίας, καὶ τοὺς κοσμικοὺς ἡγεμόνας μὲ τοὺς μικροὺς (σημ. 11), ἀλλ' ἐξοπλισόμενος κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἀγριαινεῖται ὡς ἄλλος Γεγκισκάνος, ἢ Ταμερλάνος, καὶ τολμᾷ νὰ ἐκφρονήσῃ (λέγει ἡ ἱστορία) αὐτὰς τοῦ προφήτου Ἰεζικιὴλ (καὶ, 9, 10) τὰς λέξεις: « Ῥομφαία, » Ῥομφαία, ὀξύνου καὶ θυμώθητι, ὅπως σφάξῃ σφάγια' ὀξύνου, » ὅπως γένη εἰς σὺλωσι, ἑτοιμη εἰς παραλύσειν' σφάξῃ, ἐξουδέ- » νει, κ. τ. λ. » Ὀλίγους χρόνους μετὰ τὸν Παῦλον Πίος ὁ πέμπτος (1566) ἀνετίθει καὶ κῆρυξεν τὸν ἀφορισμὸν τοῦ Παύλου, ὅρισας καὶ τὴν ἐτήσιον ἀνάγνωσιν αὐτοῦ εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας· καὶ ἐπειδὴ πρὸ τῆς ἀναβάσεως αὐτοῦ εἰς τὸν Παπικὸν θρόνον ἦτο δικατῆς τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως, διὰ νὰ μὴ λησμονήτῃ τὴν ἐξὸν τοῦ φόρου, κατεδίκασε πολλοὺς εἰς τὰς φλόγας τοῦ πυρὸς, ὡς αἰρετικούς, εἰς αὐτὴν τὴν Ῥώμην. Πανουργότερος παρὰ τοὺς ἄλλους, ἐκατάλαβεν ὅτι τὰ φῶτα τῶν ἐπιτησίων ἦσαν οἱ ἀληθεῖς ἐχθροὶ τῶν καταχρήσεων· ὅθεν ἐδιάλεγεν εἰς τὴν διὰ πυρὸς θυσίαν ταύτην μάλιστα τοὺς λογίους ἀνδρας, ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ περίφημος Παλαμάριος· τὸν ἐπυρῆεν πρῶτον, ἔπειτα τὸν ἐφόρβεν εἰς τὸ πῦρ, διότι ἀνόμασε τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως μάχαιραν σφάζουσαν λαϊκοὺς λογίους, *Inquisitionem sicam esse districtam in jugula literatorum*. Μετὰ τὸν Πίον ἀμέσως ἀνηγορεύθη (1572) Πάπας Γρηγόριος ὁ δέκατος τρίτος, τρεῖς μῆνας πρὸ τῆς συμβάσεως εἰς τὴν Γαλλίαν φρικωδεστάτης σφαγῆς, τῆς ἐπονομασθείσης τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου (La Saint-Barthélemi).

Μόλις ἔλαβε τὴν εἰδησιν τοῦ δαιμονικοῦ τούτου δράματος ὁ ποιητὴς οὗτος τῶν χαιρικῶν, καὶ ἐύρτασε τὴν παρόνομον σφαγὴν μὲ δοξολογίας εἰς τὸν Θεόν, μὲ πυρᾶς δημοσίους, καὶ καυσίων κρότους, ὡς ἡμέραν χαρμίσσουνο. Τὸν Γρηγόριον διαδέχεται ὁ δολιότητος καὶ φουκάτατος Σίξτος ὁ πέμπτος (1585). Διὰ τὰ μὴ μακρολογῶ διεγούμενος ὅλους τοὺς ἄθλους, ἀρκοῦν ὅσα ὠμολογοῦσεν αὐτὸς νὰ παραστήσῃ τὸν χαρακτῆρά του. Ἐλεγεν, ὅτι ἐδέχθη τὴν Παπικὴν ἀρχὴν κατὰ τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ (Ματθ. ε', 34), ἐξηγούμενον ὅμως κατὰ τὸ γράμμα, «Οὐκ ἦλθεν βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν.» Οὕτως τὸν ἐξήγησαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι Πάπαι· ἀλλ' ὁ Σίξτος καὶ τὸ ὠμολόγη. Ὅταν ἐμαθῆν ὅτι ἡ Ἐλισάβετ, Βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας, ἀπεκεφάλισε τὴν Βασίλισσαν τῆς Σκοτίας Μαρίαν, ἐξηφώνησε μὲ ἄκραν ἀγαλλίασιν, καὶ τὴν εὐτυχῆ γυναικᾶ, ἣτις ἀπέλαυσε τὴν ἡδονὴν νὰ «θερίσῃ σφραγισμένην κεφαλὴν!» Τοιοῦτοι Πάπαι οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ὅτι εἶναι Ἀντίχριστοι, εἶναι τὸ Ἀντίχριστος σημαίῃ τὸν λέγοντα καὶ πράσσοντα ἐναντία ὧσων ἔλεγε καὶ ἐπραξεν ὁ Χριστός. Μ' ὅλον τοῦτο ἐράνησαν καὶ Πάπαι καὶ πρὸ αὐτῶν καὶ μετ' αὐτούς, οἱ ὅποιοι εὐλκρινῶς ἐφρόντισαν τὴν διάρθρωσιν καὶ αναμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀλλὰ δὲν ἐκκώρωθωσαν σχεδὸν τίποτε, θιότι ἡμέλησαν τὸ μόνον δραστηρὸν μίστον τῆς τοιαύτης διαρρύθμιστος, τὸν φωτισμὸν τοῦ κοινοῦ λαοῦ, καὶ τὴν ἀκάλυτον ἀκήρωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἢ μᾶλλον δὲν ἰδουήθησαν νὰ μεταχειρισθῶσι μίστον, τὸ ὅποιον μόνη ἡ πρόδοσις τῆς φιλοσοφίας ἐμελλε νὰ δεῖξῃ χωρὶς κανένα κίνδυνον. Τοῦτο τὸ κακὸν ἔχει μάλιστα ἡ δεισιδαιμονία, ὅτι, ἀφοῦ πολυχρονήσῃ καὶ ριζώσῃ εἰς ἀπαιδεύτου ὄχλου πνεύματα, ἀφοῦ μάλιστα πλουτίσῃ μὲ χρυσοῦ θησαυροῦς καὶ τιμῆς μὲ τίτλους ἐισφορικῶς τοὺς ἐθνογεῖς τοῦ ὄχλου, γίνεται σχεδὸν ἀκαταμάχητος. Εἰς τοιαύτην αξιοθρήνητον συνδρομὴν πλανώντων καὶ πλανωμένων, ὁ πλανώμενος, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἴτοιμος νὰ πολεμήσῃ τὸν, ὅστις τολμήσῃ νὰ τὸν δεῖξῃ τὴν πλάνην, ἐξαχρμαίνεται παντάπασι, ὅταν τὸν καταπίσῃ ὁ πλανῶν μὲ τὰς συκοφαντίας του, ὅτι ὁ νείος οὗτος διδάσκαλος εἶναι φιλόσοφος, ἤγουν καθὼς εἰς πλάνοι ἐξηγοῦν τὴν λέξιν, ἄθλιος. Τί ἔχει λοιπὸν τότε νὰ κάμῃ ὁ ἀληθὴς φιλόσοφος, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ καὶ τὸ ἔθνος του ἀπὸ τὴν πλάνην, καὶ ἑαυτὸν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς σφαγῆς; Πρῶτον, νὰ μὴ διδάσκῃ ἄλλο παρὰ ὅ,τι ἐδίδαξεν ὁ Χριστός, νὰ μὴν εὐαγγελίζεταί ἄλλο παρὰ τὰ εὐαγγελισθέντα ἀπ' αὐτοῦ τοὺς Ἀποστόλους. Δεύτερον, νὰ συμβουλεύῃ καὶ νὰ ἐξαπλόη, ὅσον δύναται, τὴν παιδείαν εἰς τὸ ἔθνος.

Τρίτου;

Τρίτον, ὄχι ὀλιγώτερον ἀναγκαῖον, νὰ κρίνῃ τὰς δεισιδαιμονίας, ὡς πολυχρόνιον ἀρρώσιαν, καὶ οὕτω νὰ τὰς Θεραπείῃ, σκληρῶν καὶ κλονῶν αὐτὸς, μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, ὄχι ὅλας ἐντάμα. Καθὼς ἡ βίβλῳσις ἔγινε μικροχρόνιος, παρόμοια καὶ ἡ ἐκρίζωσις αὐτῶν εἶναι μικροῦ χρόνου ἔργον. Συντέμνεται πολὺ ὁ χρόνος, ἐὰν δι' εὐτυχίαν τοῦ ἔθνους φιλοσοφήσωσι αὐτοὶ οἱ πνευματικοὶ τοῦ ὁδηγοῦ-ἔχοντες δύναμιν καὶ μέσα πλείοτερα τῶν κοσμικῶν, γρηγορώτερα καὶ εἰρηνικώτερα θύναται νὰ κατορθώσωσι τὸ καλόν. Ἀκόμη τρεῖς ἢ τέσσαρες Πάπαι ὅμοιοι τοῦ Βενεδίκτου δεκάτου τετάρτου (1740) καὶ τοῦ Κλήμεντος δεκάτου τετάρτου (1769) καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης θέλει ἐλευθερωθῆν ἀπὸ πολλὰς καταχρήσεις. Ὅποιος ἐφάνη ὁ Βενεδίκτος μὲ λόγον καὶ ἔργον, τὸ μαρτυροῦν αὐτοὶ οἱ σύγχρονοὶ τοῦ ἐτεροδόξου. Ἐτιμῆθη ἐξαιρέτως ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς, ἀπὸ τὸν μέγαν Φεδερίκον τῆς Πρωσίας· αὐτὴ τῆς Ρωσίας ἡ Αὐτοκρατορίσσα Ἐλισάβετ ἔδειξεν ὅτι τὸν ἐσεβάξετο. Ὁ Κλήμης δεκάτος τέταρτος, παντάπασιν ἀνόμιμος τοῦ ἰσχυρογνώμονος καὶ τυρανικοῦ Κλήμεντος δεκάτου τρίτου, τοῦ προκατόχου του (1758), ἀθανάτισε τὸ ὄνομά του, ἐλευθερώσας τὴν ἐκκλησίαν του ἀπὸ δύο μεγάλα σκάνδαλα, ἔργα τοῦ ἀνωτέρου ὀνομασθέντος Παύλου τρίτου· ἔπαυσε τὸν ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγιγνωσκόμενον κατὰ τὴν μεγάλην πέμπτην ἀναίσχυντον ἀπορισμὸν τὸν ἔν τῷ δεῖπνῳ τοῦ Κυρίου, καὶ κατήργησε τὸ πολλῶν καὶ μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν κακῶν πρόξενον τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν.

(66) Ὁ Καρδινάλιος Πόλος, Ἀγγλος τὸ ἔθνος, ἐφάνη πολὺ μετριώτερος καὶ χριστιανικώτερος κατὰ τῶν αἰρετικῶν παρά τοὺς τρεῖς τούτους συμβούλους τοῦ Πάπα. Αὐτὸς ἔλεγεν, ὅτι ἡ αἵρεσις εἶναι ἀρρώστια, καὶ οἱ αἰρετικοὶ πρέπει νὰ ἐκτρεφῶνται ὡς ἀρρώστοι, ὄχι νὰ φονεύωνται. Τοῦτο μᾶς ἐνθυμίζει τὸν Σωκράτην, ὅστις ἔλεγεν εἰς τὸν συκοφάντην αὐτοῦ Μέλιτον, ὅτι τῶν κακῶν δοξῶν ἡ Θεραπεία εἶναι ἡ διδασχὴ, ὄχι ἡ εἰς πολιτικὰ κριτήρια ἀγωγή· « Τῶν τοιούτων ἀκουσίων ἀμικρτημάτων οὐ δεῦρο νόμος εἰσάγειν ἐστίν, ἀλλ' ἰδίῃ λαβόντα διδάσκειν » καὶ νοθευεῖν... σὺ δὲ δεῦρο εἰσάγεις, οἱ νόμος ἐστίν εἰσάγειν τοὺς κολάσεως δεομένους, ἀλλ' οὐ μαθήσεως. » Πλάτ. Ἀπολογ. Σωκράτ. σιλ. 26.

(67) « Ἐμπορίαι μὲ κάθε δίκαιον, κ. τ. λ. » Μὲ τὸ δίκαιον τῶν ληστῶν, καὶ μὲ δύναμιν πλείοτεραν παρά τοὺς ληστές. Ἐκεῖνοι μεταχειρίζονται ἐνὸς εἴδους μάχαιραν. Τοὺς ἰσρωμένους τούτους ληστές ἴδαμεν (σημ. 11) ὅτι ἐμεταχειρίζοντο διπλὴν μάχαιραν, τὴν κοσμι-

κίν και τὴν πνευματικὴν. Ἄν ἡ τυπογραφία δὲν μᾶς ἐφύλασσε τὴν ἐξορίαν τῆς Παπικῆς πλεονεξίας, ἦτον ἀδύνατον νὰ πιστεῖται τις ἀπὸ μόνην τὴν δι' ἀλοχίας παράδοσιν, ὅτι τρεῖς ἐπίσκοποι, συμβουλευόντες τὸν Πάπαν, μόνον, μονώτατον σκοπὸν ἔχουν τὴν αὐξήσιν τῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ πλοῦτου τῆς Μακαριότητός του· εἰς τοῦτο μόνον καταγίνονται, καὶ τοῦτο μόνον σπουδάζουν, πῶς νὰ μεταβάλλωσι τὴν θρησκείαν εἰς ἀληθῆ πορισμὸν καὶ πραγματείαν. Τοιαῦται συμβουλαὶ δὲν ὁμοιάζουν τὰς Ἀποστολικὰς συμβουλάς· ἀλλ' εἶναι, καθὼς, ἔγραψεν ὁ Παῦλος εἰς τὸν Τιμόθειον, « Παραδεικτριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων » τὸν νοῦν, καὶ ἀπεσπρημένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων ΠΟΡΙΣΜΟΝ εἶναι τὴν εὐσεβείαν » καὶ οἱ καταφρουοῦντες τοιοῦτους ἐμπόρους καὶ θεοκαπήλους ἱερέας κοσμικοὶ, κάμουν ὅ,τι ἐσυμβούλευεν ὁ Ἀπόστολος τὸν Τιμόθειον « Ἀφίτασο ἀπὸ τῶν τοιούτων... Οὐδέτι » γὰρ εἰσηγήσαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν δύναμεθα. Ἐχόντες δὲ διατροφὴς καὶ σκεπάσματα, τοῦτοις ἀρκεσθησώμεθα, κ. τ. λ. » (Πρὸς Τιμόθ. Α, σ', 5-11).

(68) « Ὅλης τῆς οἰκουμένης τὰ πλούτη εἶναι ἀνακρυβόλους ἰδικὰ σου. » Τίς ἀμφεβολία, ὅτι οἱ κοσμικοὶ, οἱ ἔχοντες γυναῖκας καὶ τέκνα, χρεωροῦν νὰ ἐργάζωνται ἀδικακόπως, διὰ νὰ πλουτίζωσιν ἱερεῖς καὶ μοναχοὺς ἀργούς, ἀγάμους, καὶ ἀρνημένους ἐξ ἐπαγγελίας τὸν κόσμον! Ἰδομεν ἀνωτέρω, ὅποια ἦτο τῆς Παπικῆς αὐλῆς ἡ πλεονεξία καὶ τρυφή· ἴδομεν ὡσαύτως καὶ τῶν μοναχῶν τοὺς δόλους, διὰ νὰ σφιτερίζωνται τὰ ὑπάρχοντα τῶν κοσμικῶν, καὶ τὸν ἄνωτον βίον εἰς τὸν ὅποιον τὰ ἐμταχειρίζοντο (σημ. 26, 38 καὶ 62). Ἡ ἀσωτικὰ τῶν ἐφθασεν εἰς νὰ σκανδαλίτη καὶ αὐτὴν τὴν Παπικὴν αὐλήν. Ὅταν ὁ σοφὸς Ἄββας Ἀμβρόσιος (ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος ὅστις μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν Διογένην τὸν Λαίρτιον, καὶ εὐρέθη παρὼν καὶ εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον) ἐσχῆλ ἀπὸ τοῦ Πάπαν Εὐγένειον τὸν τέταρτον Ἐξαρχος πληρεξούσιος, νὰ περιέλθῃ καὶ νὰ διορθώσῃ τὰ πολλὰ τοῦ πάγκρατός του, ὀνομαζομένου τῶν Καμαλθούλων, Καλογήρων καὶ Καλογραίων μοναζήρια, εὐρήκε καὶ τοὺς Καλογήρους καὶ τὰς Καλογραίας εἰς τόσῃ ρθοράν, ὥστε εἰς τὴν Λατινικὴν ἐκδοθεῖσαν περιγραφὴν, ἐπεγραφομένην Ὀδοπορικὸν, δὲν διεζάει νὰ ὀνομάσῃ τὰ μοναζήρια Πανομοσία (Beat. Ambros. Hodoeporicon, παρὰ τῷ Weidmann's Literatur der alt. Reisebeschreib. I. B. S. 507-525). Ἰδοὺ εἰς ποιούς καὶ ποίας ἐξωθένοντο τὰ πλούτη τῶν ἀνωτῶν κοσμικῶν.

(66) «Τοῦ κυριεύοντος τὰ πάντα Χριστοῦ.» Ἦγουν ἐκείνου, ὅστις ἔλεγεν· «Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει πού τὴν κεφαλὴν κλινῆ·» Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, » καὶ ἐπαράγγελλε τοὺς Ἀποστόλους νὰ φεύγωσι τὰς κυριαρχίας καὶ δεσποτίας. (Ματθ. ἡ, 20, κ', 25, Ἰωάν. εἰ, 36).

(70) «Μὴ ἐπιδοξιοῦναι καὶ χάριν.» Κατὰ τὴν παροιμίαν δηλαδὴ, «Ὅπου μὴ ἐφικνύεται ἡ λεοντῆ, ἐκεῖ προσαπτέον τὴν ἀλωπεκὴν.» Ἡ παρούσα τῶν Ἐπισκόπων Συμβουλὴ δείχνει, ὅτι ἐγνώριζαν πόσῃ δυνάμει ἔχει τὸ «Πρὸς καιρὸν πολιτεύεσθαι.» Ὁ καιρὸς ἦτον ἐπικίνδυνος, καὶ ἀκολουθῶς ἀξίως πολλὰς προσοχῆς. Τὰ μίσα τῆς δικαίας ἔκτης ἑκατονταετηρίδος ἦσαν μίχ ἀπὸ τὰς λαμπρὰς ἐπιτυχῆς τῆς προχωρήσεως τοῦ φαιτισμοῦ τῶν ἀνθρώπων· αἱ λογικαὶ τέχναι ἐτελειοποιούτο καθημέραν, καὶ ἡ φιλοσοφία ἤρχιζε νὰ διαλύῃ τὸ παχὺ σκότος, καὶ ἀκολουθῶς νὰ ἀμβλύῃ καὶ νὰ σκωριαῶσῃ τὴν διπλὴν μάχαιραν (σημ. 11) τοῦ Πάπα, ἥτις εἶχεν ἕως τότε ἀκόνην τὴν ἀμάθειαν τῶν κοσμικῶν. Δὲν εἶναι ἀναιδέστειν ἄλλο τι εἰς τὸν κόσμον παρὰ ἰερέα πλεονέκτην, οὐδὲ μωρότερον ἄλλο παρὰ κοσμικὸν φοβούμενον ἀφορισμούς ἰερέως πλεονέκτου. Ὅταν οἱ κοσμικοὶ καταλάβωσιν, ὅτι ὁ ἀφορισμὸς δὲν εἶναι παρὰ χωρισμὸς ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν Χριστιανοῦ ἀπετοῦντος τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας, ἢ παραβαίνοντος τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ ἰσχύει τίποτε, ἂν δὲν γένη μὲ συνοδικὴν ἀπόφασιν, καὶ ὅχι δι' ἐνὸς ἀνθρώπου, Πάπα ἢ Ἐπισκόπου, προσαχῆς, ὅταν κατατρονούντις τοὺς παρὰ τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διάταξιν γινομένους ἀφορισμούς, συναναστρέφονται, συνεσιδῶσι καὶ συμπύνωσι μὲ τὸν ἀδίκως ἀφορισθέντα, τότε καὶ οἱ ἀφορίζοντες ἀναγκάζονται νὰ μεταχειρίζονται τὴν πνευματικὴν μάχαιραν, ὡς τὴν ἐμεταχειρίζοντο οἱ Ἀπόστολοι· τὴν δὲ κοσμικὴν ν' ἀφίνωσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν πολιτικῶν νόμων.

(71) «Πόσον εἶναι φρικτὰ τὰ περὶ σοῦ διασπινόμενα.» Ἐδῶ μᾶς φανερόνουν οἱ Θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, πόσον ἐμισέτο ὁ Πάπας τῶν Ἰουλιῶν ὁ τρίτος καὶ ἀπ' αὐτοὺς τοῦτ' Παπιστᾶς. Ἡ διχωνογία τοῦ Ἰουλιῶν δὲν ἦτο βίβλια ὅποια νὰ ἐμπνεύσῃ ἀγάπην καὶ σέβας εἰς τοὺς ὑπηκόους του· οὐδ' εἶναι παράδοξον, ἂν δι' αὐτὴν τὸν ὀνόμαζαν καὶ οἱ Λουθηρανοὶ Ἀντίχριστον (σημ. 65). Σιμὰ τῆς ἀκρας πλεονεξίας, διὰ τὴν ὅποιαν κατεβάρυνε τὸν λαὸν μὲ φόρους, ἐκατηγόρησεν τὴν Μακαριότητά του, καὶ ὡς ἐκδοτὸν εἰς τὰς ἡδονάς. Ἡ φιληθονία του ὅμως ἐμπορεῖ νὰ λογισθῇ αὐτηρὰ σκληρογυνία, ἂν συγκριθῇ

μὲ τὴν διαγωγὴν τοῦ προκατόχου τοῦ Παύλου τοῦ τρίτου. Τοῦτον λέγουσι ὅτι ἐβίασε παρθένους, ὅτι ἐμοίχευσε καὶ μετὰ τὴν μοιχείαν ἐφαρμάκωσε τὴν ἰδίαν του θυγατέρα Κωνσταντίαν, ὅτι μὲ φάρμακον ὁμοίως ἐθανάτωσε τὴν ἰδίαν μητέρα καὶ τὸν ἀνεψιὸν του, καὶ ἄλλα τοιαῦτα μικρὰ ἀμαρτήματα! παρόμοια τῶν ἀμαρτημάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔτου.

(72) Μαρία ἡ βασίλισσα, ἣτις διεδέχθη κατὰ τὸ ἔτος 1553 τὸν ἀδελφόν της Εἰδουάρδον, καὶ ἀποκατέστη τὸν παπισμὸν, τὸν ὁποῖον μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς (1558) ἡ διάδοχος της Ελισάβετ κατήργησε δεύτερον. Ὁ ἀνωτέρω (σημ. 66) ὀνομασθεὶς Καρδινάλιος Πόλος, ὅταν ἔλαβε τὴν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου τῆς Μαρίας, ἐφόναξε, « Κύριε, ἢ σῶσον ἡμᾶς, ἀπαλύμεθα! Σωτήρ τοῦ κόσμου, σῶσον τὴν ἐκκλησίαν σου! » Μόλις ἐπρόφερε τοὺς λόγους τούτους, κ' ἔπεσεν εἰς ἀγωνίαν θανάτου, καὶ μετ' ὀλίγον ἔπαυσε νὰ ζῆ (1558).

(73) Μέχρι καὶ τῆς σήμερον ὁ κατὰ καιρὸν βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ὀνομάζεται Κεφαλή τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας (Chef de l'Église Anglicane). Τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν εἶχαν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν οἱ Γραικορωμαῖοι Ἀυτοκράτορες (σημ. 11), πλὴν ὅτι ἀντὶ τοῦ Κεφαλαὶ ὀνομαζόντο μὲ πρῶτον ὄνομα, Ἐπιστημονάρχαι τῆς Ἐκκλησίας, ὡς νὰ ἔλιγες, Ἀρχοντες τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστήμης. Καὶ τὴν μὲν ἐξουσίαν ταύτην ὅτι τὴν εἶχαν πραγματικῶς ἀπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τοὺς χρόνους εἶναι ἀνμφιβόλον· τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Ἐπιστημονάρχου φαίνεται ὅτι τὸ ἔλαβαν εἰς τὴν παρακμὴν τῆς κοσμικῆς τῶν ἐξουσίας, κινδύνους ἴσως ἀπ' ὅσας ἤκουον κ' ἔμελλαν μετ' ὀλίγον νὰ πάθωσι τοῦ Παπικοῦ ἱερατικοῦ καταδυναστείας. Τὸ κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας μῖσος τῶν Παπῶν, μετὰ τὸ σχίσμα, ἔφθασεν εἰς τόσον, ὡς' εἴλεπαν μὲ μεγάλην εὐχρησίνην τὴν ἐξασθένεισιν τῆς Γραικορωμαϊκῆς Ἀυτοκρατορίας. Ἐσῆκωσαν τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης εἰς τοὺς στυφοροεικοὺς πολέμους, κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον, δι' ἀπόκτησιν τῆς Ἱερουσαλήμ, τὸ δὲ ἀληθές, διὰ νὰ σείσωσι σφοδρότερον τὴν κλονουμένην τῶν Γραικορωμαίων Ἀυτοκρατόρων βασιλείαν, καὶ οὕτω νὰ ὑποτάξωσιν εὐκολώτερον τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν (DAUNOU, Essai histor. sur la puiss. temp. des Papes, vol. I, pag. 141). Καὶ ἀντὶ νὰ θρηνησῶσι τὴν τελευταίαν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν εἴωρτασαν, ὡς ἐκδικεῖν Θεοῦ διὰ τὸν χωρισμὸν τῶν Ἀνατολικῶν ἀπ' αὐτοῦς. Ὅταν ἔπνευ τὰ λοιπὰ, ὑπεκρίθησαν προθυμίαν βοηθείας· ἀλλὰ πῶς; Μὲ τὰς αὐτὰς συνθήκας,

τάς ὁποίας ἐζητεῖ ἀπὸ τὸν Χριστὸν ὁ διάβολος· « Ἐάν πεσὼν προσκυ-
 » νήσῃ μοι. » Καὶ αὐταὶ ἐγέννησαν τὴν Φλωρεντινὴν σύνοδον· εἰς
 τὴν ὁποίαν ἀποριεῖ τις τί πλέον νὰ θαυμάσῃ, τῆς Παπικῆς αὐτῆς τὴν
 πανουργίαν, ἢ τὴν μοριαν τῶν ἡμετέρων ἱερωμένων καὶ τοῦ Ἐπισημο-
 νάρχου τῶν Αὐτοκράτορος, οἱ ὅποιοι ἠλπίζαν νὰ σώσωσι τὴν βασι-
 λείαν, προσκυνούντες τὸν Πάπαν, καὶ προδίδοντες τὰ δόγματα τῆς
 Θεοσκείας τῶν. Καὶ οὐδ' εἰς ταῦτα ἠρκέσθησαν οἱ Πάπαι· ἀλλὰ καὶ
 μετὰ τὴν πτώσιν μας δὲν ἔπαυσαν νὰ μᾶς ἐνοχλῶσι μὲ τοὺς Ἄποσό-
 λους τῶν, οἱ ὅποιοι, περιερχόμενοι γῆν καὶ Θάλασσαν, τοὺς Γραικοὺς
 μάλιστα ἐφρόντιζαν νὰ κάμνωσι προσήλυτους, μὲ τόσῃ ἐπιμονῇ, μὲ
 τόσον ζῆλον, ὡς νὰ μὴν ἐπίστειαν μὴδ' εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν οἱ Γραικοί.
 Δὲν τοὺς ἔμελε τόσον ἡ ἐπιστροφή πολλῶν Ἰουδαίων, Τούρκων, Εἰδωλο-
 λατρῶν, ὅσον τοὺς εὐφραυνεν ἕνας Γραικὸς προσήλυτος. Καὶ τί ἐδίδασκον
 τὸν μορὸν τοῦτον προσήλυτον; τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸν Πάπαν, ἀπαράλ-
 λακτα ὡς οἱ παλαιοὶ Φαρισαῖοι ἄλλο δὲν ἐζητοῦν ἀπὸ τοὺς μαθητάς τῶν,
 παρὰ νὰ σέβωνται καὶ νὰ μιμῶνται τοὺς διδασκάλους τῶν· « Οὐαὶ
 » ὑμῖν Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι περιάγτε τὴν Θά-
 » λασσαν καὶ τὴν ξηρὰν, ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον· καὶ ὅταν γένηται,
 » ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν. » (Ματθ. κγ', 15)
 Ἄν σήμερον τὰ τοιαῦτα ἢ δὲν γίνονται ὀλίγερα, ἢ δὲν τολμῶνται
 πλέον παρὰ ἀπὸ ὀλίγου τινὰς· Διοβλαβεῖς Καπουκίνους, χρεωρίζεται
 καὶ τοῦτο εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῶν φώτων· ἥτις ἐδίδαξε καὶ τὸν Παπι-
 στήν, ὅτι δὲν εἶναι πράγμα ἀναγκάσιον εἰς σωτηρίαν ἢ τυρλὴ εἰς τὸν
 Πάπαν ὑποταγῇ, καὶ τὸν Γραικὸν νὰ μὴ ζητῇ τὴν σωτηρίαν του παρὰ
 εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη καὶ ἐβαπτίσθη Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν.

(74) « Τὸν ἀγιώτατον πόδα πρηνεῖς εἰς ἔδαφος καταφιλοῦμεν. » Ἐρθά-
 σαμεν τέλος πάντων ἀπὸ τὴν κορυφὴν τῆς ἀγιωτάτης κεφαλῆς τῆς ἐκκλη-
 σίας, τοῦ Πάπα, καὶ εἰς αὐτὸν αὐτοῦ τὸν ἀγιώτατον πόδα. Ἄλλ' ὅσον
 ἅγιον καὶ ἂν τὸν ὑποβῆσῃ, ἀδύνατον νὰ ἦναι ἀγιώτερος παρὰ τὸν πόδα
 τοῦ Ἄποστόλου Πέτρου. Καὶ ὅμως ὁ Πέτρος, ὅταν ὁ Ἐκατοντάρχης
 Κορνήλιος ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας του προσκυνῶν, δὲν ὑπέφερε τὴν
 προσκύνησιν, ἀλλὰ τὸν ἐσήκωσε πάραυτα ἀπὸ τὴν γῆν φωνάζων,
 « Ἀνάστη· καὶ γὰρ αὐτὸς ἄνθρωπός εἰμι. » (Πράξ. ι', 26). Ὁ Χριστὸς
 αὐτὸς, ἀντὶ νὰ συγχωρήσῃ νὰ τοῦ φιλῶσι τὸν πόδα, ἐνεψε τῶν μαθη-
 τῶν του τοὺς πόδας (Ἰωάνν. ιγ', 6), διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ τὴν ταπει-
 νοφροσύνην. Ἐξηναντίας, ὁ ἐπαγγελλόμενος Τοποτηρητὴς τοῦ Χριστοῦ,
 καὶ διάδοχος ἐξαιρέτως τοῦ Πέτρου, Πάπας, καὶ τρεῖς Ἀρχιερεῖς αὐτοῦ

υποφέρουν, οὗτοι γὰρ τὸν λατρεύουσιν, ἐκεῖνος γὰρ λατρεύεται, ὡς Θεός. Ἐπειτα κατηγοροῦν τοὺς ἱερωμένους τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ὅτι ὀνομάζονται Πανοσιώτατοι, Πανιερώτατοι καὶ Παναγιώτατοι! ἀλλ' οὗτοι κἂν δὲν ἰδογμάτισαν ῥητοῖς, καθὼς ὁ Πάπας Γρηγόριος (σημ. 11), ὅτι τοιοῦτοι τίτλοι χορηγοῦνται εἰς αὐτοὺς, ὡς εἰς ἀληθῆς ἀγίους· καὶ ὅταν ὑπερόγκοι φαίνονται οἱ τίτλοι, δὲν εἶναι παρὰ λόγῃ ψιλὰ, καὶ αὐτῶν ἢ κατάχρησις τοὺς ἔκαμε γὰρ μὴ σημαίνωσι πλέον τί ποτε. Αὐτοὶ ὁμοιάζουν τὸ Εὐγενέστατος, μὲ τὸ ὅποιον τιμῶνται κάποτε καὶ οἱ ἀγνίστατοι, τὸ Χρησιμώτατος, διδόμενον πολλάκις καὶ εἰς τοὺς ὀλότελα ἀχρήστους, καὶ ἄλλας τοιαύτας ἐπιτολικὰς ἐπιγραφὰς συνήθειαι εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, τὰς ὁποίας οὐτ' ὁ γραφῶν οὐτ' ὁ ἀναγνωσκῶν πιεθεῖσι. Τὸ δὲ φίλημα τοῦ ποδός, δὲν εἶναι λόγος, ἀλλ' ἔργον καὶ λατρεία ἀνδραποδώδης διὰ τὸν φιλοῦντα, τυραννικὴ διὰ τὸν ἀπαίτουντα τὸ φίλημα, ἀσεβῆς καὶ ἀντίθεος καὶ διὰ τοὺς δύο. Οἱ Ἀνατολικοὶ ἀρκούνται εἰς τὸ φίλημα τῆς δεξιᾶς, τιμὴν δεδομένην ἐκ μέρους τῶν κοσμικῶν, ὡς τέκνων πρὸς πατέρα, τοὺς ἱερεῖς, ὅταν οὗτοι ἀληθῶς δειχῶσι πατρικὴν ἀγάπην καὶ πρόνοιαν πρὸς ἐκείνους· τοὺς δὲ ὑπερόγκους τίτλους ἐξέρουσι καὶ αὐτοὶ, ὅτι ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τὸν χροῦτον αἰῶνα τῆς Ἐκκλησίας, ὅτε ἤμαζαν οἱ Βασιλεῖοι καὶ οἱ Χρυσόσμοι· δὲν τοὺς λανθάνει, ὅτι ὁ μόνος τῶντε ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ Χριστὸς ἐπετίμησεν ἐκείνους, ὅςτις τὸν ὀνόμασεν Ἀγαθόν, «Τὶ με λέγεις ἀγαθόν; οὐδὲς ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς ἢ ὁ Θεός;» (Ματθ. 13, 17), ὄχι διότι δὲν ἔπριπεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν τὸ ἐπιθετόν, ἀλλὰ θελῶν γὰρ μᾶς διδάξῃ, ὅτι εἶναι ἀπρεπέστατοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους οἱ κομπώδεις τίτλοι. Ἀλλὰ πῶς ἔχουν γὰρ ἐξελείψωσι τόσον πολυετῆ συνήθειαν; Οἱ ἀληθεῖς ποιμένες τὴν ὑποφέρουν θρηνοῦντες, καὶ εὐχόμενοι εὐαγγελικωτέρην κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἄν σώζονται τινὲς μεσαιῶται, καὶ χαιρώσιν εἰς τοὺς ἀντυαγγελικούς τίτλους, ἢ χαρὰ τῶν ὁμοιάζει τὴν χαρὰν τοῦ μαινομένου Ἀθηναίου ἐκείνου, ὅςτις, εἰς τὸν καιρὸν τῆς μανίας του, κατέβαινεν εἰς τὸν Πειραιᾶ, καὶ ἐκεῖ, φανταζόμενος ὅλα τὰ καράβια ἰδικὰ του, κατέγραφεν εἰς κατάστιχον ὅσα ἐκατινοδοῦντο εἰς τὸν λιμένα, καὶ πάλιν ὅσα ἀφίκαν τὸν λιμένα δι' ἄλλο ταξίδιον, ἐπιστῶν ἱατρευθεὶς ἀπὸ τῆν μανίαν, ἐκατάλαβε τὴν πλάνην, «καὶ ἔλεγε μηδὲποτε ἠσθῆναι ἢ τοσοῦτον, ὅσον τότε ἦδικο ἐπὶ ταῖς μηδὲν αὐτῷ προσηκούσαις ἢ ναυστὴν ἀποσωζομέναις.» (Αἰλιαν. Ποικ. ἱστ. 6, 25). Εἶδε τοιαύτη ἱατρικὴ ἐνεργηθῆ καὶ εἰς ἡμᾶς, καὶ ἱερωμένους καὶ κοσμικούς!

Εἶθε ἀναλάβωμεν τὰ προγονικά γενναῖα καὶ ἀνδρώδη φρονήματα, καὶ πληροφορηθῶμεν, ὅτι ἐν ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς βαρβαρότητος τῶν ἐθνῶν εἶναι οἱ Δεσπρῆσις τίτλοι! Παράδειγμα τούτου καὶ μαρτύριον τὰ ἐπίθῃτα, μὲ τὰ ὅποια σολίζονται αἱ Ἀσια αἱ Δεσπότηαι. Ὄπου λείπουν τὰ πράγματα, ἐκεῖ ἐξανάγκης πλεονάζουσι τὰ ὀνόματα· ὄπου λείπουν αἱ ἀρεταί, ἐκεῖ πολλὰί λίξις σηκμίνουσαι ἀρετάς. Οἱ Δογιώτατοι καὶ Σοφολογιώτατοι, ἄγνωστοί εἰς τοῦ Πλάτωνος καὶ Δημοσθένους τοὺς χρόνους, ἐβλήθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ ἡ ταλαίπωρος Ἑλλὰς ἐστρέθη καὶ σοφίαν καὶ λόγους. Σήμερον, ὅτε πάλιν ἤρχισι νὰ ἀυθῇ ἡ Ἑλλὰς, ἀπανθοῦν καὶ μαρμίνουσαι κατὰ μικρὸν οἱ παλαιοὶ αὐτῆς Σοφολογιώτατοι. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ μόνον αἷτιον, διὰ τὸ ὅποιον ἀγρικίνουσαι καὶ λυσσῶσι κατὰ τῶν ἀληθῶς σοφισομένων οἱ ἄσφοι καὶ ἀπαιδευτοὶ σχολαστικοί, ὡς ἤθελον ἀγρικίνουσαι ὁ μαινομένης Ἀθηναίος, ἐν τὸν ἔλεγε τις, εἰς τὸν καιρὸν τῆς μκνίας του, ὅτι τὰ καρῖα δὲν ἦσαν ἰδικά του. Λοιπὸν εἶναι νὰ εὐχόμεθα καὶ εἰς αὐτοὺς τὴν ἱατρείαν τῆς μαινομένης κεφαλῆς των, διὰ νὰ μὴ τῶράσσωσι τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ Δεσπρῆτικὰ των σικρῆματα.

Μόλις ἔφθασα εἰς τὸ τέλος τῶν σημειώσεων, κ' ἔπεσον εἰς χεῖράς μου ἡ ἐξῆς ἐπιστολή τοῦ ἀγίου Γρηγορίου, ἐπισκόπου Νύσσης, πατρός ἐπισήμου τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας· καὶ μ' ἐράνη χρίσματος νὰ συνεικοδῇ μὲ τὴν ἐπιστολὴν τῶν τριῶν ἐπισκόπων. Συμβουλὴν ἱερωμένων πρὸς ἱερωμένους περιέχουσι καὶ αἱ δύο, καὶ τοῦτο μόνον ἔχουσι κοινόν. Παραβάλλον ὅμως αὐτάς ὁ ἀναγνώστης, θέλει πληροφορηθῆν, τί διαφέρει ἐπίσκοπος, ἀκριβῆς ὁπαδὸς τοῦ Εὐαγγελίου, ἀπὸ ἐπισκόπου, οἱ ὅποιοι ὄχι μόνον ἐφθεῖραν τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ καὶ ὁμολογοῦν χωρὶς συστολήν, ὅτι τὴν ἐφθεῖραν διὰ κέρδος ἴδιον, καὶ φοβούμενοι μὴ μάθωσι οἱ κοσμικοὶ τὴν φθορὰν, τολμοῦν νὰ τοὺς ἐμποδίζωσι ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου τὴν ἀνάγνωσθῃ. Οἱ τρεῖς ὄξυνουζατοὶ ἐπίσκοποι συμβουλεύουσι τὸν Πάπαν τὴν αὐξῆσιν τῶν θεισθαιμανιῶν, ὡς μόνον μέσον νὰ αὐξήσῃ καὶ τὸ κράτος καὶ τοὺς θησκυροὺς του. Ὁ ἀπλούστατος ἐπίσκοπος τῆς Νύσσης συμβουλεύει τὸν ἐρωτήσαντα περὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ δι' αὐτοῦ ὅλους τοὺς χριστιανούς, νὰ ἀπέχωσι ἀπὸ τὰ

μακρὸν, ἐπικίνδυνον καὶ ἀνωφελὲς ταξίδιον εἰς τοὺς ἀγρίους καὶ φονικούς τῆς Παλαιστίνης τόπους, δυνάμενοι νὰ προσκυνῶσι τὸν ἀπανταχοῦ παρόντα Χριστὸν εἰς τὴν πόλιν του καθένιας χωρὶς κίνδυνον· καὶ τοὺς πέμπει εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, νὰ μάθωσιν ἐκείθεν ποῖα εἶναι τὰ ἀληθινὰ καὶ ἀπαρτίτητα τοῦ χριστιανοῦ καθήκοντα.

Ὁ Γρηγόριος, ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ Νύσσης, (τῆς σήμερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὀνομαζομένης Νουσσέερ), ἤκμηξε κατὰ τὸ 572 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ, καὶ ἀπέθανε περὶ τὰ τέλη τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος. Ἦτον ἀδελφὸς τοῦ μεγάλου Βασιλείου, τὴν ἡλικίαν νεώτερος, ἀλλὰ σχεδὸν ἴσος καὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν παιδείαν μὲ τὸν πρεσβύτερον, κατὰ τὴν γνώμην τῶν κριτικῶν. Τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ ἀντέγραψα ἀπὸ τὴν εἰς Παρισίους ἔκδοσιν (1605) Πέτρου τοῦ Μολινέου, καὶ ἐδιώρθωσα μέρος ἐκ τῶν σημειώσεων αὐτοῦ τοῦ Μολινέου, καὶ μέρος ἀπὸ φίλου συμβουλῆν· τὰς διορθώσεις ἐκείνου ἐδιάκρινα μὲ τὴν προσθήκην τοῦ Μ ροιχείου ἀπὸ τὰς λοιπὰς.

Τὸ γενὸν τοῦ καιροῦ δὲν μ' ἐσυγχώρησε νὰ συναδεύσω τὴν ἐπιστολὴν μὲ τινὰς σημειώσεις, κατὰ τὰς σημειώσεις τοῦ Μολινέου, καὶ μάλιστα μίαν ἀναγκαίαν σημείωσιν, ἢ μᾶλλον ἀπορίας λύσιν, τὴν ὁποίαν οὐδ' ἐκείνος ἐσημείωσε, τὴν ἐξῆς. Ὁ Γρηγόριος ὄχι μόνον γράφει περὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ καὶ ἐγνώριζεν ἀκριβέστατα ἐξ αὐτοψίης τὰ Ἱεροσόλυμα· καὶ ὅμως δὲν ἀναφέρει τί ποτε (οὐδ' ὅπως τίποτε) περὶ τοῦ θανατουργουμένου σήμερον ἐκεῖ κατ' ἔτος ἀγίου φωτός. Τῆς εὐλόγου ταύτης ἀπορίας ἢ λύσεως, ἐπειδὴ εἶναι μακρὰ, ἀναβάλλεται εἰς ἄλλον τόπον καὶ καιρὸν ἀρμοδιώτερον, ὅτε θέλει ἴσως ἐκδοθῆν καὶ δεύτερον ἢ ἐπιστολὴ τοῦ Γρηγορίου.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ,

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΠΙΟΝΤΩΝ ΕΙΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ.

Ἐπειδήπερ ἠρώτησας, ὦ φίλε, διὰ τοῦ γράμματος, πρέπειν ὡήσθην περὶ πάντων σοι καθεξῆς ἀποκρίνασθαι. Ἐγὼ τοὺς ἅπαξ ἀνατρεχικότας ἑαυτοὺς τῇ ὑψηλῇ πολιτείᾳ, καλῶς ἔχειν φημί πρὸς τὰς τοῦ Εὐαγγελίου διὰ παντός ἀποβλέπειν φωνάς· καὶ ὡσπερ οἱ τῷ κανόνι τὸ ὑποκείμενον ἀπευθύνοντες, κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ κανόνος εὐθεῖαν τὰ σχολιά τοῦ ἐν (1) χερσίν εἰς εὐθύτητα μεταβάλλουσιν, οὕτως προσήκειν ἡγοῦμαι, οἷόν τινα κανόνα ὀρθὸν καὶ ἀδιάστροφον, τὴν εὐαγγελικὴν λέγω δὴ πολιτείαν, τούτους (2) ἐπιβάλλοντας, κατ' ἐκείνην πρὸς τὸν Θεὸν ἀπευθύνεσθαι. Ἐπεὶ τοίνυν εἰσὶ τινες τῶν τὸν μονήρη καὶ ἰδιαζόντα βίον ἐπανηρημένων, οἷς ἐν μέρει εὐσεβείας νενομίται τὸ τοὺς ἐν ἱεροσολύμοις τόπους ἰδεῖν, ἐν οἷς τὰ σύμβολα τῆς διὰ σαρκὸς ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου ὁράται, καλῶς ἂν ἔχοι πρὸς τὸν κανόνα βλέπειν καὶ εἰ ταῦτα βούλεται ἢ παρὰ τῶν ἐντολῶν χειραγωγία, ποιεῖν τὸ ἔργον, ὡς πρόσαγμα Κυρίου· εἰ δὲ ἔξω ἐστὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Δεσπότου, οὐκ οἶδα τί ἐστὶ τὸ μὴ διατεταγμένον τι (3) θέλειν ποιεῖν, αὐτὸν ἑαυτοῦ τοῦ καλοῦ νόμου γινόμενον. Ὅπου προσκλιεῖται πρὸς τὴν κληρονομίαν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ὁ Κύριος τοὺς εὐλογημένους [Ματθ. κέ, 34], τὸ ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα ἐν τοῖς κατορθώμασιν οὐκ ἀπρηθήμασεν ὅπου τὸν μακαρισμὸν διαγγέλλει [Ματθ. ε, 3-12], τὴν τοιαύτην σπουδὴν οὐ περιελαθεῖν. Ὁ δὲ μήτε μακά-

(1) Ἐκ ΔΓ, ἀντὶ τοῦ, τὰ ἐν.

(2) Ἐκ ΔΓ, ἀντὶ τοῦ, τούτοις.

(3) Ἀντὶ τοῦ, τὸ διατεταγμένον τι. Μ.

ριον ποιῆ, μήτε πρὸς τὴν βασιλείαν εὐθετον, ἀντί τίνος σπουδάξεται, ὁ νοῦν ἔχων ἐπισκεψάσθω. Καί εἰ μὲν ἐπιωφελές ἦν τὸ γινόμενον, οὐκ ἦν οὐδὲ οὕτως καλὸν παρὰ τῶν τελείων σπουδάζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ καταμαυθανόμενον δι' ἀκριθείας τὸ γινόμενον, καὶ ψυχικὴν προσρίβεται βλάβην τοῖς τὸν ἀκριθεῖ βίου ἐνσησασμένοις, οὐκ ἔστι τῆς μακρᾶς σπουδῆς ἀξίον, ἀλλὰ τῆς μεγίστης φυλακῆς, ὡς μηδενὶ τῶν καταβλαπτόντων ὁ κατὰ θεὸν προηρημένος ζῆν περιπέριτο. Τί οὖν ἐστὶν ἐν τούτοις βλαπτόν; Ἡ σερνὴ πολιτεία πᾶσι πρόκειται καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξίν· ἴδιον δὲ τοῦ (1) κατὰ φιλοσοφίαν βίου ἢ εὐσχημοσύνη· αὕτη δὲ ἐν τῷ ἀμίκτῳ καὶ ἰδιάζοντι βίῳ τῆς ζωῆς κατορθοῦται, ὡς ἀνεπίμικτον καὶ ἀσύγχυτον εἶναι τὴν φύσιν, μήτε τῶν γυναικῶν ἐν ἀνδράσι, μήτε τῶν ἀνδρῶν ἐν γυναιξὶ πρὸς τὰ παρατηρηθέντα τῆς εὐσχημοσύνης ὁρμώντων. Ἀλλ' ἢ τῆς ὁδοιπορίας ἀνάγκη λύει τὴν (2) ἐν τούτοις ἀκριθείαν, καὶ πρὸς ἀδιαφορίαν τῶν παρατηρηθέντων ἄγει ἀμήχανον γὰρ γυναικί τοσαύτην ὁδὸν διαδραμεῖν, εἰ μὴ τὸν διασώζοντα ἔχει, καὶ διὰ τὴν φυσικὴν ἀσθένειαν ἀναγομένη ἐπὶ τὸ (3) ὑποζύγιον, κἀκεῖθεν καταγομένη, καὶ ἐν ταῖς δυσχερείαις παρακρατουμένη. Ὅπερ δ' ἂν ὑποζώμιθα, εἴτε γνῶριμον ἔχει τὸν τὴν θραπέειαν ἀποπληροῦντα, εἴτε μισθωτὸν τὸν τὴν διακονίαν παρεχόμενον, καθ' ἑκάτερον μέρος οὐ διαφεύγει τὴν μίμψιν τὸ γινόμενον· οὔτε γὰρ τῷ ξένῳ ἑαυτὴν προσαναπαύουσα, οὔτε τῷ ἰδίῳ, τὸν τῆς σωφροσύνης φυλάττει νόμον. Τῶν δὲ κατὰ τοὺς ἀνατολικούς τόπους πανδοχείων καὶ καταλυμάτων καὶ πόλεων πολλὰ (4) τὴν ἄδειαν καὶ πρὸς τὸ κακὸν τὴν ἀδιαφορίαν ἔχόντων, πῶς ἔσται δυνατόν τὸν διὰ καπνοῦ παριόντα μὴ

(1) Ἀντί τοῦ, ἴδιον τοῦ. Μ. (3) Ἀντί τοῦ, ὑπὸ τὸ.

(2) Ἀντί τοῦ, ἀεὶ τὴν.

(4) Ἰσ. πολλὴν, ἢ, πολλῶν.

ὀριμυθῆναι (1) τὰς ὄψεις; ὅπου μολύνεται μὲν ἀκρῆ, μολύνεται δὲ ὀφθαλμός, μολύνεται δὲ καρδία δι' ὀφθαλμῶν καὶ ἀκοῆς δεχομένη τὰ ἄτοπα, πῶς ἔσαι δυνατόν ἀπαθῶς περιελθεῖν τοὺς ἐμπαθεῖς τόπους; Τί δὲ καὶ πλέον ἔξει ὁ ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις γινόμενος, ὡς μέχρι τοῦ νῦν σωματικῶς τοῦ Κυρίου ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις διάγοντος, ἡμῶν δὲ ἀποφοιτῶντος; ἢ ὡς τοῦ ἁγίου Πνεύματος παρά τοῖς Ἱεροσολυμίταις πλεονάζοντος, πρὸς δὲ ἡμᾶς διαδῆναι ἀδυνατοῦντος; Καὶ μὴν, εἰ ἔστιν ἐκ τῶν φαινομένων Θεοῦ παρουσίαν τεκμήρασθαι, μᾶλλον ἂν τις ἐν τῷ ἔθναι τῶν Καππαδοκῶν τὸν Θεὸν διατάσσει νομίσειεν, ἢ περὶ ἐν τοῖς ἔξω τόποις· ὅσα γὰρ ἔστιν ἐν τούτοις θυσιαστήρια, δι' ὧν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου δοξάζεται, οὐκ ἂν τις τοσαύτῃ πάσης σχεδὸν τῆς οἰκουμένης ἐξαριθμήσαιτο θυσιαστήρια· Ἐπειτα καὶ εἰ (2) ἦν πλείων (3) ἡ χάρις ἐν τοῖς κατὰ Ἱεροσόλυμα τόποις, οὐκ ἂν ἐπεχωρίαζε τοῖς ἐκεῖ ζῶσιν ἡ ἁμαρτία. Νῦν μέντοι οὐκ ἔστιν ἀκαθαρσίας εἶδος, ὃ μὴ τολμᾶται παρ' αὐτοῖς, καὶ πορνεῖαι (4), καὶ μοιχεῖαι, καὶ κλοπαί, καὶ εἰδωλολατρεῖαι, καὶ φαρμακείαι, καὶ φθόνοι, καὶ φόνοι· καὶ μαλίστ' αὖ γὰρ τὸ τοιοῦτον ἐπιχωρίαζει κακόν, ὥσε μηδαμοῦ τοιαύτην (5) ἐτοιμότητα εἶναι πρὸς τὸ φονεῦναι, ὅσον ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις, θηρίων δίκην τῷ αἵματι τῶν ὁμοφύλων ἐπιτρεχόντων ἀλλήλων ψυχροῦ κέρδους χάριν. Ὅπου τοίνυν ταῦτα γίνεται, ποῖαν ἀπόδειξιν ἔχει τοῦ πλείονα χάριν εἶναι ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις; Ἄλλ' οἶδα τὸ ἀντιλεγόμενον [ὑπὸ] τῶν πολλῶν πρὸς τὰ παρ' ἐμοῦ εἰρημένα λέγουσι γὰρ, Διὰ τί ταῦτα καὶ ἐπὶ σὲ αὐτὸν οὐκ ἐνομοζήτησας; εἰ γὰρ μηδὲν ἦν κέρδος τῷ κατὰ Θεὸν ἐκδημήσαντι ἀντὶ τοῦ γενέσθαι ἐκεῖ,

(1) Ἐπιμύθησθαι.

(3) Ἀντὶ τοῦ, πλέον.

(2) Ἰσ. Ἐπειτα εἰ, ἢ, Ἐπειτα
δι' εἰ.

(4) Ἀντὶ τοῦ, πορνηρίαι.

(5) Ἰσ. τοσαύτην.

ὑπὲρ τίνος μάτην ὑπέστη τὴν τοσαύτην ὁδόν; Ἀκουσάτωσαν οὖν τῆς ὑπὲρ τούτων παρ' ἐμοῦ ἀπολογίας· ἐμοὶ διὰ τὴν ἀνάγκην ταύτην ἐν ἧ ζῆν ἐτάχθη παρὰ τοῦ οἰκονομοῦντος ἡμῶν τὴν ζωὴν, ἐγένετο τῆς ἀγίας συνόδου (1), διορθώσεως ἕνεκεν τῆς κατὰ τὴν Ἀραβίαν ἐκκλησίας, μέχρι τῶν τόπων γενέσθαι· καὶ ἐπειδὴ ἄμορος ἐστὶν ἡ Ἀραβία τοῖς κατ' Ἱεροσόλυμα τόποις, ὑποσχόμενος καὶ συσχεψόμενος (2) τοῖς προεσῶσι τοῖς τῶν ἀγίων Ἱεροσολυμιτῶν ἐκκλησιῶν (3), διὰ τὸ εἶναι αὐτῶν ἐν ταραχῇ τὰ πράγματα, καὶ χρῆζειν τοῦ μεσιτεύοντος· ἔπειτα δὲ, καὶ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως παρασχομένου τὴν εὐκολίαν τῆς ὁδοῦ διὰ δημοσίου ὀχήματος, οὐδεμίαν ἡμῖν ἀνάγκην ἐγένετο ταῦτα πάσχειν, ἀ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων κατενοήσαμεν· τὸ γὰρ ὄχημα ἡμῖν ἀντὶ ἐκκλησίας καὶ μοναστηρίου ἦν, διὰ πάσης τῆς ὁδοῦ συμφαλλόντων πάντων καὶ συννησιούντων τῷ Κυρίῳ. Τὸ οὖν ἡμέτερον μηδένα σκανδαλιζέτω· μάλλον δὲ πιθανὴ γενέσθω (4) ἡ συμβουλίαν ἡμῶν, ὅτι περὶ ᾧ τῷ ὀφθαλμῷ ὑπεβάλομεν περὶ τούτων καὶ συμβουλευόμεν. Ἡμεῖς γὰρ τὸν ἐπιφανέστατον Χριστὸν εἶναι θεὸν ἀληθινὸν ὡμολογήσαμεν καὶ πρὶν ἐπὶ τοῦ τόπου γενέσθαι καὶ μετὰ ταῦτα, οὔτε τῆς πίστεως ἐλαττωμένης (5), οὔτε μετὰ ταῦτα προσαυξηθείσης· καὶ τὴν διὰ τῆς παρθένου ἐνανθρώπησιν καὶ πρὸ τῆς Βηθλεὲμ ἐπιστάμεθα· καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἐξανάστασιν καὶ πρὸ τοῦ μνήματος ἐπιστεύσαμεν καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάβασιν καὶ ὄχι τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν ἰδεῖν, ἀληθῆ εἶναι ὡμολο-

(1) Ἰσ. τῆς ἀγίας συνόδου ὀρισάσης. M.

(2) Ἰσ. ὑποσχόμενῃ συσχεψέσθαι, ἢ, ὑποσχόμενῃ ὡς καὶ συσχεψόμενος.

(3) Ἰσ. προεσῶσι τῶν ἀγίων Ἱεροσολυμιτικῶν ἐκκλησιῶν.

(4) Ἰσ. γενέσθω.

(5) Ἰσ. ἐλαττωμένης.

γίσαμεν. Τοσοῦτον δὲ μόνον ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ὠφελήθημεν, ὅσον ἐν συγκρίσει γινώσκειν, ὅτι τὰ ἡμέτερα τῶν ἐξω πολὺ ἀγιώτερά ἐστιν. Ὅθεν οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, ἐν οἷς ἐσὲ τόποις, αἰνέσατε αὐτόν. Θεοῦ γὰρ προσεγγισμὸν τοπικὴ μετὰσσις οὐ κατεργάζεται· ἀλλ' ὅπου περ ἂν ᾦς, πρὸς σὲ ἤξει ὁ Θεός, εἴαν γε τὸ τῆς ψυχῆς σου καταγώγιον τοιοῦτον εὐρεθῆ, ὥστε ἐνοικῆσαι τὸν Κύριον ἐν σοὶ καὶ ἐμπεριπατῆσαι. Εἰ δὲ πλήρη ἔχεις τὸν ἔσω ἄνθρωπον λογισμῶν πονηρῶν, κἂν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ ᾦς, κἂν ἐπὶ τοῦ Ὄρους τῶν ἐλαιῶν, κἂν ὑπὸ τὸ μνημα τῆς ἀναστάσεως, τοσοῦτον ἀπέχεις τὸν Χριστὸν διέξασθαι ἐν ἑαυτῷ, ὅσον οἱ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ὁμολογήσαντες. Συμβούλευσον οὖν, ἀγαπητέ, τοῖς ἀδελφοῖς ἐκδημεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος πρὸς τὸν Κύριον, καὶ μὴ ἀπὸ Καππαδοκίας εἰς Παλαιστίνην. Εἰ δὲ τις τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν προβάλοι τὴν παραγγελίαν τοῖς μαθηταῖς μὴ χωρίζεσθαι ἀπὸ Ἱεροσολύμων, νοησάτω τὸ εἰρημένον· ἐπειδήπερ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις καὶ διανομὴ οὐπω ἐπεφοίτησε τοῖς Ἀποστόλοις, προτέταξεν αὐτοῖς ὁ Κύριος ἐπὶ τὸ αὐτὸ μένειν, ἕως ἂν ἐνδύσωνται δύναμιν ἐξ ὕψους. Εἰ μὲν ὁ ἦν (1) ἀπ' ἀρχῆς ἐγένετο μέχρι τοῦ νῦν, τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν εἶδει πυρὸς τῶν χαρισμάτων οἰκονομοῦντος ἕκαστον, ἔδει πάντας εἶναι ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, ἐν ᾧ ἡ διανομὴ τοῦ χαρίσματος ἐγένετο· εἰ δὲ τὸ πνεῦμα ὅπου θελεῖ πνεῖ, καὶ οἱ ἐνταῦθα πιστεύσαντες μέτοχοι γίνονται τοῦ χαρίσματος, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίσεως, οὐ κατὰ τὴν ἀποδημίαν τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις.

(1) ἴσ. Εἰ μὲν οὖν ὁ ἦν.

ΠΙΝΑΞ.

ΑΘ — ΔΟ.

- ἈΘΑΝΑΣΙΟΣ** (ἄγιος), 25.
Ἀθηναίου τινὸς **μανία**, 70.
Ἄθραις, ποταμὸς, 59.
Αἰρετικοὶ πῶς κρίνονται ἀπὸ τοῦς
 Παπιστᾶς, 40, 42, 59.—Πῶς
 πρέπει νὰ κρίνωσιν, 59, 65.
Ἄσρος Ἀρχιερεὺς, 33.
Ἀλβεράϊοι, αἰρετικοὶ, 42.
Ἀλέξανδρος πέμπτος, Πάπας, 57.
 —ἕκτος, 56, 68.
Ἀμβρόσιος (Ἀββᾶς), 66.
Ἀντίχριστος, 62, 64, 65, 67.
Ἀργενταὴν πολιτεία, 59.
Αὐγουστανὴ ὁμολογία, 58.
Ἀφορισμὸς πότε ἰσχύει, 67. Ἀφο-
 ρισμὸς ὃ ἐν τῷ δεῖπνῳ τοῦ
 κυρίου ὀνομαζόμενος, 62, 65.
Βαπτισμὸς κωδῶνων, 43.
Βασθολομαίου (ἢ κατὰ τὴν ἑορτὴν
 τοῦ ἁγίου) **σφαγὴ**, 65.
Βαρώνιος, Καρδινάλιος, 36, 50.
Βασιλεία (ἢ ἐν) **σύνοδος**. Ζ. Σύν-
 οδος.
**Βασιλικαὶ ὀνομάζονται οἱ πολυτε-
 λεῖς υἱοί**. 28.
Βενεδίκτηοι μοναχοί, 31, 53.
Βενέδικτος (ἅγιος), 31, 38.
Βενέδικτος δέκατος τρίτος, Πάπας,
 57.—**δέκατος τέταρτος**, 65.
Βεργέριος, 22, 39, 57.
Βιάννη (ἢ ἐν) **σύνοδος**, Ζ. **Σύνοδος**.
Βετιρόαις (ἢ ἐν) **σφαγὴ τῶν αἰρε-
 τικῶν**, 42.
Βολλάνδος, **συναξαριστής**, 50.
Βονιράτιος ὄγδοος, Πάπας, 35, 51.
Βρόντιος, 39.
Γαλλίας πολιτικὴ μεταβολή, 32.
**Γάμος ἰεροῦν ἠμποδίζεται ἀπὸ
 τοῦς Παπιστᾶς**, 61.
Γρατικὸς, **μοναχὸς**, 53. **Ψή-
 φισμα Γρατιανοῦ**, 51, 53.
Γρηγόριος ἕβδομος, Πάπας, 34,
 35, 70.—**ἐνάτος**, 51.—**δω-
 δέκατος**, 57.—**δέκατος τρίτος**,
 53, 63.
Γρηγόριος, **Βλαισῶν** (Blois) ἐπί-
 σκοπος, 55.
Γρηγορίου ἐνάτου δογματικαὶ,
 51.
Δάμασος, Πάπας, 30.
Δείπνῳ (ὃ ἐν τῷ) τοῦ Κυρίου
 ἀφορισμὸς, 62, 65.
Δελλακάσας, 56.
**Δικθῆκαι χριστιανοὶ εἰς μονα-
 χούς**, 31.
**Διατιμήσεις τῶν τυχηρῶν τοῦ
 Πάπα**, 39.
Δογματικαὶ, Ζ. **Γρηγορίου**.
Δομινικανοὶ μοναχοί, 42.
Δομίνικος (ἅγιος), 42.

- Δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ ἐπονομάζεται ὁ Πάπας, 26.
 Ἐδουάρδος, Βασιλεὺς Ἀγγλίας, 68.
 Εἰσοδήματα ἀρχιερέων ὑπέρογκα, 27.
 Ἐλέκτωρ Σαξονίας, 58.
 Ἐκτακοί (αἱ), 51.
 Ἐκτον (τὸ), 51.
 Ἐλισάβετ, βασίλισσα Ἀγγλίας, 64, 68.—Ῥωσίας, 65.
 Ἐξω (αἱ), 51.
 Ἐπισημονάρχης, τίτλος Αὐτοκρατορῶν Γραικωρωμαίων, 68, 69.
 Ἐρρίκος δεῦτερος, βασιλεὺς Γαλλίας, 62.
 Ἐσχάτη χρίσις (Extrême onction), 45.
 Εὐγένιος τέταρτος, Πάπας, 57, 66.
 Εὐχαριστία. Ζ. Μετάληψις.
 Εὐχέλαιον, 45.
 Ζώσιμος, Πάπας, 46, 54.
 Θεοδόσιος, Αὐτοκράτωρ, 47.
 Θεόδωρος, Πάπας, ὀνομάζεται πρῶτος ἄκρος ἀρχιερεὺς, 53.
 Θυμίαμα (Thymiana), 46.
 Ἰερεμίας, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, 58.
 Ἰερώνυμος (ἄγιος), 53.
 Ἰησουϊτῶν μοναχῶν τάγμα, 62, 65.
 Ἰννοκέντιος τρίτος, Πάπας, 35, 63.—δέκατος, 56.
 Ἰούλιος δεῦτερος, Πάπας 56.— τρίτος, 38, 51, 62, 67.
 Ἰουστινιανός, Αὐτοκράτωρ, 28.
 Ἰσιδώρου ψευδοδογματικαί, 33, 53.
 Ἰσπανίας πολιτικὴ μεταβολή, 52, 37.
 Ἰωάννης εἰκοστὸς δεῦτερος, Πάπας, 38, 51.—εἰκοστὸς τρίτος, 57.
 Ἰωάννης Παλαιολόγος, Αὐτοκράτωρ, 58.
 Ἰωάσαφ, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, 58.
 Καλδευσαί, 42, 45, 27, 53.
 Καμαλδούλων Μοναχῶν τάγμα, 66.
 Καπουκῖνοι μοναχοί, 43, 69.
 Καρδινάλιοι, 27.
 Καρθαγένη (ἢ ἐν) σύνοδος. Ζ. Σύνοδος.
 Κάρολος πέμπτος, Αὐτοκράτωρ, 25, 60.
 Κάστρου πόλις κατασκαφῆ, 56.
 Κελσεῖνος, Πάπας, 56.
 Κεραλή τῆς ἐκκλησίας, 57, 68, 69.
 Κίγγιος (Πέτρος), 25.
 Κλημεντιναί (αἱ), 51.
 Κλήμης πέμπτος, Πάπας, 51.—δέκατος τρίτος, 65.—δέκατος τέταρτος, 65.
 Κοινοβιάται, 30.
 Κορνήλιος ἐκατοντάρχης ἐμποδίζεται νὰ προσκυνήσῃ τὸν Πέτρον, 69.
 Κώστας, Αὐτοκράτωρ, 32.
 Κωνσταντία, θυγάτηρ Παύλου τοῦ Πάπα, 68.
 Κωνσταντία (ἢ ἐν) σύνοδος. Ζ. Σύνοδος.

- Κωνσταντῖνος ὁ Παυγατάς, 32.
 Λαμπάς τοῦ Πάσχα, 46.
 Λεῖψνα μαρτύρων, 47-50.
 Λίαν Αὐτοκρ. εἰκονοκλάτης, 32.
 Λίαν τρίτος, Πάπας, 54.—Δέκατος, 38.
 Λιβέριος, Πάπας, 30.
 Λουθηρανί, 45, 58, 60, 62.
 Λούθηρος, αἰρεσιάρχης, 38, 39, 55, 58, 62.
 Μνυχῆσι, αἰσθητικοί, 42.
 Μαράνοι. Μαρανία. Ζ. Μαυράνοι.
 Μαρία, βασίλισσα Ἀγγλίας, 68.
 —Σκοτίας, 64.
 Μάρκος, ἐπίσκοπος Ἐφέσου, 25.
 Μαρτίνος πρῶτος, Πάπας, 32.
 Μάρτυρες. Ζ. Λεῖψνα.
 Μαυράνοι, ἢ Μαράνοι, 37. Πληρόνουν εἰς τὸν Πάπαν τὴν ὀνομαζομένην Μαρανίαν, 37.
 Μεγαλόσχημοι καὶ Μικρόσχημοι μοναχοί, 31.
 Μελάγχθων, 39, 58.
 Μερκάτωρ ἢ Πεκάτωρ (Ισιδώρος), 35.
 Μετάληψις ποτηρίου ἐμποδίζεται ἀπὸ τοὺς Παπιστάς, 61.
 Μιχαῆλ (τὸ), 60.
 Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος, 46.
 Μικροσχημοί. Ζ. Μεγαλόσχημοί.
 Μερκδόλας (Δούξ τῆς), 56.
 Μοναχοὶ πόθεν ἐγενήθησαν, 50.
 Μοναχικῶν ταγμάτων πλῆθος, 31.—ἀσέλγητα, 41, 42, 66.
 Μυσήρια πόσα, 46.
 Ναῶν πλῆθος καὶ πολυτέλεια πόθεν, 27-29.
 Νεαπόλιως πολιτικὴ μεταβολή, 32, 37.
 Νικαία (τῆς ἐν) συνόδου σύμβολον, 25.
 Νικόλαος δεύτερος, Πάπας, 27.
 Νορμβέργη (ἢ ἐν) ἐκχειρία Λουθηρανῶν καὶ Παπιστῶν, 60.
 Ὀδοιπορικὸν Ἀμβροσίου, 66.
 Οὐρστίνος, Πάπας, 30.
 Παλιάριος, 65.
 Πάπαι. Παπῶν διαγωγὴ, 32-36, 56, 57, 62-64.
 Πάπας, ἢ Παπᾶς, 25.
 Παπισταὶ οἱ νῦν διάφοροι παρὰ τοὺς προτέρους, 44.
 Παπομανεῖς, 52.
 Πάρμας (τῆς) Δούξ, 56.
 Παυλίνοι μοναχοί, οἱ καὶ Τεατῖνοι, καὶ Χιετῖνοι, 41.
 Παῦλος τρίτος, Πάπας, 25, 56, 62, 65, 68.
 Πεπίνος, Γαλλίας βασιλεὺς, 35.
 Πίος τεταρτος, Πάπας, 26.—πέμπτος, 65.
 Πίσα, πόλις. Ζ. Σύνοδος.
 Πόλις ὁ Καρδιάλιος, 65, 68.
 Πορτογαλλίας πολιτικὴ μεταβολή, 32, 37.
 Προσφοραὶ, 29.
 Ραβελκίσιος σκόπτει τοὺς Παπιστάς, 51.
 Σικινίνου (ἐν τῇ) Βασιλικῇ σφραγίδι, 30.
 Σίθβισρος Πάπας, 35.
 Σιξτος πέμπτος, Πάπας, 64.
 Σλειδάνος, 59.
 Σορίας (ἀγίας) ναὸς, 28.

- Στέφανος ἕβδομος, Πάπας, 34. Τριδέντω (ἢ ἐν) σύνοδος. Ζ.
 Συγχωροχάρτια (Indulgences), Σύνοδος.
 38. Τριπλοῦν ἔλαιον, 45.
 Σύμβολον τῆς πίστεως. Ζ. Νικαίχ. Τυβίγγη (οἱ ἐν) θεολόγοι, 58.
 Συνεπαρχιωταὶ ἐπίσκοποι, 26. Φαρισαῖοι, 26, 29, 50, 69.
 Σύνοδος ἐν Βασιλείᾳ, 57. — ἐν Φεῤῥάρα, πόλις. Ζ. Σύνοδος.
 Βείννη, 51, 52. — ἐν Καρθα- Φίλιξ δεύτερος, Πάπας, 50.
 γήνη, 48. — ἐν Κωνσταντίᾳ, 57. Φίλημα ποδῶν τοῦ Πάπᾳ, 69.
 — ἐν Κωνσταντινουπόλει, 25. Φλωρεντία (ἢ ἐν) σύνοδος. Ζ.
 — ἐν Νικαίᾳ, 25. — ἐν Πίσᾳ, Σύνοδος.
 57. — ἐν Τριδέντω, 25, 58. — Φλωρίντιος, ἐκδότης τῆς παρούσης
 Φεῤῥάρα, 57. — Φλωρεντία, Συμβουλῆς, 55.
 57, 66, 69. Φραγκιτικανοὶ μοναχοί. 43, 60.
 Τάγμα Μοναχῶν ἁγίου Βασιλείου, Φραγκίσκος (ἅγιος), 43, 60.
 31. Χετῖνοι. Ζ. Παυλίνοι.
 Τεατῖνοι. Ζ. Παυλίνοι. Ψευδοδογματικαί, 33, 53.
 Τίτλοι ὑπέροχοι σημεῖον βαρ- Ψήφισμα. Ζ. Γρατιανός.
 βαρότητας, 53, 69, 70, 71. Ψωμοζῆται μοναχοί, 60.
 Τορνανικά ἄρῳα, 58. Ωργέντης, 52.
 Τρυφή Ἀρχιερέων, 29.